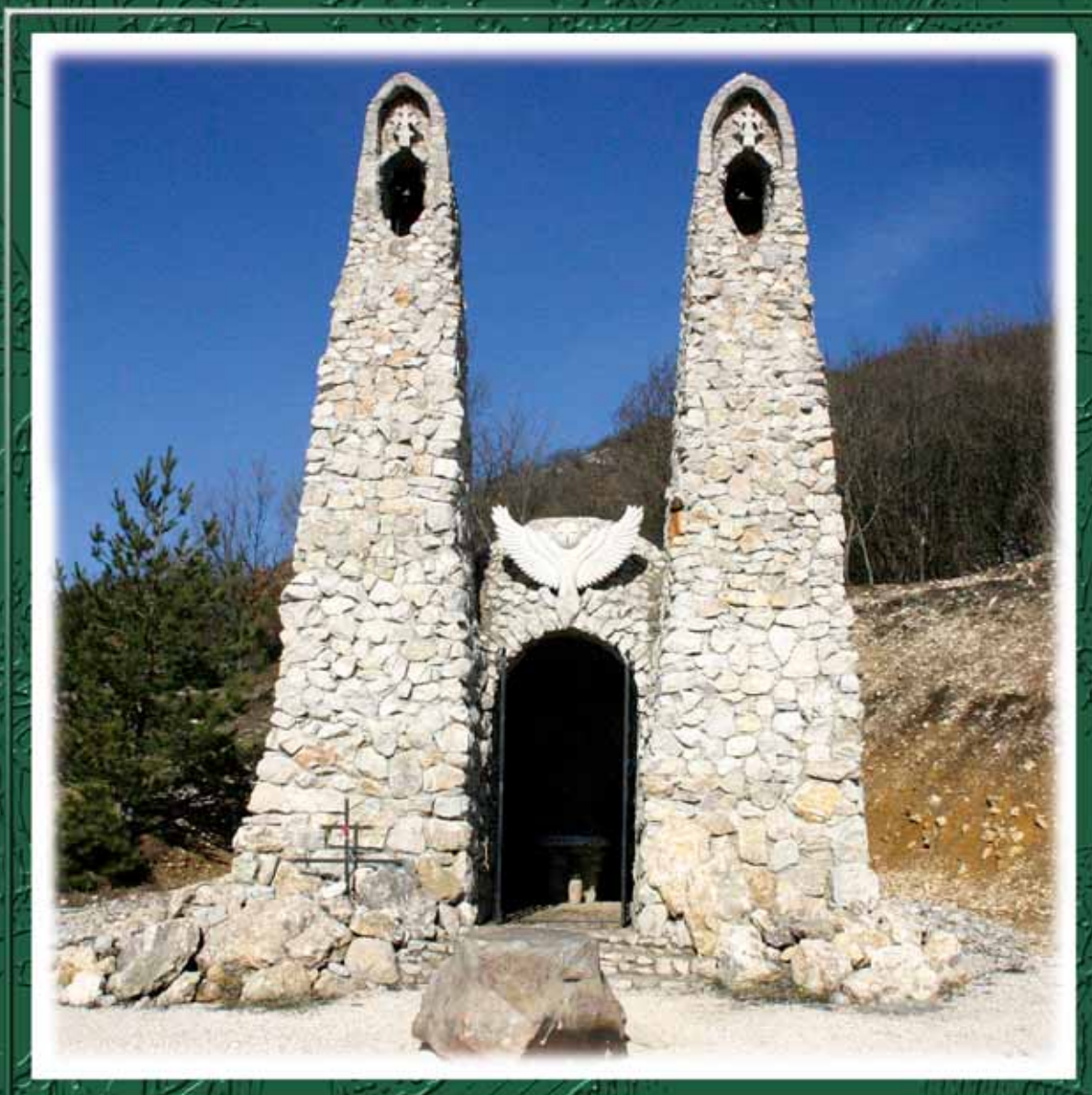

ÁTKELŐ

AZ ISTER-GRANUM EUORÉGIÓ KULTURÁLIS FOLYÓIRATA

2012
1

ÉSZAK-KELET RÉGIÓ ALAPÍTVÁNY
2012

Tartalom

Beköszöntő (Bartos Anikó Viktória)	2
Hímzett szavak	
Horváth Ödön: <i>Betlehemben</i>	3
<i>Az új küszöbén</i>	3
<i>Január</i>	3
<i>Megfojt az öröm</i>	3
<i>Bűvkörében</i>	4
<i>Verébfelhőben</i>	4
<i>Vallomás</i>	4
<i>Környékünkön</i>	4
Helyek, történetek	
Hagymás István: <i>Talpfák (1–11)</i>	5
Hímzett szavak	
Nyírfalvi Károly: <i>Vázlatok a macska természetrajzához</i>	11
Sorok, sorsok	
Horváth Gáborné: <i>Irodalmi nekrológ Péntes István emlékezetére</i>	13
Sólyom Zsuzsanna: <i>Egy kis délutáni séta</i>	17
Hímzett szavak	
Sólyom Zsuzsanna: <i>Végszó</i>	18
Wernke Bernát: <i>nyár Helembán</i>	19
Sorok, sorsok	
Csicsay Alajos: <i>Mi által tapintható a művészet?</i>	20
Szánthó Barna: <i>Ebren álmodom</i>	22
Nagyfalusi Tibor: <i>In memoriam Szánthó Barna</i>	24
Helyek, történetek	
Ladislav Hrubý: <i>Fa és korona (Vércse Miklós fordítása)</i>	26
Marosi Károly: <i>A világosság utolsó előtti napja</i>	31
Sólyom Zsuzsanna: <i>Néhány gondolat a Varonika gyermekeihez</i>	33
Ruda Gábor: <i>Az Ide-át második része: Odaát</i>	34
Tátyi Tibor: <i>A felvidéki ember – Cs. Szabó László esszéje</i>	35
Pribojszky Máttyás: <i>Kubikosok</i>	37
Hímzett szavak	
Nyitrai Verbók Ilona: <i>Egy hűvös őszi alkonyon</i>	43
<i>Sárguló levelet fúj a hideg szél</i>	43
<i>Csendes az éj, nem zavarja lárma</i>	43
Héregi Eszter: <i>A Hold</i>	44
<i>Csendélet</i>	44
<i>Egy marék hazai föld</i>	44
<i>Égig érő fa</i>	44
Horváth Ödön: <i>Különös álom</i>	45
<i>Égig érő tűz</i>	45
<i>Száguldás</i>	45
<i>Szerencsés reggel</i>	45
Szimpózium	
Péntes István: <i>Kötelező és ajánlott olvasmányok</i>	46
Bárczi Zsófia: <i>Identitás és irodalom – tananyag, tankönyv, oktatás</i>	49
Horváth Gáborné: <i>Módszertani és gyakorlati ajánlások iskolai nyelvkalauzok szerkesztéséhez</i>	53
Bárdos István: <i>Képzőművészeti élet, képzőművészek a Duna jobb és bal partján (1918–1938)</i>	57
Csiba Zsolt: <i>Tóth Menyhért, túl feketén-fehéren, a beszédes némaságtól a csendes végtelenig...</i>	62
<i>Andrzej Walicki: Orosz és lengyel messianizmusok</i>	62
Hímzett szavak	
Gregor Papuček: <i>História</i>	64
Szekeres Kovács Béla: <i>A fekete szép</i>	64
<i>Béke</i>	64
<i>Világ</i>	64
Marosi Károly: <i>Csodakép</i>	65
<i>Mit mondhatok neked?</i>	65
„Pillangós batárba...”	
<i>Kincskereső</i>	66
Otthon a tájban	
Esztergomi Környezetkultúra Egyesület–Válaszúton Alapítvány: <i>Óriásérmű terhelné a levegőt Komárom mellett</i>	69
Lexikon	70

Beköszöntő

Igen tisztelt olvasó (még olvasó) közönség!

Az Átkelő folyóirat új számát ajánlom figyelmükbe, amely története során első alkalommal online formában is elérhető. A kulturális élet szinte minden területét sújtó pénzihiány miatt a folyóirat évekig tartó kényszerpihenő után jelenik meg ismét.

Azoknak, akik korábbi számainknak olvasói voltak, nem kell bemutatnom a lapot. Azoknak, akik most találkoznak vele először, hadd meséljek a lap történetéről.

Amikor a folyóirat 2005-ben megalapult, Magyarország és Szlovákia között a határt ellenőrző pontok védték, átjutni egyik országból a másikba csak útlevelelkontroll során lehetett. Átkeltünk az országhatáron, ahogyan a Duna folyón is, amely természetes határként választ el és köt össze országokat. Holott az Ister-Granum Eurorégió által lefedett terület megegyezik az egykori Esztergom vármegyével, sem a folyó, sem az államhatár nem tudta semmissé tenni a tényt, hogy a szlovák rész majdnem homogén magyar nemzetiség által lakott terület, amely történelmi és szellemi értelemben elválaszthatatlanul kötődik Magyarországhoz. Az Átkelő egy hiánypótló kulturális folyóiratnak készült. A szerkesztőbizottság és a lap szerzői a határ mindkét oldaláról összefogtak, és létrehozták ezt a fórumot, ahol egy irányba mutató gondolataik megjelenhetnek.

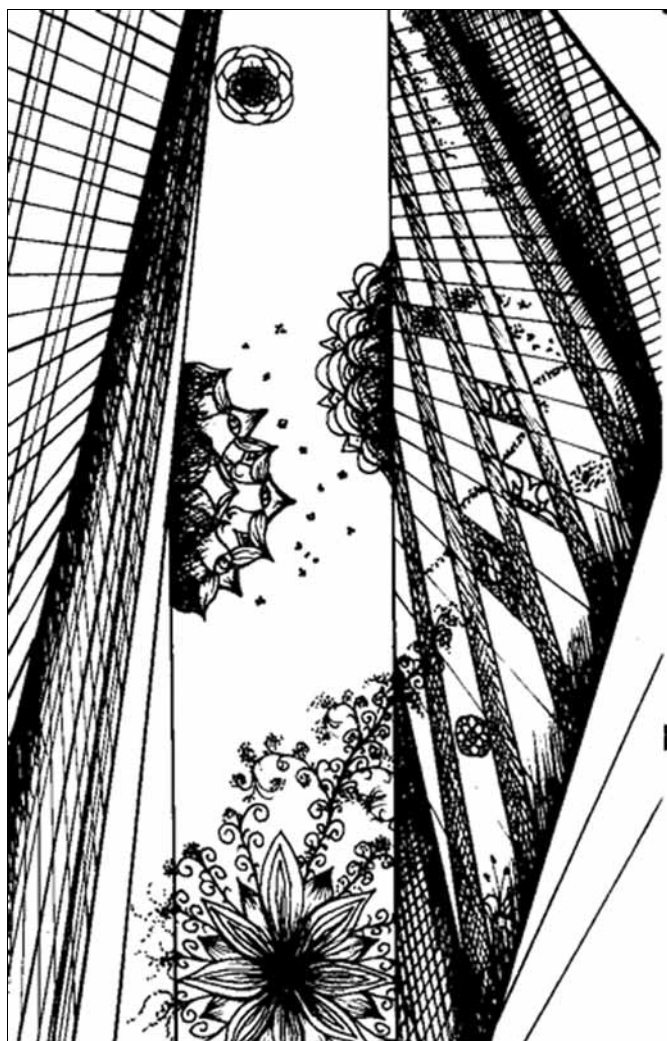
Az évek során számos nagyszerű szerző műveit, írásait, képző- és fotóművészeti alkotásait jelentettük meg. Komoly tudományos művek mellett kortárs költők írásművein át néprajzi, ökológiai és szépirodalmi szövegek láttak napvilágot. Szomorúsággal és nagy hiányérzettel szembesülünk a ténnyel, hogy állandó szerzőnk, Péntes István, a kiváló irodalomtörténész, szerkesztő, tanár hirtelen és korai halála miatt utolsó alkalommal szerepel szerzőink között.

Legjelentősebb műve a Lant és kard 7 kötetes sorozata, amelyben a magyar nép történetének jelentős eseményei tükröződnek vissza magyar költők alkotásain keresztül. Jelen lapszámunk az ő alakjának állít emléket, az ő tollából származó pedagógiai írás mellett Horváth Gáborné személyes kötődésű nekrológját olvashatják.

Címlapsorozatunk az eddigi hagyományoknak megfelelően a régióban található épített örökségek újabb darabját mutatja be. A címlapon őskeresztény szimbólumokat hordozó kápolna látható, a Pilis oldalában, Pilisszántó határában áll Makovecz Imre alkotása.

Remélem, mindannyian találnak mostani lapszámunkban kedvükre való alkotást, a versek kedvelői éppúgy csemegézhetnek több mester művei közül, mint ahogyan a pedagógia iránt érdeklődő, netán aggódó gondolkodók is fellelhetnek néhány gondolatébresztő írásművet. Művészeti témájú írások és szépirodalmi prózai művek teszik teljessé ez évi válogatásunkat. Kérem, fogadják szeretettel, böngésszék haszonnal és élvezettel kulturális folyóiratunkat!

Bartos Anikó Viktória

Czirik Ferenc: Égig érő

Horváth Ödön

Betlehemben

Bölcsője körül három-négy juhocska
toporog, ő már édesdeden alszik.
Bevallom, soha nem gondoltam volna,
hogy itt lehetek; dicsekvésnek hangzik,

de köztük vagyok. Hogyan? Sajátságos
álmom teszi számomra lehetővé.
Anyját, Máriát, ha nem volna álmos,
ajándékom biztosan elbűvölné,

mert aranyat hoztam, tömjént és mirhát
isteni kisleány tiszteletére,
és gyümölcsöket: almát, körtét, szilvát;

a szentcsalád megeheti ebédre.
József kis barackpálinkával kínált;
ittunk a Megváltó egészségére.

Az új küszöbén

Távozzék el belőlünk a gonosz;
bűnsejtelmeivel ne cimboráljunk.
Szokjunk le minden önmutogatásról;
válasszuk a gyermeki arcok fényét!

Mától belőlünk csak az sugározzon
szét a világba, hogy földgolyónk végre
emberibb legyen. Betlehemi csillag
vezéreljen, s rendet teremtő béke.

Ha megtértünk, kutassuk, vajon merre
vezet utunk, mit várhatunk magunktól?
Ne lehessen már minden úgy, ahogy volt!

Csöndben, tisztelettel szóljunk egymáshoz.
Ez az egész valóság körülöttünk
megújul, ha elmélyül a barátság.

Január

Vastag hótakaró a háztetőkön,
a fák gallyain, a padok támláján,
a bokrokon, a medence kávján;
körben a kertben van mit nézelődnöm.

Varjak jönnek feketén, messzi földről.
Repülnek, kárognak; néhány alászáll,
megpihen a diófa koronáján;
talán idevagyódtak mindöröktől.

Minden szürke. Elered a hó, lassan
fehérek lesznek ők is, én is. Halkan
ropog a lépteim alatt. Elég volt

a sétálásból, lábnyomom eltűnik
a fehér szőnyeg alatt, és megszűnik,
ködbe vész a táj: a hegyek, az égbolt.

Megfojt az öröm

Te mindig az vagy, ami mindig voltál:
felbukkanó és tovatűnő emlék,
suhanó fény az égi művész szobrán,
finom illatát hátrahagyó vendég.

Légies lény, (szabályos arc, éjszín haj,
érzéki száj, fitos orr, magas homlok)
ha megjelenysz szép, formás lábaiddal,
megfojt az öröm, szinte felsikoltok.

S te rám tekintsz, mosolyogsz, úgy, mint régen,
mint már annyiszor látomásaimban
ártatlan szemeid szelídségével.

Emléked él, emléked mindig itt van
titkaim között elrejtözve mélyen,
ameddig röpke létem el nem illan.

Bűvkörében

Felemelt karral áll. Félve borzongunk.
Félkörben ülve, némultan hallgatjuk
érthetetlen, de mágikus hatású
szavait. Egy csuhéból készült bábú

faragott totemoszlophoz kötözve
(érzés szerint jobb óvakodnunk tőle)
tekint irányunkba egy kőoltárról.
Révületében ahhoz beszél. Három

mögötte térdelő, ifjú segédje
ébredtően ható csengettyűszóval
töri meg beszéde egyhangúságát.

Akkor az égből színes hamu száll ránk,
és életünkben első alkalommal
megcsillan egy boldogabb lét reménye.

Verébfelhőben

Hétfőn délben, amint sétálsz az utcán,
a verebek körülötted repülnek.
A járókelők megbámulnak: furcsán
nézel ki a sok madárral. Ott ülnek

vállaidon, karjaidon, sapkádön.
Békésen sétálgatsz oda és vissza,
s ők csak jönnek különféle irányból,
örömteli szárnycsapásokkal, mintha

bohókás alakod mentsváruk lenne,
mintha most mindnyájan örömnünpre
készülnének, és még soha nem látott

tömegben gyűlnének össze miattad
hosszú, fárasztó út után itt rajtad,
hogyan átéljék a legszebb verébálmot.

Vallomás

Nektek, testvéreim megvallom: régen
éreztem magam ennyire szabadnak,
ennyire tartósan boldog sem voltam.
Mára valahogy minden összefügg már.

Ami kétség volt, tisztult bizonyosságg.
Ez a már átélt idő ajándéka.
A köd eloszlott. Világosan látom
belső világom körvonalát, fénylő

sugárnyalábok tükröződnek vissza
a megtapasztalt Lét felületéről.
Nyugalom ölel át, a csend nyugalma.

A lágy síron-túliséghez hasonló.
Tűnt éveim szelíd egymásutánban,
filmszerűen peregnek le előttem.

Környékünkön

Rossz időkbe visszaszállva,
bombák hullnak, reng a föld.
Még nem járok iskolába;
sűrű füst és téli köd

terül rá a romos tájra.
Ledólt házfalak között
nagy, sovány kutya szaglássza
a földet. Kötömb mögött

rálel halott gazdájára.
Kapar gyorsan és kitartón.
Körben egy-egy robbanás.

Több új fal roskad egymásra,
de nem riad meg a zajtól;
két első lábával ás.

Németh
László
felvétele

Hagymás István

Talpfák

(1–11.)

1. Két tonett

Apám ül a hintaszékben, előre-hátra billeg, ring. Mozog a szája, az álla fel-le jár, rág valamit, de a falat nyeletlen marad.

Nem értem. Kicsi vagyok még, inkább kevesebb, mint több háromévesnél, még a húgom sem született meg...

Kérdésekre azt feleli titokzatos huncut mosolygal, hogy a nyelvét rágja, majd, a hatás kedvéért kihúzza a fogai közül egy darab valamit, s immár ketten rágjuk a nyelvnek mondott-hitt apaízú képlékeny masszát...

Most magam is itt ülök a hajlított fából készült tonettszéken, s miközben életem legelső emléképeit próbálom papírra vetni, azon kapom magam, hogy még mindig apám nyelvét rágom, ezen a réven fakadnak ki belőlem a szavak...

Felnőtt vagyok és testvérem is megszületett már, vagy ötvenkét éve.

A képből már csak a tegnap éjjeli álmom kisfiúja hiányzik, aki úgy állna most itt mellettem, mint én annak idején a hajlított fából készült tonett hintaszéknél, amelyben apám ringatta magát. Az álombeli kisfiú akár az unokám is lehetne, s megkérdezhetné tőlem, hogy min rágódom, mire én is a szájába adhatnám a nyelvem, apám nyelvét, azt a bizonyos apaízú képlékeny masszát, amelyet nem lehet – nem szabad lenyelni...

Édes volna, sárgadinnye ízű, mint manapság a rágógumik.

2. Szomorúfüzek

Az emeleti erkélyről nézve olyan kicsi lehettem a szomorúfűz alatt, mint egy töből fakadt vadhajítás. A fa földig hajló vesszeinek sötét udvarában anyám nekem szánt, fagylaltra ledobált, fehér apró alumínium pénzecskéit keresgéltem sietve, mert a triciklis fagylaltos egyszer már csengetett, jelezvén, hogy a közelben jár.

A tündérek, a két lány, leányaim ugyan még nem mentek el hazulról, de már otthon sem voltak igazán, amikor lencsevégre kaptam őket az emeleti erkélyről, amit a magam ültette fiatal fűz alól visszaneztek. A képből semmi sem hiányzik, maradt a szomorúfűz is, maradtak a lányok is, piros keretből néznek vissza félutukból, néznek fel előre...

A fűzfa mostanában korhad, de azért tavasszal még koronaudvart hajt maga köré, ahol fehér, lapos, aprópénznyi kövecskék várják, hogy sietve összeszedessenek, mert a fagylaltos mindig kétszer csönget.

3. Talpfák

Rózsához rendszeresen átjártam. A szomszédban lakott, mindig bekopogtam, ahogy illik, s mindig beengedett magához. A négyéves férfigyermek szerelmével szerettem s udvaroltam a magas, barna kamaszlánynak: néztem, ahogy él, nem tudtam levenni a szemem a lábairól, melyek szinte táncoltak minden lépésében.

Egyszer hiába kopogtam az ajtaján.

Utánamentem: világgá.

A vasút talpfái akkortájt igen távol estek egymástól, jó nagyokat kellett lépkednem a sín párnák között, mégsem érhettem utol, pedig vonat sem jött. A talpfák azóta sűrűbbé váltak, s lépéseimet is elapróztam, hogy mindegyikre ráléphetsek, ahogy illik. A párhuzamos sín pár az idő múlásával lassan összeért bennem, s a talpfák is elfogytak a lábam alól az egyik kanyarban. Mostanában, a talpfákat nem koptathatván, a páratlan vágányon egyensúlyozok kézzel, lábbal, próbálgatom a legényest, amely, félek, valahol kitáncolta magát belőlem, és a vonat egyre közeleg.

4. Villanypóznák

Állok a zakatoló fapados vonat fülkájének ablakánál. A film perog: a táj futó képkockáit villanypóznák végtelen sora foglalja keretbe. A dróthuzalok süllyedő-emelkedő hullámai hol alulról, hol felülről tolnak a mozgó képekbe, amíg csak meg nem állunk, le nem szállunk a szerelvényről egy állomáson, amíg haza nem érkezünk új otthonunkba.

Állok az ablak előtt, áll a táj, állnak a villanypóznák és a huzalok sem hullámoznak a szemem előtt. Az esti gyors a menet mindenkorai rendje szerint halad el a házunk előtt, hallom a kerekek zakatolását és a nagy robajt, amint a hídra ér, de én már anyámat nézem, ahogy rajzol. Házikó körvonalai kerekednek ki a keze alól, már a kémény is füstöl, érzem a hajlék melegét odabenn. A papíros kék egén vándormadarak tartanak délnek vitorlázó „V” alakban. A léckerítés mögött fenyőfa tör a magasba. A házhoz vezető kitaposott ösvényen egy kisfiú és egy kislány közelít felém. Magunkra ismerem, fogom a kishúgom kezét és vezetem ki a képből, megyünk magunkhoz.

Újabbán álmaimban rendre lekésem a menetrend szerint induló vonatokat, és régvolt otthonaimhoz keresem magamban a kitaposott ösvényeket, amelyeket már régen benőtt a fű. Ha rábukkanok véletlenül egy-egy félig lepusztult öreg házra, minden ismerős, de a kémény nem füstöl már, az égen sem szállnak madarak, a fenyőfát kivágták, a léckerítés elkorhadt és a szobában üresen ring a hintaszék, de ha kinézek az ablakon, a villanydrótok ott hullámszerűen a szemem előtt, a futó fapóznák közeiben.

5. Vadnarancs

A vadnarancsfafa sor a magas vasúti töltés túlsó oldalán szegélyezte a népkertet. Házi narancsról azokban az időkben még nem hallottam. Korai kétlakiságom első, erdő melletti őszi sétaútvonalai ezek között a nem szelíd narancsok között zajlottak. Az erdőszéli ösvényt szinte teljesen betelepítették ezek a furcsa zöldes-sárgás termések, amelyek alig lehetnek valamivel kisebbek gyermekkoponyámnál. Tulajdonképpen veszélyesek voltak az erdőkerületek, mivel az ember alól szó szerint kicsúszott, kigurult a talaj, a magas fákról lehulló súlyos gyümölcsök meg fentről jelentettek fenyegetést a jólférsült hajakra.

De ünnepnek is számítottak a vadnarancsok, narancsosok között, alatt eltöltött órák Icával, aki világos színű bolerót, fehér túsarkú cipőt és kontyot viselt. Ő volt körösztmama, így ő-vel. Magam ünneplőben, puha fehér ingben, drapp nadrágban, illő frizurával örültem az életnek, amelyet narancsok varázsoltak vaddá, minden keresztfiúságom ellenére... Aztán a vadnarancsok szép lassan oranzsra színeződtek a szememben és kezdtek megszélidülni bennem, de Ica vad narancsai még sokáig képben maradtak, ahogy a magam kétlakiságai is valós élőképként köszönnek vissza újfent minden felvételről.

Most újra ünnep van, a győztes város napja. Sok az ember, nagy a tömeg errefelé a Dél-Alföldön szeptember tizenegyedikén. A zentai Tiszapart sétányán árusok kínálják portékáikat. Az egykori csatamező helyén most színes léggömböket, gumi- és vattacukrot próbálnak rásózni a nem túl jólférsült gyerekekre, meg a keresztanyjukra, akik már rég elfeledték a bolerót. Az egyik áruspult mögül az eladó a botokra mutat, ahogy a tekintetünk találkozik. Közelebb megyek. Juhászbotok. Talán Icától hallottam valamikor gyerekkoromban arról, hogy a törökidő után, a városba telepített őseim egykor juhászok voltak... Semmi alku-dozás, csak a kérdés részéről, hogy milyen fából van. „Vadnarancs”.

Az Őrségben őrizzük egymást.

6. Rózsafa

Rózsa nagy volt, talán kétszer akkora, mint én, jó, ha felértem a derekáig, de lehet, hogy addig sem. Emlékszem, egyszer kijött a házból, át a rózsakerten, amelyben az a bizonyos rózsafa is virított, mint a nótában, az ablak előtt, vagy alatt, már nem is tudom pontosan, akkoriban a „Marína” volt a sláger.

NagyRózsa azon a szombat délutáni kijövetelen a bálba készült. Ezt onnan tudtam egészen biztosan, mert rózsát tűzött a derekára. Akit történetesen nagyRózsának hívnak, kijön a házból, átvonul a rózsakerten, szakít egy rózsát a fáról és azt dereka jobbára tűzi, hát az csakis bálbamenős. Homályos fogalmaim lehettek a bálról, mégis megsejtettem, hogy nagyRózsa másé lesz.

Azt mondják, kevésszavú gyerek voltam, talán így igaz, magamban mégis sokat beszélgettem, hosszú társalgásokat folytattam nagyRózsával, én voltam ő is, és nagyon jól megvoltunk így egymással kettesben másodmagamban.

Talán nagyRózsa derekának rózsája, talán a vele való titkos belső dialógusok teszik, hogy Rózsa: kimondva, leírva, látva, elképzelve, szagolva, ízelve, tapintva különleges bizsergést vált ki bennem, álmaimban köldök alatti vérbőséget.

Hal(l)ás: ezzel is el kell számolnunk, nem úszhatjuk meg.

NagyRózsának mély, rekedt hangja volt, szenvedélyesen szívta a cigarettákat, egyiket a másik után. Aztán egyre többet köhögött, előbb torokból, aztán légcsőből, tüdőből, végül egész valójából. Úgy mesélték, hogy a nagyobb lánya karjaiban halt meg, megfulladt. Szegény Angéla, szegény nagyRózsa... A ház, amelyből kijött, már régen másoké, nincs a rózsakert sem, a rózsafa nem virít az ablak előtt, vagy alatt, már magam sem tudom pontosan, és már nem a „Marína” a sláger. Most pénteken telefonált Ági, hogy meghalt a Feri bácsi. Most őt gyászolom, nagyRózsa férjét.

NagyRózsát valahogy nem sirattam, amikor elment...

Emlékszem: kijött a házból, átment a rózsakerten, letépett egy rózsát és ott, akkor, rózsával a derekán örökre beletáncolta magát az életembe. Ilyen lehet a bál.

7. Tat(fa)korklát

(forgatókönyvesszé)

Két folyami hal úszik a kristálytisza tengervízben, két nagy ikerponty, vagy az is lehet, hogy kecsge, Zenta (a győztes város) címeréből. Nem is úsznak, inkább egymás mellett, egymás felett, alatt kerin-

Hagymás István felvétele

gőznek. Valami fonalfélével vannak egymás szájához kötve, mint a horoszkópban. Ezt a mélységben egymást kergető, kereső, egymástól talán szabadulni is akaró, mégis egymáshoz tartozó halat, halántcot látom sokáig magam alatt.

Olyan, mintha egy filmet néznék, amelyet ebben a pillanatban magam forgatok, mintha a vállamon lévő kamera keresőjében látnám azt, ami már nem is nagyon látszik, hiszen a halak lassan eltűnnek a szemem előtt, alól a kék mélységben.

A tekintetemet és a kamera objektívjét most a felszínre fókuszálom, a gyűjtőpontban a saját árnyékomat látom viszont a sima víztükörben, ahogy a hajótat fával szegélyezett korlátja mögül, filmfelvevővel a vállamon, keresővel a szemem előtt, operatorként felveszem magam, visszanezék a vízből. A nyári időszámítás szerint dél lehet, de az igazság az, hogy az idő *eleven*, az óra tizenegy. Ebben a pillanatban indítják be a hajómotort, amely ugyan még üresben jár, de a vizet felkavarja, és az árnyékom eltűnik a buzgásban. Érezni lehet a víz alól a kipufogógáz szagát, a kéményből a füstöt, hallani a motorzúgást és látni a morajló tengervíz mélyről feltörő, fehér habjait, amint körforognak. Most a motor zúgása megváltozik, sebességben magasabb a fordulatszám, emelkedettebb a hang, a hangulat.

Elindulunk. A kamera és a tekintet lassan, nagyon lassan szintén emelkedik, de egyelőre csak a

tenger vizének a hajó által keltett morajló, buzgó, fehér, habokkal teli felszínén marad. Lassan, nagyon lassan, ahogy a kameratekintet tovább emelkedik, kirajzolódik a hajó nyomvonala, amint a csíkot húzza, és kanyart ír le fehér habokból a hullámzó kéklő tenger felszínén. A hajó, mint egy ceruza, írva rajzol a vízre haladtában, miközben a Nap járását követi az égen. A kép lassan változik, nagyon lassan, a kamera és a tekintet további emelkedésével a vízen ejtett fehér seb íve rövidül, megjelenik a horizont és a világoskék felhőtlen ég egyre nagyobb teret nyer. Part sehol. A vízvonal a kameratekintet további emelkedésével lassan, nagyon lassan a távolba süllyed, a világoskék ég egyre fakul, már-már fehér, és egy idő után fényesen vakító. Most a kamera és a tekintet alulról egyenesen telibe találja a Napot, a film beég. A valóságban egy az óra, pontosabban tizenhárom, de igazság szerint most van dél, most fél az idő, mert ki-zökkent...

A második fél időt az árbockosárból nézem vissza, ebből a magasra rakott fészekkamera-állásból merítem a bátorságot ahhoz, hogy fel merjem venni magam, hogy le merjem venni a tekintetemet a Napról, mégis a nyomában maradjak. A kép már nem oly bántóan vakító, az ég lassan kezdi visszanyerni kékségét, de a tenger még nem látható, bár a kamera és a tekintet ezúttal lefelé irá-

nyuló ív mentén halad a maga útján. Újra megjelenik a horizont vízszintes tengercsikként a képmező alján, apró, világító napfoltokkal a közepén, ahogy az égitest tükröződik a vízben, az ellenfényben. Az aranyló ellenfény egyre hosszabbra nyúlik a vízben, az ég fegy.

A vibráló tündöklés, a visszfényél egyre világosabban mutatja a követendő irányt a tenger hullámai között. Az ég már nincs sehol. Mutatkozik a hajóorr, amint szeli a Napvizet¹. A kamera és a tekintet az árbockosárból most merőlegesen a fedélzetre irányul, egyenesen az árbocrúd tövére, ahol egy nászutas pár ül a padon: nagyRózsa és Feri bácsi, előttük anyám fekszik a hajópadlón egy pokrócon, tengeribeteg. A kamera ezzel a kimerevített képpel be is fejezte mozgását, a kör bezárult. A hajókürt hangja hosszan-mélyen beleivódik a motor zúgásába, aztán lassan minden elcsendesül, csak a víz csobog még, ahogy a hajó szeli (már csak lendületből), mielőtt kikötne, végül teljes csend.

Hagymás István felvétele

Zárókép a hajóorrból: csend van, csendesen esik az eső, jómagam, mint kisfiú a hajó orrában állok kamerával a vállamon, keresővel a szememen. A Nap a hátam mögött már alacsonyan jár és kirajzolja elnyújtott árnyékomat a fedélzeten (a többi utas sehol). Az árnyék, tulajdonképpen olyan hosszú, mint a hajó, sőt egy kicsivel hosszabb is, úgy, hogy jut belőle egy kevés a kikötő lágyan hullámzó vizébe is. A távolban, vagyis keleti irányban (amerről a hajó befutott) a nyílt tengeren kirajzolódik a szivárványkapu félköre, míg a kör másik fele a vízben tükröződik: mozog, rezeg a hullámokon. Vízfényélem egyre nyúlik és lassan elérni látszik a szivárványkört. Vége.

8. Pálmásor

Feri bácsinak szinte végig a füle fáj, orvoshoz kellett járnia naponta. Gennyes középfülgyulladás lehetett. Anyám még ki sem heverte szemgyulla-

dását, amit a vonaton szerzett tengerementünkben, amikor a gőzmozdony füstje, korma a szemébe szállt, a hajóúton olyan tengeribeteg lett, hogy a nyaralás egész ideje alatt sem tért teljesen magához. NagyRózsa, majd ki csattant az egészségtől és a szépségtől. Engem súlyos feltékenység gyötört, noha gyógyulni lettem volna hivatott. Néhány éve, amióta új otthonunkba költöztünk, gyakran betegeskedtem. Az orvosok úgy mondták, asztmám van, és tengert javalltak fulladás ellen. Hát most itt voltam a tenger közepén, egy szív alakú szigeten, negyedmagammal.

Halálpontosan emlékszem, hogy mikor kezdődött el a gyógyulásom, le is van fényképezve. A fekete-fehér felvétel az öblöt szegélyező pálmásor végén készült rólunk. NagyRózsa egy mészkőből faragott kikötőoszlopon ül szalmakalapban, babos nyári ruhában, keresztbe vetett lábbal, könnyű balletcipőben. Én mellette állok, keze a vállamon. Mélyen kilégzek, kifújom magam, kiengedem a belémrekedt szuszt, aztán veszek egy mély lélegzetet, érzem, hogy szabadon jár-kelek egész valómban a lég, a lélek. Az érintés, nagyRózsa keze a vállamon, éppen helyre rakja bennem a légzésficamot, s a fulladásnak már csak a hült helye látszik ezen a majd ötvenéves fotón. És ahogy kiírom magamból a régi képet, észrevétlenül tör rám a fülfájás, alig hal(l)ok.

9. Az ecetfa

Az ecetfa a tanya (zöld sziget a Dél-Alföld arany-sárga búzatengerében) bejáratánál fogadta a mindenkor érkezőket. Egykor a bevezető kocsitútlé ültethették, de az elmúlt majd száz év óta olyan vaskosra kerekedett a törzse, s oly magasra nőtt, szóval akkora lett, hogy amikor gyermekfejjel megbarátkoztam vele, a lovas kocsiknak már éles, félkörnyi kanyart kellett tenniük, hogy kikerülhessenek tanyárahalladtukban.

Tizenegy éve, hogy a tanya utolsó gazdája, apám legidősebb testvére, meghalt. Tizenegy év kellett ahhoz, hogy a Dél-Alföld zöld szigete a tengeri alá süllyedjen, ecetfástól, mindenestől. Vajon hányan tudják még, hogy hol állt az ecetfa?

Ecetfával álmodtam az éjjel, egy szántó közepén ált, nagy, magas, terebélyes ecetfa volt, körülötte szabályos körben több tucat apró ecetfarsaj nőtt ki a földből. Olyan volt, mint egy zöld korallzátony-kezdemény a barna szántáshullámok, barázdák hátán, olyan volt, mint egy zöld szökőkút, közepén magasra törő zöld vízszugárral, körötte megannyi pici zöld vízesésnövényekkel...

A húgomnak tegnap született meg a negyedik unokája, a lányom, az idősebb, gyereket vár, Ági, nagyRózsa kisebb lánya azt mondta legutóbb telefonon, hogy nem haragszik ránk a Lidi miatt, amiért el kellett mennie pesti lakásunkból. Zsuzsi valahogy nem jött ki vele. Lidi, Ági unokatestvérem egyik ikerlánya. Zsuzsi a kisebbik lányom, a fiúja Egyiptomban búvárkodik. Ági, Géza felesége volt (most nyáron ment férjhez harmadszor), már jó pár éve, hogy elváltak. Géza nekem sokáig a legjobb barátom volt, ő tanított meg fényképezni, mostanában egyre ritkábban látjuk-halljuk egymást. Béla, Géza öccse is a legjobb barátom volt, vele mostanában többször találkozunk, halljuk-látjuk egymást. Béci az, akiről sokat meséltem lányaimnak, amikor még kicsik voltak. Azokban az időkben az egész család azzal volt elfoglalva, szülőstől, gyerekestől, hogy valami úton-módon talajt fogjunk, gyökeret eresszünk az Őrségben, új otthonunkban. A történetek mindig azzal kezdődtek, hogy Béci meg Pityu, amikor még gyerekek voltak, kimentek a tanyára, majd jött a hosszú esti mese a fiúkról. Valóban kijártunk a tanyára Bécivel. Olyanok voltunk, mint két kicsi tengerészgyalogos, akik csikos matróztrikóban, maguk által fabrikált gyászszalagos tengerészsapkában róják a rónát, az egykori Pannon-tenger medencéjét, valahol a Dél-Alföldön, és egy zöld szigetet keresnek, a szállást, hogy a mesék megtörténhessenek. Bécinek még emlékezni kellene az ecetfára.

10. Az eperfa

Az eperfa három évvel ezelőtt még megvolt. A Zsuzsi is látta, meg a Zotya is. Zotya Zsuzsi fiúja. Együtt mentünk ki terepjáróval megnézni. Mondom, még megvolt, le is fényképeztem. Az egyik nagy ága tiszta fekete volt, szénné égett, villám csaphatott bele. A másik ága letört, ez is főág volt, szerintem egy vihar csavarhatta le. Egy ága még zöld volt, ez az ág még élt. Egy hónapja beszéltem a Györgyivel, ő a húgom. Azt mondja, már nem emlékszik az eperfára. Szerintem ott van. Lehet, hogy már nem él, de szinte biztos, hogy ott van. Szerintem él, talán Laci tudja. Laci a sógorom, ő gyakran kijár, kell, hogy tudja. Fel fogom hívni telefonon, meg fogom tőle kérdezni, hogy megvan-e még. Ha megvan, kimegyek, megnézem, át is ölelem, de lehet, hogy csak megérintem, vagy csak nézem. Ha nem lenne meg, akkor, nem tudom. Azért akkor is ki kellene menni, lehet, hogy Laci sem emlékszik, vagy nem jól tudja, vagy ki sem kellene menni, jó volna, ha megvolna, megkérsem...

Kivágták. Laci vágatta ki és a gyökerét is kiszántatta traktorral. Laci a sógorom, ők örökölték a tanyát, meg a földeket. Azé a föld, aki megműveli. Laci megműveli, helyettem is. Én elmentem hazulról. Szeretem Lacit, Lacit mindenki szereti... Mind-egy. Talán mégis ki kellene menni oda, ahol az eperfa állhatott, talán sokáig kellene nézni azt a helyet, talán meg is kellene öntözni, talán szertartássá² kellene avatni a vízöntést a hűlt helyre...

11. (eleven) Akác

Régi virágcserep a ház nyugati falánál, benne régi, elhasznált virágföld. Apró, pici, zöld hajtás, egyelőre csak fű. De mégsem. Egy hét múlva már látszik, hogy valami más. Magasabbra nő, oldalágakat hajt, mintha levelet is nevelne, tüskét növesztené. Apró, puha tüskéket. Nem rózsza. Akác. Igen, ez akácfa lesz, ha majd egyszer megnő. Persze azért már most is akác. Még tavalyelőtt ősszel fújhatta hozzánk a szél a magot. Aztán a régi cserépben, a régi földben valahogy áttelelt, a hely szelvédedt volt. Tavaly tavasszal kinőtt a cserépben, akkor vettem észre. Párszor meglocsoltam, szépen fejlődött. Aztán kiültettem a cserépből a ház körüli kert északkeleti szélére. Szabadon nőtt, néha már el is feledtem. Egyszer aztán mégsem leltem, amikor nem feledtem. Az idén tavasszal sokat nézegettem a helyét, kijártam hozzá. Sokáig nem adott hírt magáról. Egyszer aztán mégis kihajtott másodjára is, felbukkant a föld alól, s csak nőtt, nőtt, nőtt. Ma már a derekamig ér. Ezen a nyáron karót is kötöttem hozzá, így talán megmarad. Már Edit is érti. Ő a feleségem, orvos, már többször megmentett, őt is meg kellene gyógyítani. Most izgul, ideges, rosszkedvű. Az anyja messze van, magányos, egyedül él, beteg, nem lát, alig tud mozogni, valahogy azért elvan. A lányunk gyereket vár, ő is messze van, cukros, de nincs egyedül és a cukra is jó, mióta viselős. Minden rendben lesz...

András, a vejem beindítja a szikvízüzemet, a magvíz *eleven!*

Jegyzetek

¹ *Napvíz*

„Most repül a kismadár!”

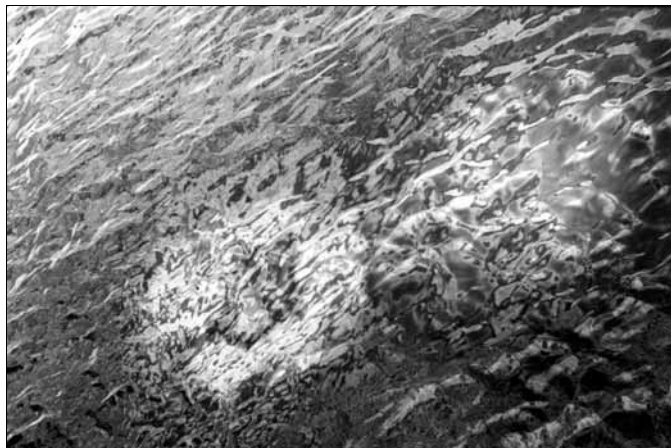
Igen, régebben ez volt a kulcsmondat, a varázsigé. Akkor hangzott el, amikor a fényképész annak rendje és módja szerint beállította, megkomponálta a kívánt látványt, majd a fényképezőgép mögé állt és a kamera keresőjében is mindent rendben talált, de a kioldó gombját még nem nyomta meg. A fényképezés szertartásának ezen a pontján a mester magasba emelte jobbát, hü-

velyk valamint középső ujjából csórt formált és ebben a pillanatban hagyta el száját az átváltozás szavai, vagyis az igével együtt exponált, azaz megvilágított. A kismadár pedig repült. De milyen madár? És hová repült? És honnan? És mi végre? És miért éppen most? Nem tudom, látta-e valaki ezt a kismadarat, de hogy mindenki elhitte a létezését, annyi bizonyos. És aki hiszi, az látja... Gyerekkoromban szürkés-barnás verébszerű madárkának képzeltem és meg voltam róla győződve, hogy a kamerában lakik, mintha a fényképezőgép volna a háza. Úgy gondoltam, hogy ez a pöttömnyi szárnyas jószág a madárház ablakán, vagyis az objektíven keresztül röptül ki, a fényképező (mint afféle madár-idomár) parancsszavára. Olyannak tűnt ez a bizonyos felkiáltó, felszólító, kijelentő mondat, mintha egy magyar népdal első sora volna: „Most repül a kismadár”... És valóban, ha jól odafigyelünk, hallani véljük a dalt, amely immár nem a gépben, hanem a bennünk fészkelő madárból fakad, álljunk a kamera akár egyik, akár másik oldalán. Mert amikor (fény)kép van éppen születőben, akkor ez a bizonyos kismadár röptül ki a látlat lelkéből, és a gépen keresztül egyenesen a saját lelkeinkig szárnyal, miközben fényképpé, fény képpé dalolja a világot. De fordítva is kép a kép: amikor mű van készülőfélben, a művészen is szárnyra kap a lélekmadár, és a csőrében azt a bizonyos ösképet tartja, amelyet ki tudja, mióta hordozunk magunkban, de most, amikor a keresőben hirtelen viszontlátjuk, kikívánczik belőlünk. Milyen is ez az öskép? Olyasvalami lehet, mint az első sejt, amely nem lát, mégis a fény irányába mozdul, hogy tükrözze azt nedveivel. Emlékeznek-e vajon a molekulák, az atomok és az elemi részecskék? Emberlétünk első fészke, madárháza, kamrája, kamerája, fényképezőgépe az anyaméh. Innen, ebből a vizes közegekből eredhetnek legelső képélményeink. A magzatvízből, víz által tisztán és nem tükör által homályosan látjuk a belső és a külső világot, a világosságot, a fényt, a Napot. Ezen a réven ivódik belénk a Napvíz.

² Három szertartás

I. A tolatás perce

A tehervonatokat és az utasszállító vonatokat is meg kellene állítani. Egyszer egy évben, mondjuk, úgy egy

Hagymás István felvétele

percre. Meg kellene mondani minden masinisztnak, hogy harminckétszer, de lehet 33 is, szólaltassák meg vonataik füttyét, és közben picit tolassanak hátra, mondjuk, úgy egy métert. Aztán az élet, meg a vonatok is mehetnének tovább, a menet mindenkori rendje szerint. Jó volna évenként egyszer, december harmadikán, 19 óra 37 perckor egy percre megállítani a vasúti forgalmat Magyarországon. A szokás lassan áterjedne a szomszédos országokba is, és a külföldiek teljesen önszántukból vennék át tőlünk ezt a jó szokást. Később egész Európa is bekapcsolódna a megállást követő füttyökbe és tolatásokba. Idővel világméretű természeti jelenséggé válna a szertartás.

II. Az új ruha mutogatása

Minden 32 vagy harminchárom évben, (pontosabban 32 év, 8 hónap, 3 nap, 19 óra 37 perc) január hetedikén, Attila napján, Budapestre kellene szállítani József Attila ránk hagyott fehéringét Balatonszárszóról, azt, amelyet halálakor viselt, s amelynek a vonat, Attila jobb karjával együtt, levágta az ujját. Még jobb lenne azonban, ha a budapesti Szent István Bazilikából harminckét vagy harminchárom évenként Balatonszárszóra szállítanák a Szent Jobbot. A szállítás vasúton történne. A szertartás lényege az volna, hogy Attila ingét, mint új ruhát, ráadnánk Szent István jobbára. További részletek még kidolgozandók.

III. József Attila megkoronázása

Tulajdonképpen egyszeri esemény volna, de érvénye legalább egy világekorszaknyi időre, vagyis kb. 2160 évre terjedne. Az időpont lehetne 2016. április 11., vagyis Attila születésének 111. évfordulója. Jó volna Attilát többször már nem kihantolni és újratemetni, bár ki tudja, magamagát talán nem véletlenül szánta hét emberként a sírba, s halála óta négyszer már sírba szállt. Amennyiben mégis koponyájára kerülne a korona, a Fiumei úti Nemzeti Sírkert, mint a szertartás helyszíne, talán megfelelőnek bizonyulna. Jó lenne, ha esne az eső. De kerülhetne a korona egy kimondottan erre a célra készült Attila-fejre is. A szobor készülhetne nemesfémből, vasból, de akár fából is, pl. eperfából. Ezt a szoborképmást kellene tehát felkenni a Magyar Szent Koronával valahol a Kárpát-medencében, talán a Duna-Tisza közén, lehetne a hely pl. Szarvas. Az eső esne. Egyszer azt írta valakinek: „Itt ülök a Magyar Koronában”. Az a Korona persze nem a Magyar Szent Korona volt, mégis szaván foghatjuk, és szavait megszentelhetjük azzal, hogy pl. egy kisebb méretű egészalakos szobrot (nemesfém, vas, eperfa) ültetünk a Magyar Szent Koronába. A helyszín lehetne az Országház kupolaterme, esetleg a Pilis, Székesfehérvárt nem ajánlanám, de az eső esne.

Jó volna valahogy látni József Attilát a Magyar Szent Koronával a fején, és tudni, hogy a koronázási szertartás hiteles volt, aztán az élet meg a vonatok is mehetnének tovább. A menet mindenkori rendje szerint: esne! Aki hiszi, látja!

Nyírfalvi Károly

Vázlatok a macska természetrajzához

Sétál az óra.
Némán lassul az idő.
Alig öregszem.
Macskák jönnek az
erdőből kifelé, mit
is keresnek itt?
Macskák érkeznek,
szájukban egérrel az
otthont keresik.

Bekapcsolom a készüléket,
az Északi-sarkig is ellátok.
Lehalkítom, de látom a
főkabévik vergődését.
Kikapcsolom a tv-t,
hazatérek végül.
Ily modern szó nem való versbe!
Nem is vers ez, nem is költemény,
laza sorok egymás alá.
Aprócska pont, mint az Északi-sark,
vagy a Déli a térképen.
A táncoló pingvineket persze
nem jelöli semmi.
Lehunyt szemmel is ellátok odáig.
Háromórányi az út, ha akarom.

Sétálj, mint a macska,
nem tévedsz el sosem.
Kóborolj, mint a macska,
mindig hazatalálsz.
Ha nincs cél, ezernyi az
út, ha van cél, mindig más.
Legyen a cél maga az út,
szigetmélyen belül magadban.

Csenddel szóra bírni a macskát?
Hallja-e, hogy neki hallgatsz?
Szavakkal nevelni a mozgó szfinxet?
Kérdésre hallgatás, hallgatásra
hallgatás. Ne tervezz, csak nézd.
Beszélj mozdulatlan ajkakkal.

Elhagyott szobákban mászkál,
keresi sosemvolt gazdáig
a sarkot, ahol jó volt, a helyet,
hol elég volt, ha macskaként aludt,
egeret fogott; látott szürke fagyot,
forró napot, ahol elég volt, hogy
csak macska.

Czirok Ferenc: A kötélháncs

Föld felett, ég alatt,
patakparton farkát
vízbe lógatja a
halászó macska, s
ha farkára ráharap,
nagyot ugrik
föld felett, ég alatt
parton a halacska,
ég és föld között
kicsit lebegve
farkán a hallal
viháncol a macska,
föld alatt, ég alatt
vackán meghúzza
magát az egér,
elvonult a macska,
ezt most épp bőrrel
megúsza, nem úgy,
mint a halacska.

Ki szelet fest, mivel arat?
Fáit elviszi a letisztult fagy.
Ki szelet fest, hóembert arat,
nyomában sál, szénmorzszák,
botok, égnyi ágak feszülnek
holnapnak, mának.
Ki szelet fest, macskák szőrét
cibálja, ki szélcsendet, ölében
macskát tart, folyóparton ül,
szelíd barázdákat szánt
tekintetével a halak között.

A macska alszik.
Az idő áll. Az órák járnak.
Mindegyik mindig mást mutat.
A macska szunnyad,
csak álmában szól a tik-tak.

A kesztyű is hagyhat nyomot.
Kifinomultabb a kín. Szavaidtól
halk szálkák szöknek arcomra.
Hallgatok hát. Mozdulatlan
ajkakkal beszélek.
Ne oszd magányomat.
A csendhez túl sokan vagyunk ketten.
Csak sorok egymás alá
Gyógyszer gyanánt a némán
esdeklők helyett.

Szavad úgy vágjon belém,
mint kés a zajba,
torkomra hosszas csend ül,
amikor egeret fog a macska,
erősen dohog belül,
hosszú gőggel lefelé néz.

Óriásegér rángatja a
kamraajtót, vagy a szél
zörgeti; teret, időt
követel magának?
S ha nem ráng az ajtó,
elül a szél, szívem sem
kolompol?
Alszik az óriásegér?
Lapul az ajtó mögött,
menekülő utat szimatol?

Ruda Gábor felvétele

Horváth Gáborné

Irodalmi nekrológ Pénzes István emlékezetére

Csak gyökeres szót adj.
S közel a véghez
egy pátosztalan, kurta szó elég lesz
a TŰLSÓ PARTOT látó révülésben
a „KÉSZEN VAGY”-ra azt felelni:
KÉSZEN.

(Áprily Lajos)

A Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület-i tagságomat attól számítom, amikor az utolsó komp is feleslegessé vált Esztergomban. Belépésem Széchenyi István mondása indokolta. Szerinte a magányos ember semmi, csak az egyesületeknek van hosszú életük és igazi súlyuk. Közben nemzedékek jönnek, élnek, ismerkednek, mennek. Vannak, akik öregen, s vannak, akik idejekorán eltávoznak közülünk és szellemi hagyatékukat ránk örökítik. Amit nekünk ismernünk és őriznünk kell. Jó, ha emlékezünk és tisztességgel példának tekintjük. Most van itt az ideje a sírásnak az Írás szerint, de mi inkább némán, csendes olvasással idézzük fel az együtt töltött és megélt egyesületi-baráti együttléteket. Örömeinket és gondjainkat, a nehezen elviselhető megpróbáltatásokat. Olvasmányjegyzékem ezért a bővebb megismerést mélyíti olvasóim számára.

Az egyesületekben minden egyes tag sajátos egyéniség, egyedi talentum. A szakmai-művészeti találkozók, a gazdag életmű-bemutatók, a feloldást nyújtó pincézések alkalmat adtak a valós alkotói barátságok s a szétáradó kapcsolatok létrejöttéhez. Meglepő volt számomra Pénzes István emberi és szakmai sokoldalúsága, vezetői adottságai, írásainak változatos műfajai. Hiszen volt közte minden, amit egy irodalom- és nyelvész tanár produkálhat. Irodalmi-történelmi versek és prózai művek, köztük helytörténet, gyűjtemények, újságírás, rádióműsorok és hangjátékok, országos anyanyelvi vetélkedők. Tantárgyszakértő is volt a Comenius Pedagógiai Intézetben. Oktatásformáló szándékairól az *Esztergom és Vidéke* 2005. március 10-i számában írtam bővebben. Cikkem azonban kedvetlenül végződött. Megint eszembe jutott az Írás, amely szerint a talentumot szaporítani kell. Kollégánk pedig akkoriban munkanélküli volt. Azt is megalázonként érezte, hogy két tanári diplomája és egy doktorátusa mellé el kellett volna végeznie a

gyógypedagógiai főiskolát a szakiskolai tanításhoz. Aztán egyszer jött egy nap, amelynek soha nem kellett volna bekövetkeznie.

Istvánra az anyai tennivalók is áthárultak. Három gyermekét tisztességgel felnevelte: jeles iskolákban, majd neves egyetemeken taníttatta.

2004-ben jelent meg István *Anyanyelvi kavalkád* című, logikai készségeket fejlesztő, játékos vetélkedőkre is alkalmas könyve. Gyakorlati hasznát bizonyították a pilisszentléleki ifjúsági-művészeti táborban a foglalkozások, melyeket maga a szerző vezetett a 4–12 éves korú gyermekek nagy örömeire.

A *Túlparti könyvespolc* című, tagsági-műbírálati sorozatom (főként a Lilium Aurum kiadványairól) már nem volt elegendő csupán a könyv megismertetésére. Most a szerző következett, de ehhez a könyvespolc határfalait meg kellett bontani. Magyar szakomból eredően magamban alkalmazott nyelvésznek tekintetem a szerzőt, és könyvének egy példányát a Miskolci Egyetem BTK Modern Filológiai Intézete Alkalmazott Nyelvészeti Tanszéke vezetőjének megküldtem. Azonnal visszajött a rendelés 16, azaz egy tanulmányi csoportnak elegendő kötetre, és vendéglőadó meghívást is nyert a szerző. A nemzetközi postai bonyodalmat kikerülve így lett Magyarországon alkalmazott nyelvészeti gyakorlókönyv az *Anyanyelvi kavalkád*. A tanszéki-szakmai ismeretség, később családi vonalon bővült. Pénzes István Tímea nevű leánya, az ELTE BTK PhD-hallgatója, miskolci tanszéki kiadványokban publikált, konferenciákon előadást tartott.

Helytörténeti vonatkozásban Pénzes István *Cigléd* című írása kiváltotta Surányi Dezső őstörténeti-társasági tagtársam figyelmét. Ő ugyan nemzetközileg elismert növénynevelő és kutató professzor, az Akadémia biológus doktora. Ám Cegléd lakik és mint helytörténész, kereste a Cigléd-Cegléd helységnév közötti történelmi, vallási és nyelvészeti összefüggéseket. Hasonlóan hasznos volt számára Pénzes István *Úszó szigetek* című írása. A környékbeli folyószabályzások is érdekelték Surányi professzort. Ezek után küldtem el neki Juhász Gyula *Kőhidgyarmat* című falumonográfiájának értékelését, az ősi és változó növényvilág fénymásolt fejezeit.

A Magyar Őstörténeti Munkaközösség Egyesület (MÖME, Budapest, 1995-től) és a Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület (MBKKE, Pilisvörösvár, 1997-től) folyóiratszámainak általam való kölcsönös terjesztése (és a kölcsönös publikálás is!) kiváltották a tagok és a kiadók személyes ismerkedésének igényét. Közös témakor volt a felvidéki magyar történelmi-ifjúsági (tan)könyvek bemutatása (*Túlparti könyvespolc* I.). A 2004. évi,

gödi konferencia vendége volt Ruda Gábor, Hodossy Gyula és Csicsay Alajos. Az ismerkedés és a kapcsolatfelvétel sikerült. A folytatás a múlt években azonban anyagi-személyi és történelmi lehetőségek híján abbamaradt. A közös kultúrtörténeti-együttműködési pályázat tárgykörei lehetnek volna pl. a Vámbéry-örökség, a Duna bal partjának régészeti leletei, a honfoglaló magyarság temetői a Kárpát-medencében. A mai Szlovákiában szám szerint ugyanis eddig ötvennyolc helységben tártak fel honfoglalás-kori sírokat.

A kapcsolattartás részéről a *Lant és kard* című verseskötet-sorozattal folytatódott, hiszen életműnek tekinthető és segítséget nyújthatott irodalmi pályázatok írásához. Hét kötetét a dunaszerdahelyi Liliium Aurum Kiadó jelentette meg 1996 és 2006 között a Millennium alkalmából. A hetedik kötet utolsó verseinek dátuma 2004. december 5-e. A sorozat igen alapos és hosszadalmas, több országra kiterjedő kutatómunka eredménye. Műfaja is sajátos: Pénzes István, mint alkotó-szerkesztő, a történelmi eseményeket és a gyűjtött irodalmat (a verseket) rövid prózai magyarázatokkal (korrajzokkal, lábjegyzetekkel, szómagyarázással, mindeddig elhallgatott anyagokkal) köti össze egységgé és viszi tovább. A sorozatot megilletné, hogy ott legyen minden magyar iskola és közkönyvtár polcán, a szaktanárok fiókjaiban. A szerzőnek tett ígéretük szerint a Magyar Kultúra Alapítvány – anyagi lehetőségeihez mérten – a sorozat második kiadását szerette volna eljuttatni a tengerentúli magyar egyesületeknek Dél-Amerikába, Ausztráliába. Jó lenne, ha Magyarországra is jutna elegendő belőle, és országos reklámmot kapna.

Az *Árpád-émlékévi* (2007) irodalmi pályázatához nyújtott eligazodást és segítséget az első kötet. Címe: *Ősköltészetünkől az államalapításig*. A figyelemfelkeltés nemzeti múltunk iránt neves és rég elhallgatott költők műveiből való és az ezeréves örökség megőrzéséről szól. Bátran ítélkezhetünk, mivel a *Lant és kard* mostanság is hiánycikk! Vagy pl. a hetedik kötetben kiderül, a mai hangos Kossuth-évfordulókon pedig nem, s tankönyveinkben sem, a Kossuth Lajosra és másokra mért sorscsapás: az állampolgári hovatartozás. Ugyanis az 1879. évi honossági törvény értelmében a külföldön élő (!) magyaroknak 1889. december végén megszűnt magyar állampolgárságuk. Kivéve, ha valamelyik osztrák–magyar konzulátuson folyamodtak ennek megtartásáért. Kossuth nem volt hajlandó kérelmet benyújtani. Inkább megszűnt szülőhazája állampolgárának lenni. Akkoriban így forogtak a sors kerekei...

2006-ban újabb irodalmi ajándékot kaptunk Istvántól. Szerkesztett kötetének címe: *Széttörtetett*. Alcíme: *A magyar fájdalom és reménykedés versei*. Keletkezési története a *Lant és kard* című sorozathoz kötődik, s akár a nyolcadik kötete is lehetne. (De ezt már a budapesti Aposztróf Kiadó gondozta.) Ugyanis a trianoni témához oly sok vers gyűlt össze a keresőmunka során, hogy végül 400 oldalas önálló kötet telt ki belőle. A szerző az Előszóban közli könyve fő jellegzetességét: olyan zárolt anyagokból is dolgozott, amelyek nyolcvan éve egyfolytában tilosak voltak, vagy kevéssé ismert szerzőktől valók. Volt pl., hogy az internet segítségével Amerikából pótolta az örököstől a valóságos életrajzi adatokat és a verseket. Reménykedett István barátunk az Előszóban még így is: Kötetünk remélhetően irodalmunk kincstárában való további elmélyülés, a felfedezés vagy az újrafelfedezés örömet biztosítja...

Igen, nekem személyesen: igen. Az 1940-től 1944 októberéig tartó, elemi iskolai osztályaimban tanított versek, dalok most leírva visszaköszöntek. Az itthon meghalni vágyó volt emigráns művészek pedig mostanában térnek haza s személyesen szólaltatják meg a médiában és a találkozókön a féltve őrzött örökséget.

2007-ben kellemes meglepetés és jó hír ért az MBKKE-ből. Pályázatos könyvkiadásra nyílt lehetőségem életemnek immár hetvenkedő évtizedében. Műfajilag csakis gyűjtőkötetről, ún. *kolligátumról* lehetett szó, amelyet a szerző személye kapcsol össze. Tankönyveket már írtam, de szépirodalmi-könyvkiadási tapasztalatlanságom folytán – István egyik dedikálását felidézve – „az azonos hullámhosszon való gondolkodás reményében” felkértem őt, legyen a lektorom, a kézírathoz pedig írjon utószót. A munkamenetemben helyeselte anyagom négyes tagolódását, a verses mottókat és Czifrok Ferenc művészbarátunk tervezett címlapfestményét. A kész anyagok mellé-közé új, írni való kiegészítéseket javasolt. Sorjában: külföldi diplomadolgozatomban nemzetközi, tudományos folytatását, „ötvenhatot és Mongóliát ki ne hagyj” kérését, a XVIII–XIX. századi, elfeledett magyar tudósok külföldi megbecsülését. Kérte a kész anyagok műfaji válogatásában riportjaim, történelmi-irodalmi pályázataim és fotóim közlését. Így kerekedett 272 oldalnyi terjedelemre saját könyvem. A teljes szemrevételezést és az utószó írását küldetésnek tartotta, s a realitás talaján maradván értékelte munkámban jó néhány, eddig elhallgatott kultúrtörténeti dokumentum közlését. A szerkesztésemre vonatkozó, műfaji, lélektani és nyelvezeti-stílusbeli elemzése kifogástalan munka volt és iga-

zi irodalmi ajándék számomra. Könyvem születésnapján, 2008. július 11-én, az első bemutatást Kismaroson ő tartotta a helyi Málna Fesztivál irodalmi ünnepségén.

Köszönettel tatozom érte, még haló porában is! Másféle gond gyötört engem irodalmi barátságunk egy teljes évtizede alatt. Tudtam, hogy kapott otthon méltánylást: díjakat, kitüntetések¹, ám hiányoltam Pénzes István mint tanár-író magyarországi (el)ismertségét, műveltségének, szaktudásának és alkotómunkájának szélesebb terjesztését. Mindehhez kevés volt a trianoni verseskötet éppen 2006. évi megjelenése. Nem történt áttörés, leárazva is kevés fogyott belőle. Pedig őt itthon méltán tisztelhetnénk a szlovákiai Magyar Iskolakultúra Lovagjának.

A széleskörű ismertséget a Kárpát Medencei Irodalmi Társaságok Szövetsége (KITÁSZ) esztergomi, 2006. július 13-tól 16-ig tartó konferenciájának egyik részprogramja nyújtotta számára. Pénzes István szombat délutáni-esti, dél-felvidéki irodalmi-történelmi emlékkirándulást szervezett. Négy tucatnyi KITÁSZ-tagnak, akik a Kárpát-medence minden részéből érkeztek Esztergomba.

Idegenvezetőnk is ő volt, a sorra kerülő polgármesterekkel együtt. Emléktáblák, Párkányban az orvosdoktor Wertner Mór és Sebők Zsigmond meseíróé, emlékszobrok Muzslán és millenniumi emlékműveken, szobrok-mellszobrok: Búcsón gróf Eszterházy Jánosné, Szógyénben Görgey Artúr. Étél-ital sem maradt ki az estéből. A borkóstoló és a vacsora után Pathó Pál úr sírkövét is megsimogattuk a már csillagfényes temetőben. Bényben, éjszakai belső fényárban gyönyörködtünk az Árpád-kori (1212) Szűz Mária templom szépségeiben, a templomkertben a Tizenkét Apostol rotundát vakuval fényképeztük, közeledve az éjfélhez.

Ez év tavaszán, az MBKKE *Nemzetkép és identitás* című konferenciáján találkoztunk utoljára Istvánnal. Előadást tartott az iskolai kötelező irodalomról.

Megint meghívott bennünket nyárra a szőlőskerti házába. Ahol valamikor vidám estéket töltöttünk a boros-pogácsás, bográcspörköltös asztal mellett. Megcsodáltuk Ilonka, a feleség néprajzi gyűjteményét s a bajszos-nagykalapos borosgazda szépen művelt szőlőjét és pincéjét.

Aztán évekig csend lett. Barátunk egészségét kikezdték az átélt és a sors által ráosztott, de meg nem érdemelt események: a kettős munkanélküliség, felesége és édesapja elvesztése, balesetek és a hihetetlenül alattomos betegségek támadása. Hallgatásával minket védett az izgalomtól, pedig –

időben meghatározva is tudhatta volna a választ a mottónkban felemlített sorsdöntő kérdésre.

Júniusban azonban visszavonta meghívásunkat. Kórházba kellett mennie, s a kürti borünnepet ajánlotta nekünk hézagpótló szórakozásnak. Nem mentünk el, aggódtunk, izgultunk.

Most, búcsúzóul mást nem tehetek, mint azt, hogy megidézem István szavait, amelyeket a garamkövesdi könnyek okán Keszegh Pali barátunk korai halálára írt 2009-ben: Elment, de emléke bennünk tovább él. Emlékét, érdemdús tevékenységét mi, barátai, ismerősei is tisztelettel megőrizzük. Mi is itt tartunk veled, Pista, a „korai” és „váratlanul” szavakon elmélkedve. Hiszen ha minden rendben ment, mehetett volna, mindannyian ma is élhetnétek.

Az MBKKE-nek az esztergomi Vármúzeumban rendezett jelenlegi kiállításán látható Czirok Feri egyik festménye, amelynek címe: *Az eltörött életek emlékére*. – Kire gondoltál? – kérdezem a telefonban. – Radnótira, Latinovitsra, és... akár Pénzes Pistára – mondta csendesesen.

Kedves és emlékező olvasóim, barátaim! Itt az Írás!

Olvassátok és emlékezzetek!

Ajánlott irodalom

CSICSAY, Alajos – BALÁZSY, Géza: *Apáink öröksége. Állataink és növényeink könyve*. Lilium Aurum, Dunaszerdahely, 1999.

CSICSAY, Alajos: *Királyok, fejedelmek, kormányzók. Kiegészítő történelemkönyv*. KATEDRA sorozat 24. k. Dunaszerdahely, 2003.

ERDÉLYI, István: *Hol sírjaik domborultak... A honfoglaló magyarság temetői a Kárpát-medencében*. Az „*ELEINK – MAGYAR ŐSTÖRTÉNET*” folyóirat melléklete. Kiadó: MŐME, 2003. Őstörténeti füzetek 1.²

HORVÁTH, Gáborné: *Túlpárti könyvespolc*. I. (A dunaszerdahelyi LILIUM AURUM kiadó néhány könyvéről) Dunakanyar – népvándorlás – honfoglalás. Az „*ELEINK – MAGYAR ŐSTÖRTÉNET*” folyóirat melléklete. Kiadó: MŐME, 2004. Őstörténeti füzetek 2.

HORVÁTH, Gáborné: *Korszellem – pedagógia – történelem*. Műhely-hidak találkozó Pénzes Istvánnal. *Esztergom és Vidéke*, 2005. márc. 10.

HORVÁTH, Gáborné: *Kiadói könyvajánló Pénzes István SZÉTTÖRETETT c. trianoni verseskötetéhez*. Aposztróf Kiadó, 2007. Kézirat.

H. (HORVÁTH Gáborné) DOBOS, Mária: *Keresztutak. Élet-novellák*. Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, Pilisvörösvár, 2008. A kötetet lektorálta és az utószót írta: Dr. PÉNZES István.

- HORVÁTH, Gáborné: Túlpárti könyvespolc II. JUHÁSZ Gyula: *Kőhidgyarmat. Falumonográfia*. KT Könyv- és Lapkiadó Kft Komárno (Révkomárom), 2008.
- PÉNZES, István: Az első cigányiskola megalapítója. *Katedra*, 1998. február.
- PÉNZES, István: *Lant és kard. Ősköltészetünkről az államalapításig*. 1. kötet. Liliium Aurum, Dunaszerdahely, 1999.
- PÉNZES, István: *Kürt* (monográfia), AZ-Print, Érsekújvár, 2000.
- PÉNZES, István: Pillanatfelvétel. *TÁJ – KÉP – SZÓ*. Az Ister-Granum Eurorégió Antológiája 2004. Észak-Kelet-Régió Fejlesztéséért és Idegenforgalmáért Közhasznú Alapítvány, Jósvalfő, 2004. 168–169. „...olyan, mint a szél...” (Hangjáték, részlet – játszódik napjainkban). L.: uo., 170–180.
- PÉNZES, István: *Lant és kard*. Az első világháborútól napjainkig. 7. (záró) kötet. Liliium Aurum, Dunaszerdahely, 2005.
- PÉNZES, István: *Anyanyelvi kavalkád*. Liliium Aurum, Dunaszerdahely, 2004.
- PÉNZES, István: Cigléd. *Átkelő*, az Ister-Granum Eurorégió kulturális folyóirata. Észak-Kelet Régió Alapítvány, 2005/1. 4–7.
- PÉNZES, István: Úszó szigetek. *Átkelő*, az Ister-Granum Eurorégió kulturális folyóirata. Észak-Kelet Régió Alapítvány, 2005/2. 56–57.
- PÉNZES, István: *Szétőretett. A magyar fájdalom és reménykedés versei*. (Trianon-versek előszóval, korrajzzal, kislexikonnal) Aposztróf Kiadó, Budapest, 2006.
- PÉNZES, István: A szlovákiai magyar iskolahálózat múltja és jelene. *Kisebbségek és népcsoportok Európája*. Szerk.: Ruda Gábor. Az MBKKE konferencia-anyaga. Pilisvörösvár, 2007. 198–204.
- PÉNZES, István: A romaoktatás buktatói. *Kisebbségek és népcsoportok Európája*. Szerk. Ruda Gábor. Az MBKKE konferencia-anyaga. Pilisvörösvár, 2007. 165–176. *Átkelő*, az Ister-Granum Eurorégió kulturális folyóirata. Észak-Kelet Régió Alapítvány, 2008/1. 29–34.
- PÉNZES, István: Volt egyszer egy (késő éjszakába nyúló) délutáni körút... *IDENTITÁS – NYELV – IRODALOM*. Szerk.: RUDA GÁBOR. A Kárpát-medencei Irodalmi Társaságok Szövetsége (KITÁSZ) 2006. évi (júl. 13–16-i) esztergomi anyaga. Kiadó: MBKKE – Gramma Nyelvi Iroda, Pilisvörösvár–Dunaszerdahely, 2008. 140–146.
- PÉNZES, István: A tájainkon mellőzött regionális művelődéstörténet jelentősége. *Átkelő*, az Ister-Granum Eurorégió kulturális folyóirata. Észak-Kelet Régió Alapítvány, 2008/2. 46–49.
- PÉNZES, István: Elment, de emléke bennünk tovább él. Emlékezés a váratlanul elhunyt Keszegh Pál barátunkra. *Átkelő*, az Ister-Granum Eurorégió kulturális folyóirata. Észak-Kelet Régió Alapítvány, 2009/1., 27.
- PÉNZES, István: Gyermekirodalmunk meghatározó személyisége, Sebők Zsigmond (1861–1916). *Átkelő*, az Ister-Granum Eurorégió kulturális folyóirata. Észak-Kelet Régió Alapítvány, 2009/1. 64–65.
- PÉNZES, István: Roma lakosság Szlovákiában. *Muravidék* kulturális folyóirat, MBKKE, Pilisvörösvár, 2010/17. 63–66.
- PÉNZES, Tímea: Női szerepek az irodalomban. In: BODNÁR Ildikó – KEGYESNÉ SZEKERES Erika – SIMIGNÉ FENYŐ Sarolta (szerkesztő – tanszékvezető): *Sokszínű nyelvészet*. Miskolci Egyetem Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék, 2008. 111–120.
- S. (Simigné) FENYŐ, Sarolta: *A fordítás mint közvetítés*. Kiadó: Stúdium Rendezvények és Nyelvtanfolyamok, Miskolc, 2006.

Jegyzetek

¹ 1979-ben A szlovákiai magyar irodalom tanítása című munkája a Pedagógiai Kutatóintézet pályázatán első díjat nyert. 1980-ban a Szabad Földműves pályázatán szociográfiai munkáját második díjjal jutalmazták. 1996-ban A szlovákiai magyarság történeti emlékei és mai élete című pályázaton különdíjban részesült. 1999-ben Csemadok-emlékéremmel tüntették ki. 2000-ben A szlovákiai magyarság történeti emlékei és mai élete című pályázaton 2. helyezést ért el. 2004-ben Katedra-díjat, 2005-ben „A szlovákiai magyar iskolákért” emléklap-kettőt kapott.

² Szlovákiai lelőhelyek: Bánkeszi, Bély, Cabaj, Vágvörösvár (korábban Verešvar), Hetény, Ágcsernyő, Kisdobra, Alsójtató, Szentpéter, Udvarnok, Udvard, Galánta, Galgóc, Felsőjtató, Ógyalla, Imely, 2 lelőhely, Izsa, Nagykövesd, Révkomárom, 2 lelőhely, Kassa, Nemeskosút, Lemes, Léva, 2 lelőhely, Ondrohpuszta, Lukácsi, Marcellháza, Molnos, Dunamocs, Szilaspuszta, Naszvad, Csermend, Érsekújvár, Ekecs, Ipolypásztó, Szolgagyőr, Perbete, Perse, Récsény, Oroszvár, Ipolyszalka, Szered, 3 lelőhely, Komáromszemere, Nagypeszek, Szilas, Szinyér, Sempte, Szakolca, Szepesbéla, Bodrogszerdahely, Tarnóc, Tardoskedd, Bodrogvécs, Nagymánya, Nagykeszi, Bátorkeszi, Poszonyvezekény, Nemesócsa, Zemplén

Sólyom Zsuzsanna

Egy kis délutáni séta...

A minap végigsétáltam városunk főterén. Hogy hol is van ez a főter? Kérem szépen, ez a főter Marosvásárhelyen van. Hogy hol van Marosvásárhely? Erdélyben. Na de hol van Erdély? Ugyan már kérem, hát Romániában..., és most nehogy megkérdezze, hogy hol van Románia, mert, ugye, kérem, ezt már illik tudni, hogy Európában. Vagy nem? Talán mégsem annyira evidens? Jaj, kérem, hát ezt ki-ki maga döntse el. Azt már nem is merem feltételezni, hogy akadna bárki is, aki ne tudná, hol van Európa... Nos, kissé eltértem a tárgytól, de mit nem tesz az emberi gondolat, ha szabadjára van engedve. Ez, kérem szépen, nagyon furcsa jószág: eleinte csak sétálgat, majd felgyorsítja lépteit, és, ha észreveszi, hogy nem lepleződött le... ajaj, kérem, ...nekiiramodik és vágtatni kezd a gondolatok végtelen mezején, és ember legyen a talpán az, aki vissza tudja terelni az eredeti kiindulópont-hoz. Szóval, mondom, sétálgattam városunk főterén – nahát... sikerült viszonylag rövid időn belül leállítanom a száguldást, mielőtt bárki is megsérült volna – és hirtelen úgy éreztem, hogy forogni kezd körülöttem minden. Mi történt? Mitől ez a különös érzés? Nem, kérem, nem fizikai rosszullétról van itt szó. Ilyen csekélységgel nem fárasztanám. Ez olyan másfajta szédülés volt. Olyan..., hogy is mondjam... maradjunk annyiban, hogy furcsa. József Attila szavai jutottak eszembe: „Én úgy vagyok, hogy már százezer éve / nézem, amit meglátok hirtelen.” (József Attila: A Dunánál), mert akkor megláttam hirtelen a sivárságot. Mintha egy végtelen homoktenger hömpölygött volna előttem, és valahol a távolban felderengett az egykori Székely Színház – ma Marosvásárhelyi Nemzeti Színház – épülete. Hogyan, kérem? Hogy elköltöztették volna a színházat? Jaj, dehogy. Csupán optikai csalódás „áldozata” lettem egy pillanatra. Ugyanott áll az épület, mint 40 évvel ezelőtt, csak éppen a teret – és most nagyon nyers leszek, amiért máris bocsánatot kérek – tették tönkre. Igen, kérem, jól hallotta: TÖNKRETETTÉK, ELCSÚFÍTOTTÁK, MEGCSONKÍTOTTÁK!!! Folytassam még, kérem? Rendben, én is így gondoltam, nem folytatom. Még csak annyit tennék hozzá, hogy olyan „21. századi” lett, olyan modern, de annyira modern, hogyha az ember nem választ ki magának egy fix pontot, amelyet merően néz, és csak arra koncentrálni, könnyen úgy járhat, mint én: elkezd szédülni. Hogy mondja, kérem? Hogy most ez a „módi” jár-

ja? Mármint az, hogy mindent, ami eredeti, sajátos hagyománnyal bír, el kell tüntetni, mert most már mi is „uniós” ország lettünk, és új szabályok léptek életbe, és nekünk is fel kell zárkóznunk? Hát... kérem szépen..., értem én, hogyne érteném. Csak azt nem értem, hogy miért nem az életszínvonal emelésével kezdjük a felzárkózást? Hogy ne kezdjem a politizálást, netalán a jelenlegi rendszer kritizálását? Jaj, kérem, dehogy teszem. Ugyan már... hiszen én csak egy sétáló vagyok a tömegben, akire rátört a szédülés, mert hirtelen egy homoktenger előtt találta magát. Nem vagyok én cinikus, már megbocsásson. Miért is lennék? Elvégre igaza van. Tágas lett így ez a tér. Eltűntek a fák, a bokrok, a régi szökőkút, egyszóval minden, ami szép és egyedi volt, eltűnt, de, nem vitázom, kérem, mert meg kell adni, a tér az jó tágas, bármikor leülhet a megfáradt vándor oda, ahova éppen jól esik neki, már úgy értem, hogy bármelyik kockakőre, senki sem lesz útjában, mert hely az van bőven. Ezt a kérdést megvitattuk, megbeszéltük és végül leszögeztük, hogy így van ez jól. (Kinek? ...mert nekem biztos nem. De ezt csak magamban nyugtáztam, kifele lelkesen bólogattam, hogy „jaj de jó, végre nekünk is uniós főterünk van”, amit a közeljövőben, amennyiben tehetem, jó messzire elkerülök – mondatom második felét szintén csak magammal osztottam meg.) Most, hogy ilyen jól elbeszélgettünk, és még közös nevezőre is jutottunk, lépünk tovább. Van itt még egy dolog, amit nem értek – amúgy nagyon sok dolog van, amit nem értek, de egyszerre csak eggyel foglalkozunk – szóval, az nem fér a fejembe, hogy mi ez a nagy fairtás, ami nemrég kezdetét vette városunkban? Mert ugye, kérem, azt mindenki tudja, hogy a zöldövezet nemcsak esztétikailag nyújt szép látványt, hanem tisztítja a levegőt is, és lássa be, erre a városra igazán ráfér a friss levegő, mert ugye, ott van az a fránya kémiai üzem (Combinat – a szerző megj.), és ugye tudjuk, hogy néha milyen „szép színekben pompázik” Marosvásárhely felett az ég, „se nem tiszta, se nem kék”, a kibocsátott füst, gáz... és legyünk őszinték... a mérgező anyagok miatt. Rendben, befejezem. Dehogy támadom a gyárat, hiszen, ahogy mondja, sok embernek ad munkát... és valaki / valakik zsebébe sok pénzt... na persze, nem a munkavállalókra gondoltam, hanem a „szegény befektetőkre”, akik éjszakákat nem alszanak, annyit dolgoznak azon, hogyan is lehetne minél kevesebb emberrel minél nagyobb profitot termelni. Kész örülség bezáratni egy ilyen „kincsesbányát”. Bocsásson meg, kérem, már megint elrugaszkodtak a gondolataim, de fegyelem, kérem, mindenekelőtt fegyelem..., és máris

visszatérítem őket a fákhöz. Szóval, azt állítja, kérem, hogy azért szükségeltetik ez a tömeges „fámészárlás”, mert, mint derült égből hóvivatar, jött a felismerés, hogy új fákat kell ültetni, mert ezek a régiek nem ebbe a környezetbe valók? Hát ez ropant érdekes, de meg kell adni, hogy fölöttébb hasznos felismerés. Most már teljesen világos a kép. Most már én is értem (dehogyan értem, csak úgy teszek, mintha érteném, mert ugye, én csak egy sétáló vagyok a tömegben, akire rátört a szédülés, mert hirtelen egy homoktenger előtt találta magát). Záró akkord. Sikerült alaposan felidegesítenem beszélgető partneremet, aki végül sürgős tennivalóra hivatkozva – (fogadni mertem volna, hogy ezt csak „sürgősen” kitalálta, mert terhére voltam már akadékoskodó kérdéseimmel) – gyorsan elköszönt. Ott maradtam a homoktenger előtt, körbevéve facsonkokkal, és Ikariára gondoltam, ahol „a helyiek átlagosan egy évtizeddel tovább élnek, mint az európaiak többsége, és emellett életük végén is remek egészségi állapotnak örvendenek.” (cikk: Akik tudják a hosszú élet titkát, Life.hu)

Vajon miért? Egy biztos, ott Ikarián az emberek barátjuknak tekintik a természetet, és ugye a barát az nem ellenség, legalábbis normális körülmények között...

Végszó

Mondd, mi lesz,
mikor hirtelen beborul az ég,
és fákat tépdés az üvöltő szél?

Mondd, mi van ott
a hegyeken túl?
Van-e ott napsugár,
vagy csak a sötétség dúl?

Mondd, mi lesz,
mikor hirtelen beköszönt a tél,
és mindent betakar a dermedt éj?

Mondd, mi van ott
a dombokon túl?
Van-e ott zöld virány,
vagy csak a kietlen zúg?

Mondd, mi lesz,
mikor hirtelen az álarc lehull,
és a földre ijesztő csend borul?

Akkor emeld fel szemeid,
és a hegyeken túl meglátod Őt,
Ki mindenek fölött Úr!

Akkor kiálts az ég felé,
és a dombokon túl felismered Őt,
Ki előtt mindenki meghajol!

Wernke Bernát

nyár Helembán

(Lábik János úrnak)

völgyi nyomban folyó
több ránca hajléka a
habnak, s fogja szárait is
a forró déli
napnak
kunyhó van, bizony
megejtő parti fűz
alatt, idősebb gallyak is
száradnak rajta, halvány
kérgüket feketébe
adva, és
kezével lelógó
lombján, húsa lágy
ekéjével végigszánt,
orcájukat illatával
fűszerezvén, két kicsi
gyermek, hahotájukat
levéltépés csínyétől
kergetve
bezzeg
bezzeg, de szeretne, rásikoltón
erdő titkából idehozott, őrijtő
tavaszi asztalon, önteni hűséges
kancsóból bort, tekintetével
soha nem apadón
rányújtózón, hogy
fogadja ugarból, robajba
ugrott szemét a szellősimította
tölgyfadeszka karja
szerda hajnalban, csillogó
húsú kérgére... de ráceppentették
a frissen daloló légtől, ittasult
fuvarosok, sok pajzán szófordulatot
így gyötrik gyengéd nézését
harapó súrlódásként, és suhogón
zokogón elkergeté, már homály
tapadta hunyorítottó
felszínét
szűk ajkaikat
jövevénye boltozat
ápolják is többen
pelyhe, nedve
nyomja arra
a bámuló
tömeget
rajtuk van mit akarnak
diadallal tartva
lebegő liliom

arcukra
tapasztva
szűk ajkaikat
simogatják tágra
boltozatból rájuk
folyó, vonzódások
a patakparti
találkozásba
lehuppant árnyak
s arrébb, hol már
szétszóródott házak
várnak, mint bő öbölből
égből szitalón lehuppanó árnyak
alkonyba,
zártan
áldó csendben
széltől is
menekítetten
pásztorok hajtják
haza a nyájat, szélesedő
vérükkel, magukat
fehér lepedős
szobába
kínálva
reggel
mely felé, arra
hangsúlyozva
hirtelen tegyük
gyorsba... különben
halvány szárnyak
fakulnak zavartan
helyüket hagyott
zivatarban, levegő homálya
szemükre ráz
havazón,
riadó reggel
testébe mégis ajkakat
olvasztón

Nyilasi Tibor: Lúdtánc

Csicsay Alajos

Mi által tapintható a művészet?

Beszélgetés Végh Éva dorogi festőművésszel

– Az irodalomtörténetben ritkán kerül szóba, hogy valamelyik írónak, költőnek lett volna-e tanítómestere. A képzőművészeknél pedig mintha törvényszerű lenne, hogy okvetlenül tanulniuk kell(ett) valakitől, sőt többektől is, a „szakmát”.

– Én már serdülőként olyan kiváló alkotó művészekkel kerültem kapcsolatba, mint Kollár György, Végvári I. János és Furlán Ferenc – mondja Végh Éva –, s nem kellett utánuk messzire mennem, hiszen itt éltek a közelemben. Született adottságaim a dorogi, majd az Esztergomi Képzőmű-

Végh Éva Kerítés mögött című akrilgrafikája

vész Körben kezdtek kibontakozni, nagyrészt az ő hatásukra. Munkáim már főiskolás koromban is több alkalommal kerültek kiállításra, s persze akkor is, amikor már tanár voltam, de jelentősebb sikereimet mostanában, az utóbbi években értem el. A pedagógusi pálya teljes embert kíván, nehéz volt mellette alkotni, így 2006-ban váltottam. Ez nem úgy értendő, hogy a tanítás nem jelentett számomra örömet, de ha az ember igazán bele akarja élni magát a művészi alkotásba, előbb-utóbb választani kell. Meg kell vallanom, ma sem tudnék megélni csak a művészetemből, annak ellenére sem, hogy ez eléggé sokirányú. Jóllehet, illő lenne felsorolni, hogy az általam elvégzett két főiskolán, (pedagógiai és képzőművészeti) melyik tanáromtól melyik művészeti ág technikáját tanultam meg, amiért egész életemben hálás vagyok nekik...

– Sajnos erre itt nincs lehetőség. Viszont volt valaki, aki kereken kimondta, neked festőművésznék kell lenned.

– Nem ilyen határozottan, inkább csak ajánlotta e pályát, és abban is közreműködött, hogy levelező kapcsolatba kerüljek Viktor Vasarelyvel. Ő Bodri

Ferenc volt, a művészettörténet tanárom, még a dorogi középiskolában.

– Ma már nem szokatlan, hogy egy pályakezdő non-figuratív képekkel lépjen közönség elé, te viszont, annak ellenére, hogy rajztanárnak készültél, már a 70-es 80-as években elvont formákat alkalmaztál, és nem olyan színekkel dolgoztál, mint mostanság. Mi lehetett ennek az oka?

– Szerintem, aki művészi pályára kíván lépni, annak olyan kifejezési formát kell találnia, amivel leginkább ki tudja fejezni az életérzését. Én ifjú koromban szkeptikus, talán még pesszimista is voltam, mint sok nemzedéktársam abban az időben, amolyan lázadóféle, s aztán, amikor bőven lett volna okom a szkepticizmusra, a derűlátás jött segítségemre. Persze nem csak úgy magától, mert nálam mindennek megvolt a maga ára. Az elvonatkoztatás ma is itt van az eszköztáramban, ellenben a régebbi absztrakt képeimen is szerepelnek különféle alakzatok, már amennyire szükség volt rájuk. Ám ha az elmélkedő dolgaimra, mint például a Csillagbirodalom, az Égi magány, A teremtő bolygója, vagy a Mítoszok bármelyikére rárajzoltam volna valami szájbarágó konkrét formát, nem tudom, mi sült volna ki belőlük.

– Azonban az egyik, még be nem fejezett, nagyméretű táblaképeden, amelyiknek a Határon címet adtad, főszereplő egy kerítés, amelynek deszkáin még a göcsök is láthatók, s az egyik szélé felé, majdnem csak rejtve, szerepkedik a magyar Országház. Engem először meghökentett, majd elbűvölt a kép, és csak hosszas szemlélése után jutott eszembe, hogy konvencionális gondolkodásunk szerint, az egymáshoz nem illő formák ábrázolása ellenére sincs rajta parányi következetlenség sem.

– Talán ez az, amit nem lehet tanítani.

– Viszont te az utóbbi időben mégis tanultál valakitől valamit, olyan dolgo(ka)t, ami(k)től szinte átalakult a formavilágod, a stílusod. Többek között a realizmust.

– A sajátos realizmusomat a hajósi alkotótábornak köszönhetem, illetve személyesen Matteo Massagrande-nak, akivel három évvel ezelőtt ott találkoztam. Nem túlzás, ha azt mondom, többet tanultam tőle, mint az eddigi összes tanáromtól. Olyan egyszerűnek tűnő dolgokat, mint például az alapozás módjai, vagy az ecsetkezelés, színkeverés. Szerinte, minden képnek meg kell szőni a maga alapját. A másik, hogy meg kell találni önmagammat abban, amit csinálok. Most éppen régi romos épületeket keresek meg, amelyek édesapámra emlékeztetnek, meg a gyerekkorom bányász közeli élményeire. Ez nem egyszerű nosztalgia, hanem egy spirituális kapcsolat a múlt és a jelen között. Massagrande szerint elsődleges a mesterségbeli tudás, az alaposság, minden csak ez után következhet. Az alkotás komoly dolog, száz százalékig adjuk át neki magunkat. Ami a „szakmai

fogásokat”, a művészettörténeti tapasztalatokat illeti, azokat le lehet írni, könyvből is lehet tanulni, és el lehet lesni másoktól, de ezek a késztetést és a saját tapasztalatot nem pótolják.

Úgy hallgatom Évát, mint egy kíváncsi kisdíák.

– Milyen visszajelzéseket kaptál eddig? – kérdezem.

– Általában jókat – feleli, s hogy ezt bizonyítsa is, kezembe ad egy ízlésesen összeállított prospektust, majd anélkül, hogy kérdezném, folytatja: – A kritikákból épül az ember, de különben nincs már a régi értelemben vett kritika, mi magunk helyettesítjük az alkotótáborokban. Sokszor bizony fáj némelyik kemény bírálat, de a sértődésnek nem lenne semmi értelme sem.

– *Hogyan kötődsz egy-egy színhez?*

– Most a sok meleg szürkékhez vonzódok, de minden képnek megvan a maga színvilága, nekem a mondanivaló határozza meg a színeket is.

Nézegetem a csodálatos képeket, és közben megjegyzem, mennyire igaz, hogy a festészet a látás (láttatás?) művésze, mire Éva arcán hamiskás mosoly jelenik meg.

– Pedig amikor elhatároztam, hogy festő leszek, az első kérdés, amit feltettem magamnak az volt, hogy miért nem tapintható a művészet?

Ekkor ébredek rá, mennyire plasztikusak Végh Évának az alkotásai, nemcsak a tűzzománcok, csempék, (az olykor domborulatos) festmények, hanem még a selyemképei is.

Megjelent: *Atelier* művészeti folyóirat 2012/4. szám.

Végh Éva Határon című festménye

Szánthó Barna

Ébren álmodom

(Részlet)

*„Napról napra az újdonság varázsával
ajándékoz meg az amnézia.”*

Abban az alföldi kisvárosban, ahol felcseperedtem, az emberek kedvesek és barátságosak voltak egymáshoz. Azóta is, ha néha hazalátogatok, mindig magával ragad e kun eredetű nép szívélyessége, közvetlensége. Mennyire mások, mennyivel nyugodtabbak, derűsebbek, mint mostani életterem lakói!

Az Árpád utca, Túrkeve, a nagykiterjedésű mezőváros útvonalának egy rövid szakasza, olyan széles volt, hogy hozzá foghatót azóta se sok helyen láttam. Talán a budapesti Andrássy út vetekezhette vele. Persze a kevi főutaknak csak közepe volt kikövezeve, mellette mindkét oldalon széles földút húzódott, majd mély árok következett. A házak mentén bazaltköves járda, közte és az árok között két sor akácfa – egymástól jó két méter távolságra. A házakhoz hatalmas telkek tartoztak, melyek nagy részét a baromfiudvar töltötte ki. Keviben – Túrkevét az ottaniak csak így hívják – szinte mindenki a saját tenyésztésű állatok húsát ette; nem emlékszem, hogy valaha is jártunk volna a hentesüzletben. E szakma képviselőivel legfeljebb télvíz idején, a disznóvágások időszakában találkoztam. Decembertől kezdve Keviben minden hajnalban felvisított valahol egy hízó, hogy aztán rövid hörögés után kimúljon. Igaz, a Rákosi-világban tilos volt engedély nélkül disznót vágni, így aztán a sivitást igencsak kurtára kellett fogni. Hentest hívni is kockázatos volt abban a rendszerben, hiszen az ember nem tudhatta, ki a spicli, ki-ben lehet megbízni. Keviben azonban nem nagyon akadtak besúgók. Kommunisták is talán csak 2-3 családban fordultak elő, amolyan munkakerülő, dologtalan emberek voltak azok mind, akiket a dolgos, szorgalmas keviak semmire sem becsültek. Létezésükről magam is csak akkor szereztem tudomást, amikor az egyetemi felvételnél kiderült, a túrkevei pártszervezet nem javasolja továbbtanulásomat. Mert hogy templombajáró úrifíú vagyok.

Az „úrifíú” egyébként hajnalban kelt, megetette a baromfiakat – volt belőlük jócskán –, kihajtotta a libákat az árokpartra legelni, közben szedett egy zsáknyi füvet a házinyulainak, vizet húzott a kerek kútból az itatóba, kiöntötte a disznók elé a reggeli moslékadagot, ...szóval csupa úri foglalatosságot művelt, mielőtt elindult a gimnáziumba.

Ez a gimnázium sem volt ám akármilyen, szabványos középiskola. A negyvenes évek vége felé hozta létre néhány megszállott patrióta: egy református lelkész, egy hivatalából elbocsátott egykori polgármester és néhány volt polgári iskolai tanár. Otthona volt ugyan – az egykori polgári iskola öreg épülete a főutca sarkán –, de üresen tátongott. A mi osztálytermünkbe az egyik kocsmából kaptunk két hosszú, festetlen, kecskelábas asztalt, széket pedig mindenki otthonról hozott magával. Hogy tanári asztal honnan lett, azt már nem tudom, de arra jól emlékszem, hogy mivel térképünk nem volt, jómagam festettem az egyik falra Magyarország hegy- és vízrajzát. Készítettünk egy faliújságot is, de ehhez kellemetlen emlékem fűződik.

Írtam egy hülye verset, gúnyos, élcélődő hangút, ami még nem lett volna nagy baj, de ki is tűztem a faliújságra. Ami még mindig nem lett volna tragédia, ha történetesen nem Rankai tanár úr bábcsoportját tette volna nevetségessé. A tanár úr a személye ellen irányuló kritikának tekintette a kis zengeményt, és vérig sértődött miatta. Az ügy azért volt számomra igen kínos, mert Rankai Rezső a legkedvesebb tanárom volt: Annyi pedagógiai elhivatottság, a magyar irodalomnak akkora lángoló imádata áradt belőle, amit csak csodálni lehetett. Csodálatos költeményeket írt, és ha verset mondott, mindnyájan hatása alá kerültünk. Máig is emlékszem egy szavalatára, mellyel az egyik október 6-i ünnepségen lepett meg bennünket. A kol-dus volt a vers címe, szerzőjére már nem emlékszem, de hogy könnyeimet nem tudtam visszatar-tani, arra igen. Magam is sokat szerepeltem akkor-tájt egy-egy verssel a városi rendezvényeken, meg akartam hát szerezni e költemény szövegét Rankai tanár úrtól, de gúnyversem miatt kegyeiből akkor már kiestem, soha nem jutottam hozzá ehhez a csodálatos alkotáshoz.

Most is írok néha verseket. Fiatal koromban e rigmusok a szerelemről szóltak. Múzsájuk hol egyik, hol másik zsenge leányzó volt – a húség akkor még nem tartozott férfiúi erényeim közé. Később – a világmegváltás korszakában – az élet nagy kérdései felé fordultam, de a válaszokat nem találtam meg. Így aztán egy-két próbálkozás után – rádöbbenve, hogy sem újat, sem szellemeset, sem bölcsset nem tudok verseimmel mondani – abba is hagytam a „mélyen szántó” poétikát. Mostanában inkább már csak a humor izgat, ha versfaragóként tollat ragadok. Felolvasom, s ha nevetnek rajta, lemezre mentem az „utókornak”, ha faarccal hallgat-ják, széttépem. Ezeket a verseket csak saját szóra-koztatásomra írom. Ha néha másokat is elszóra-koztat, annak örülök. Ilyenkor gondolatban meg-

veregetem saját vállaimat. Más ügysem nagyon veregeti. Pedig egy irogató embernek éltető eleme a siker, az elismerés. Ha nem is e siker reményében írok, az utólagos lelki vállveregetés mindig jólesik.

Vannak közegek, ahol ezt szinte reménytelen kiharcolni. Az irogató kollégák között – legalábbis az én ismeretségi körömben – nem divat manapság egymás írásainak baráti elemzése. Ha jó, tudomásul veszik – elvégre azért író, hogy jót írjon –, ha nem jó, azt is elfogadják – Istenem, elvégre nem írhat az ember mindig jó cikkeket, verseket, novellákat. A közömbösség öl! A dicsérét sarkall, a kritika még inkább, hiszen az író bizonyítani akar: tud ő ennél jobbat is. A mostani esztergomi irodalmi, művészeti „társadalom” befelé forduló emberekből áll. Többnyire saját alkotásaikkal vannak elfoglalva, mások eredményei iránt még a halvány udvariasság szintjén sem érdeklődnek.

Érdekes nép ez az esztergomi. Az összetartást, az egymásra utaltság érzését, a barátságos befogadást egyedül a szentgyörgymezői városrészen tapasztaltam igazán. De hát az már egy egészen más világ. Nem véletlen, hogy évszázadokon át önálló település volt. Egy falu a városban. A barátságos falusi nép a barátságtalan nagyvárosban.

Királyi város – hangoztatják büszkén a cívisek. Az egymást öldöklő, egymás ellen fenekedő királyok egykori lakhelye. A mostani kiskirályokra is az „öldöklés” jellemző. Nem vérben, csupán egy kanál vízben.

Ezen a földön talán sohasem volt béke. Dúlta tatár és török, rombolták nyugati és keleti hadak, de a legnagyobb kárt talán önkezével tette e nép saját testében. És most is mindent megtesz, hogy a másik párton, más véleményen állót a földre döngölje. Még akkor is, ha a szerencsétlen ugyanazt szeretné, amit ő.

Keviben vetélkedés csupán lányokért volt közöttünk. De az is nemes viadal, sportszerű küzdelem volt. Néha persze kék foltok is tanúskodtak a vetélkedés hevességéről. Mert hiába suttoztad te a legszívhezszólóbb vallomásokat – akkortájt még ez divat volt –, hiába írtál Petőfit meghazudtoló verssorokat, hiába lejtetted a legtökéletesebb tánclépéseket az iparos bálon, ha nem tudtad néhány kemény ökölcsapással megvédeni magad a konkurens legényektől.

De az a srác, aki szombaton este a bál táncszünetében kihívott az udvarra, és megfenyegetett, hogy laposra ver, ha még egyszer lekéred tőle az imádott leányt – és persze meg is tette volna, ha hagyod magad –, vasárnap délután már önzetlenül eléd passzolta a labdát, hogy berúgd az ellenfél hályába.

Keviben az orvos vagy az ügyvéd fia együtt biliárdozott a Bagó Kaszinóban, együtt bálozott az Ipartestületben, együtt rúgta a labdát a sportpályának kikiáltott libalegelőn, együtt szelte a Berettyó piszkos-szürke vizét a molnárlegénnyel, a csaposal, a lakatossal, a napközben kukoricát kapáló fiatalemberrel. Annál is inkább, mivel az utóbbiak gyakran az előbbiek családjából kerültek ki. Hogy félreértés ne essék: mindez Rákosi apánk és csatlósai „áldásos” ténykedésének hatására. A gazdag, úri családokból ugyanis egyetlen tollvonással szegény nincstelenekeket kreáltak az akkori politikai rendszer haszonélvezői. A tehetős vendéglős fia kubikolt, az egykori több ezer holdas földbirtokos csemetéje a darálómalomban cipelte a zsákokat, vagy Pestre járt, hogy segédmunkásként „építse a szocializmust”.

Közülük került ki baráti köröm egy része. Legnagyobb összetartó erőnk a zene szeretete volt. Néhányan, akik Pestre jártak dolgozni, hétvégeken hazatérve hozták magukkal az újabb és újabb dalokat. A 30-as, 40-es évek amerikai dzsessz-zenéjét. Keviben sötétedéskor már senki sincs az utcán. Szinte kihalt a város. Mi ilyenkor találkoztunk. Sétáltunk a kihalt, kivilágítatlan utcákon, középen, hogy messze legyünk a házaktól, és halkán, hogy csak magunk halljuk, énekeltük a frissen megismert slágereket. Man I love, Stormy Weather, Stardust... (Talán akad, aki még emlékszik rájuk.) Egy-egy sikeres improvizáció után nem sajnáltuk egymástól a dicséretet. Szép volt, Pityu! – veregették meg ilyenkor a vállamat, s ez jobban esett, mint egy matek ötös a szigorú Margit nénitől, matektanárunktól.

Néhány szót ez a „Pityu” is megérdemel. Keviben az Istvánt nem Pityunak, hanem Pistának, Pistinek vagy Istinek becézték. Ugyanakkor az Imrét nem Iminek, hanem Piprének vagy Pityunak. Apám Imre volt, ő volt a családban a Nagypityu, én pedig, mint egyetlen fia, a Kispityu.

Pedig én nem is voltam Imre. Csak azt hittem. Egészen tíz éves koromig. Ekkor íratott be Anyám a mezőtúri Református Főgimnázium első osztályába. Ez alkalommal volt először szükségem az anyakönyvi kivonatomra. Már vagy egy hete jártunk iskolába, Herbály tanár úr volt az osztályfőnökünk, egy hatalmas termetű, vaskos, kopasz férfi, akitől az egész osztály rettegett. Mérhetetlen mancsával gyakran csördített a nyakunk közé, ahogy végigsétált a padok között.

– Nem fészkelődünk, ugye, mondtam! – szolt ilyenkor.

Én addig mindig Imreként szerepeltem minden hivatalos papíron, a gimnázium osztálykönyvében is. De amikor megjött Budapestről az anyakönyvi

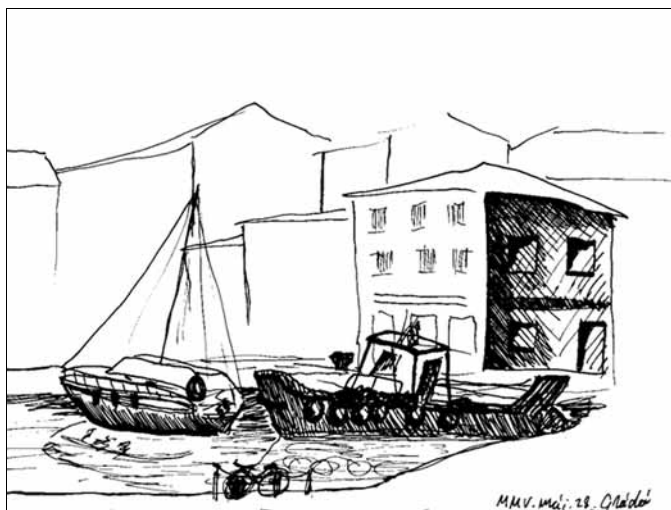
kivonatomban, maró gúnyjal támadt rám ez a nagydarab ember.

– Barnabás! Barnuska! Te még a saját nevedet se tudod?

Értetlenül bámultunk rá. Nem tudtuk, kihez szól. Ilyen nevű ugyanis nem volt közöttünk. Adig a percig.

Kiderült aztán később, hogy mi is volt a félreértés alapja. Túrkevén laktunk ugyan, de Anyám – pesti lány lévén – Budapesten akart szülni. Apám, aki a kevi Városházán adószámtiszt volt, nem utazhatott el vele, nem engedte a hivatali munkája. Abban megegyeztek, hogy ha fiú leszek, Barna legyen a keresztnvem. Csakhogy közben Pesten kiderült – s anyai nagyapám meg is telefonálta Kevibe –, hogy ez a név akkor csak Barnabás formában volt anyakönyvezhető. Ez viszont nem tetszett Apámnak. Abban maradtak hát, hogy akkor legyen a nevem Imre. Csakhogy ezt Nagyapám elfelejtette elmondani Keresztapámnak, aki az anyakönyvi ügyeket intézte. Így keresztszüleimen kívül mindenki úgy tudta, hogy Imre lett a becsületes nevem.

Megjelent: Táj – kép – szó. Az Ister-Granum Eurorégió Antológiája 2004. (Válogatta és szerk. Csicsay Alajos és Ruda Gábor) „Észak-Kelet Régió Fejlesztéséért és Idegenforgalmáért” Közhasznú Alapítvány. Jósvafő, 2004. 188–192.

Czirok Ferenc rajza

Nagyfalusi Tibor

In memoriam Szánthó Barna

A szerző fenti írásában saját életútjára tekint vissza, személyisége formálódására, önmagára emlékezik. Az idei év (és persze megint csak nem a világ) vége: 2012. december 21. az ő számára az utókor kezdete lett. Ezentúl csak mások emlékezhetnek órá; életművét – benne az ő emlékeivel – az olvasók éltethetik tovább. És természetesen szerkesztők, kiadók, akik fiókban maradt vagy egyszer már megjelent műveit válogatásra, publikálásra érdemesnek találják.

Mi ezek közé tartozunk, hiszen volt szerencsénk öt sokat olvasni és talán elég jól megismerni is. Emlékirata újraközlés a *Táj – kép – szó* című antológiából (2004). Ott valamivel hosszabb részlet található, amelyből az is kiderül, hogy a *Barna*(bás) keresztnvet gimnazista, majd főiskolás diáktársai hogyan cserélték „élénkebb színezetű” becenevekre.

E kisközösségekből, az Alföldről Budapesten át, Szánthó Barna életútja a mi dunántúli régiónkba vezetett. Itt nyílt meg számára a szélesebb társadalmi színtér. A két szomszéd kisvárosban: Dorogon és Esztergomban találta meg és teljesítette „felnőtt” szerepeit. Váratlanul előbukkant hivatalos neve – családfőként, három fiú apjaként, testnevelő tanárként, alkotó közösségi emberként, íróként – itt vált igazán a sajátjává. Egyszersmind a helyi társadalomban hitelesnek elfogadott – és ezért becsült – személyiség nevévé. Aki sokoldalú és kiegyensúlyozott, őszinte és mértéktartó. Aki elzárkózik minden harsány szélsőségtől, de mindig kész a párbeszédre, vitára is, ha az a világnézeti másság tiszteletén és a kétségtelen tények elfogadásán alapulva közelít az igazsághoz; még inkább, ha a mindennapi gyakorlat problémáinak megoldását célozza.

Szánthó Barna egész életében leginkább az értelmes munkát kereste. Feladatokat, amelyeket belülről vezérelve vállalhatott és végezhetett. Vagyis tényleg „lelkes” jókedvvel. És azzal a felelősséggel, ami valóban „teljes”, mert szinte erősebben kötelezi az önbecsülés, mint a megbízók igénye. Úgy dolgozni, ahogy érdemes: „csak pontosan, szépen, ahogy a csillag megy az égen...”

Ilyennek ismertük meg az Esztergom és Vidéke szerkesztői műhelyében is. Amikor a „várospolgári” hetilappal 1995 nyarán egymásra találtak, ő néhány éve már aktív nyugdíjasként művelte tovább szőlőjét, fejtette saját borát; miközben arra is több ideje jutott, hogy leggazdagabb közös birtokunk: a magyar nyelv terméséből alkotói részese-

dését kivegye. Amit ebből a lap hasábjain megformált: olyannyira „számos” cikk, hogy az már „számtalan”. Majdnem tíz éven át főmunkatársként, nemcsak teljes nevével jegyezve szerzőségét, de nagyon sokszor monogramjával vagy egyéb szignókkal.

Ugyanúgy mesterfokon tudott írni, mint keréskedni vagy szakácskodni. És bármelyiket látható élvezettel művelte, hiszen mindegyikben életkedve alakult át munkakedvvé, és viszont. Folytonosan „edzették” egymást, így tartva lelki testi energiáit mindig megújulásra kész, fiatalos épségben.

Felnőttmód „hozzákomolyodva” keresztneve *Barna*(bás)ságához, megőrizte személyiségének, tehetségének, már az ifjúkorban kibontakozott sokszínűségét. Ez a hetilapnál jelentős „hozzáadott értéként” hasznosult: tartalmát színesebbé, élet-szerűbbé, olvasmányosabbá tette. Miközben természetesen a szánthói színpad is gazdagodott a változatos feladatok, különféle újságírói műfajok által. Gyakorlott íráskészsége az eltérő terjedelmi és sajátos stílusbeli követelményekhez egyaránt hajlékonyan tudott alkalmazkodni: kishírektől az akár egész oldalas tudósításon, riporton, interjún át – a jegyzetig, (vár)színházi recenzióig. A véleményközpontú publicisztika volt talán a legkevésbé kedvére való; leginkább pedig azon a határvidéken szeretett utazgatni, ahol az ismeretterjesztés és a szórakoztatás otthonosan megfér egymással. Kíváncsisága éppolyan fogékony volt az élet megszokott menete, mint rendhagyó fordulatai, fura tüneményei iránt: mindkét „dimenzióban” kész volt érdekes témákra lelni. Akár a jelen forgalmas gyalogjárdáin heverték, akár a helytörténet rejtett zugaiban – kedvtelve emelte őket a magáévá.

Hogy befogadói-alkotói nyitottsága ilyen „széles sávban” volt működőképes, ebben nagyon jelentős szerepet játszott a humor, persze a nemes fajtából való. Ez nem szedett-vedett poénkacatok hal-maza, hanem az „otthonról hozott”, majd tovább gazdagodott sokszínű munió meghatározó eleme: Szánthó Barna karakterének egyik alapértéke, amelyre szervesen épült fel egész életszemlélete. A nem csak mások, de önnön gyarlóságát is élesen látató ironia, együttérzően bölcs derűvel kiegyensúlyozva, hogy emberi méltóságában senkit meg ne alázzon: az ilyen humor valóban „remek”. E köz-hellyé koptatott címke igazi minősítésként illik rá, amint a fentebb közölt részlet is tanúsíthatja. Még inkább sok-sok oldal az Esztergom és Vidékéből, ha valakinek is kedve támadna kutakodni egy muzeális régiségtárban, amivé minden „újság” – természetesen szerint nagyon gyorsan – átalakul.

Hogy Szánthó Barna írói hagyatéka az Esztergom és Vidéke régi évfolyamaiban meggyőzően eleven értékeiről, ehhez nem kell több egy-két órás olvasgatásnál, amit jó néhány éve már az interneten is megtehetünk.

Nagyobb lélegzetű művei nehezebben – könyvtári, antikvárium utánajárást vállalva – érhetők el. Pontosabban: közülük az a kettő, amely kötetben is megjelent (*Hajrá Dorog! – A Buda utcai ház titka*). Már a kiadás évszámai és helyei (1964, Dorog – 2001, Esztergom) is jelzik a szerző régióinkhoz való tartós kötődését; a művek tartalma pedig azt bizonyítja, hogy ide is gyökerezett. A 33 éves testnevelő tanár könyve a dorogi bányászcsapat – akkor még jelen idejű – fénykorában született „történeti riport” az imádott fociról és „vidékéről”. A 70 éves nyugdíjasként újságíró – Szathmáry Sz. Barna álneven – Esztergom legrégebbi (és máig is fő) utcájának egyik házában nyomoz. Abban, amelynek híres lakóját, a Bazilika és a Kerektemplom építőmesterét: Packh Jánost meggyilkolták. Vajon ki, hogyan és miért: íme az újrabogozni érdemes rejtély 1839-ből...

Szánthó Barna írói munkásságának fő irányai – jelenünk riporter követe és a történelem bűvárlása, ismeretterjesztés és szórakoztatás – tehát két megjelent kötetében is „tetten érhetők”.

Számos színdarabot is írt, ezek szinte mindegyike történelmi dráma, Árpád-házi szentjeinkről és Balassi Bálintról. Többségüket rendre a helyi ferences gimnáziumban a Franka Színkör mutatta be. A Mária Valéria híd 1944-es felrobbantásáról szóló darabját (*A híd*) pedig az Esztergomi Klubszínpad előadásában láthatta a közönség, első alkalommal a 2001. évi ünnepélyes avatás egyik kísérő rendezvényeként.

Három év múltán jelent meg a *Táj – kép – szó* című, „kétparti” antológia, amelynek utószavában az egyik szerkesztő, Ruda Gábor jelezte, hogy az Ister-Granum Eurorégió határfolyóját hamarosan egy kulturális-művészeti periodika is átívelheti. 2005-től – *Átkelő* címen – ez a szellemi híd próbál épülgetni. Szilárdságát csak a közös várospolgári emlékezet biztosíthatja, forgalmát pedig az írók és olvasók régiék és újak – tarthatják elevenen.

Szánthó Barna immár emlékezetünk része. Érdemes rá, hogy új meg új olvasók is éltethessék. Egy-két új könyv kínálata révén is, szerkesztők, kiadók jóvoltából. Legnagyobb munkája: emlékirata befejezett kötetként várakozik a „fiókban”: ezzel lehetne – kellene – kezdeni. Hogy általunk és közünk továbbra is *ébren álmodhasson*...

Ladislav Hrubý

Fa és korona

A Pipenhez címzett kocsma ma nagyon hamar megtelt. Persze, hisz vége a hétnek, és a vikend előtt az emberek is mások lesznek, nyugodtabbaknak és emberségesebbeknek látszanak. A hazai teendők nem okoznak akkora gondot, mint a közügyek, amiket minden esetre meg kell oldani, hisz azért néha pénzt is kapnak, anélkül meg az ember semmikor sem létezhet. Meg aztán így lehetőség van rá, hogy legalább rövid időre megpihenjen az ember. Erre nagyon jók a baráti beszélgetések. A kocsma ilyesmire a legalkalmasabb, szinte erre rendeltetett. Legalábbis nálunk, a hegyvidéken, ahol mindenki mindenkit ismer, és a felszabadult hangulatban az ember jól érzi magát, és ezt kívánja a másíknak, a társának is. Ez idáig rendben is van. Az utóbbi időben az alkohol ugyan drágult, kisebb adagokban kell kóstolgatni, de hát az ember idővel megszokja, mert mindent meg tud szokni. Jóakarattal minden megoldható, így hát nem kell attól tartani, hogy az emberek megszűnnek találkozni. Meg aztán hol is találkoznának, ha nem a kocsmában, ha már az a másik kultúra hiányzik. Nincs, aki csinálja, meg nem is akarja csinálni senki, mert az ilyen tevékenységért úgysem fizetnek. Jól van ez kitalálva! Nem csoda, hogy az emberek fejében lassan de biztosan összegabalyodnak a dolgok, mássá lesznek, számtalan badarsággal hígulnak, amik a világban bekövetkeztek.

Aztán itt van ez az euró. A kocsmában az emberek számolgatják a pénzcsekkéjükét, forgatják, kavargatják a tenyerükben a centeket, amihez eddig nem is konyítottak. Mintha dachból nem akarnák az eddig használt helyett elfogadni, ami azonban azt jelzi, hogy itt valami történik, valami eddig ismeretlen, és ettől a világ egy kicsit megbillent. Nagyon gyorsan történnek ezek a változások, az élet úgy rohan, mint valami tajtétkzó paripa. Fejben számolják: nyolcvan cent a sör, további hatvan a borovicska, csillognak az érmék a tenyérben, ám a fáradt szemek nem látják jól, így aztán nehezen tudják megszámolni.

A festett hajú pincérnő – tegnap még lila volt a haja, ma szőke, se nem öreg, se nem fiatal, tán még negyven sincs – a háttérben az asztalhoz támaszkodik, amely a polc tartozéka, ahol a különféle áruk vannak szétrakva, és cigarettázik. Szemmel láthatóan unatkozik. Az emberek nem bíznak az euróban, úgy tűnik nekik, hogy kevesebb a pénzük, mint azelőtt volt, ezért nem is tolakodnak vá-

sárolni. Szomjas torkukat azonban nem hagyják szárazon. Találnak okot rá: itt ünnepség, amott egész heti gürcölés, ma fogd meg munka volt, néhány munkahelyen meg betiltották a dohányzást. Termelni, termelni, termelni kell, nem lehet leállni, arra törvények és paragrafusok vonatkoznak, meg ellenőrzések. Felügyelni kell rátok, mert ti vagytok, akik hasznot termeltek, de nem magatoknak, ti csak a termelés részei vagytok. Haszon és csak a haszon – hát hogy lehet ezt hasonlítani a hajdani normákhoz meg a teljesítésükhöz! Meg a hajdani lezserséghez vagy akár a lustasághoz! Ma újkori rabszolgaság van, s ha nem fogjuk mi magunk a kezünkben tartani az ostort, akkor majd a mi hátunkon csattan, hogy a gerincünk majd kiegyenesedik, mint a vessző. A hatalom és a gazdagodás utáni vágy csillapíthatatlan, hatalmába kerít minden réteget és foglalkozást. S ha kitör, forró gejzírhez hasonlatos. Hiszen például így keletkezett tűzhányó a Csendes-óceáni szigeteken. A talaj a levegőbe repült, és a helyén lyuk támadt. Aztán abba zúdult a tenger vize, s a föld méhe, mint egy szomjas száj, nyelte a vizet a feneketlen mélységbe. Fennállt a veszélye, hogy el is nyeli, ha nem következik be újabb kitörés, ami aztán óriási szökőárt okozott, amilyent még eddig senki sem látott. Csak azoknak a Csendes-óceáni szigeteknek a lakói halották a morajlást és a kitörés robaját, s aztán a pálmaligetekre eső zúdult. Előbb még sütött a nap, az égbolt a legtisztább azürkék színben tündökölt. A tenger fuvallatából szellő lett, aztán szél és nyomban esni kezdett. A megriadt emberek nem tudták mire vélni, mert a szél egyre erősödött, majd viharossá vált, a tenger hullámozott és az égbolton villámok cikáztak. Még szerencse, hogy az a tenger mégis megmaradt...

Vagy fél órával ezelőtt megjött Omastek Jakub is, és az ablaknál lévő asztalnál foglalt helyet. Egyedül van, valakire vár. Ezt abból is látni, hogy az ablakon át az aszfaltozott utat kémleli, amelyen autók suhannak, nyújtogatja a nyakát, még a fenekét is felemeli a székről, mintha nyomná valami. Már a második sörét itta, az elsőnél bedobott még kísérőnek egy felest is. Mióta sok utánajárással sikerült elintéznie a rokkantsági nyugdíjat, ritkán jár a kocsmába, de hát mára megegyezett Jozefik Urbannal, hogy kihasználják a szép időt, ami kora reggeltől mutatkozott, s főleg a mostani hétvégét, mert még mindkettőjük munkába járt. Vénységükre igyekeztek még néhány garast keresni, amit most már euróra váltottak. Egyikük fűtő és karbantartó egy fafeldolgozó üzemben, a másik Trineche [Csehországba] utazik dolgozni. A két férfi egy korábbi ígéretét akarta teljesíteni, egy fogadalmat,

amit eddig valami miatt mindig elodáztak. Most eljött az ideje, „folyamatba tétetett” – ahogy mondani szokták –, csak most már végére kell járni az egésznek.

Urban váród, Urban? – szólt oda Jakubnak a szomszéd asztaltól egy sovány, csupa csont, borostás képű férfi. Még két alak volt vele, hozzá hasonlók, ábrázatukkal meg ruházatukkal is, ami bizony már hosszabb ideje nem látott sem vizet, sem mosóport. Mindhárman kártyáztak.

Jakubnak azonban nem volt inyére a társalgás. Nem akart szóba elegyedni vele, mert olyan embernek ismerte, aki szeret csipkelődni, kötözködni. Igazi neve Postruh Ondris volt, de évekkkel ezelőtt Hódnak kezdték becézni, amikor még kissé sörpocakos, derék termetű férfi volt, orra alatt ficsúros bajusszal, ami után bolondultak a nők. Vonzotta őket. Állítólag még valami titkárnőt is, válása előtt, de hát ezek csak mendemondák voltak, amit senki sem bizonyított. Ezért hát Jakub csak legyintett rá és ivott a söréből. De valahogy most nem ízlett neki a sör.

– Urban várja, Urban – vigyorgott Ondris.

– Furt mondom, hogy nem kellene kártyázniatok, ha már be van tiltva! – mordult rájuk a pult mögül a festett hajú pincérnő, ahogy meghallotta Ondris kissé rekedtes hangját. Tudta, ha a kelletténél jobban szabadjára engedi a férfiakat, balhék is lehetnek belőle.

– Kuss! – hördült fel fenyegetően Ondris, de ülve maradt, még csak meg sem fordult, hogy pillantást vessen a pincérnőre. – Hozz inkább még egy kört, mint az előbbi volt.

A nő szájába vett egy cigit, meggyújtotta puccos öngyújtójával – valami ajándék lehetett, – és ahogy kifújta az első slukkot, hozzálátott, hogy megtöltse a poharakat.

Ezután a kis szóváltás után a vendéglőben élénkebb lett a hangulat. A dohányzók felén ülő vendégek sietve rágyújtottak, mert érezték, hogy enyhült a légkör. Jakub a nemdohányzók felén ült. Egyszer csak meglátta közeledni Urbant. Fellelegzett. A sörét egy szuszra felhajtotta.

– Hej, Mariska lelkem – kiáltott a pincérnőre –, hozz még két sört meg két felest, na...

– A drágábbat vagy az egyszerűbbet? – kérdezte csak úgy szokásból Mariska.

– A jobbikat hát, melyik lüke iszik ekrazitot! – szólt oda Ondris és lecsapta a kártyát az asztalra. – Ász!

Erre nyílt az ajtó, és belépett Urban. Ahogy meglátta a kártyázókat, meghökken. Tán Ondrissal nem volt jó tapasztalata. De ő mintha észre sem venné, pedig a borostás arcán az izmok

meg-megrándultak. Mintha ignorálná. Aztán Urban észrevette a helyiség sarkából integető kezét. Jakub jelzett neki. Az érkező még egy pillantást vetett a kártyázók asztala felé, aztán a szomszédhoz vette az irányt.

– Ne haragudj a késésért, de a postásnő tartott fel – magyarázkodott Urban és leült Jakubbal szemben.

Jakub nem kérdezősködött a postásnővel kapcsolatban, tudta, hogy Urbannak alighanem levelet hozott Kvetka lányától Írországból. Ott dolgozik már fél éve valami mezőgazdasági vállalkozásnál. Jakub fia, Zolo meg Pozsonyban tanul, és csak jólakni és hálni jár haza, meg valamicske pénzért, a szüleit levegőnek nézi, átlátszónak és láthatatlannak. Mi lesz ebből a fiataliságból! Valaha előkerült a nadrágszija, s a gyerek mindjárt tudta, hogy van apja. Jakub nem kíváncsiskodott bővebben Urbantól a postásnővel kapcsolatban, aki különben csinos nőszemély, jókora melleit alig tudja begyömöszölni a csipkés melltartójába, ahová a borralalóját is szokta dugdosni. Ismerte Urban hízelgő ravaszkodását, aminek a nők nem tudnak ellenállni. S mindez csak azért van, hogy a férfi kedvére gyönyörködhessen a postásnő illatos kebleiben, amelyek szinte ágaskodtak, bogyorodtak a világba, meg a szűk szoknyában dudorodó kerekded hátsó felében, amikor már hátat fordít az ügyfélnek és elindul, Liberta márkájú banánsárga biciklijét tolva. Nem, a szomszéd most erre nem gondolt, és ha mégis, akkor is csupán átvillant agyán, mert hogy most sokkal fontosabb dolga volt, és arra összpontosította figyelmét.

– Megvan? – kérdezte egyenesen Urbant.

– Persze – bólintott az és a kis csomagot, amit eddig takargatott, az asztal lapjára tette. – Jaro pont olyant csinált. Nagyszerű kovácsmester!

Megittak egy-egy rundot és távoztak. Bár a szomszéd asztaltól figyelte őket a piszkálódó Ondris, sőt meg is akarta őket szólítani, hogy kérdezzen valamit, de ahogy meglátta Urban kezében a kis batyut, ülve maradt, mintha odaszegezték volna. Mindössze valamit dűnyögött az orra alatt.

Jakub és Urban már régebben elhatározták, hogy a Kőfejtőnél, amerre a hegyekbe és a környező falvakba visz az út, új feszületet állítanak Krisztus szenvedése tiszteletére. Már a múlt század elején állt itt egy fakereszt, melynek alapzatán világosan kivehető volt az 1901-es esztendő. A régiek még emlegették, tán még ma is emlékeznek rá. Az utána lévő öreg keresztet meg, amit mintegy ötven esztendővel ezelőtt faragtak, néhány éve kidöntöt-

te egy fergeteges vihar. Addig-addig billegtetten a korhadt keresztet a rászegezett rozsdás Krisztussal együtt, míg ki nem dőlt és el nem gurult a közeli rétre. Másnap Urban fát fuvarozott valakinek traktorral a Kalinov-hegyi erdőből, és látta az istentelenséget. Lefeszítette a krisztusi testet a kidőlt kereszttről, összeszedte a szögletes szegeket is, amelyekkel rá volt erősítve, és a szomszéd Jakubbal megegyeztek, hogy faragnak egy új keresztet. Hirtelen elhatározás volt ez. De hát volt a rovásukon éppen elég. Sok mindent kiműveltek életük során. Megtapogattak ezt-azt, elcsórtak gondolatban és valóságban is, kakaskodtak és verekedtek is, többet is ittak a kelletténél. Siagef tisztelendő úr tudna mesélni tetteikről, ha nem kötné a nyelvét a gyónási titok. Meg aztán a gyerekek is felnőttek már és világgá mentek, tehát gondoskodni kellett oltalomról. Az új keresztállítás – mivel az előbbit a fergeteg az út szélére döntötte – kapóra jött. Történt még további szokatlan eset is. A vihar idején, amely ledöntötte a keresztet, a Kőfejtőnél új forrás tört fel, amely hamarosan kutacskává terebélyesedett. Az emberek csodát láttak ebben.

A szomszédok tehát szabad idejükben nyestek, faragták a fát, még a nagyszülők is segítettek, ha nem tettel, hát tanáccsal. Végül egy vörösfenyő törzséből kiformáltak vagy négy méteres keresztet, amelynek fáját bepácolták szű ellen és bekenték barnás árnyalatú lakkal. Aztán hagyták a fészkerben száradni.

A rozsdamarta Megfeszítettről azonban idővel megfélekedtek. A sarokba került az asztalos szerszámok meg lapátok közé. Lehet, hogy hozzájárult ehhez még a váratlan események sorozata is, amelyek abban az évben történtek.

A nyáron például felhőszakadás volt, ennek következtében a patak vize kilépett medréből. Az egyik pallóról a víz sodra magával ragadta a tizenhárom esztendő Krisztinka leánykát. Az emberek azonban kimentették mintegy száz méterrel lejjebb a patak vizéből. Úgy halászták ki szegény lánykát, mint valami nagy halat a felbőszült tengerből. Fejtetőre állították és addig rázogatták, míg a kis szájacskájából ömleni nem kezdett a zavaros víz metélt tésztával együtt, mert előtte a lányka húsleveset evett. Megmentették hát a fuldokló gyermeket, s ezt mindenki jó jelnek vette. A vihar hamarosan alább is hagyott, és másnapra a patak vize annyira leapadt, hogy gázolhattak benne a kacskák meg a sirályok, amik csapatostól szálltak ide a távolabbi nagy folyóról, amelybe a patak ömlött az egykori öreg malomnál.

További kellemetlen valóság lett – s ezt érezni kezdte az egész völgy – a több embert érintő hirte-

len bekövetkezett munkanélküliség. A hírek a közelgő válságról szóltak, az emberek ezt olvashatták az újságokban, láthatták a tévében, az interneten. Hallhatták azoktól a fiataloktól, akik éppen munkanélküliek lettek, akik kezdtek hazaszállingózni külföldről, ahová nemrég munka után mentek. Ezek főleg kétkezi munkásként dolgoztak Angliában és Írországbán. Többségük Londonban volt. Az idősebbek ezen fennakadtak meg ámuldoztak, mert hajdan Londonról nem is hallottak, legfeljebb a Rádió London adásai révén, a fiatalabbak meg keresztül-kasul járnak. A sör meg a kupica pálinka mellett, amit a nyugdíjból még megengedhettek maguknak, morfondíroztak, hogy a legjobb rendszer mégiscsak a szoci volt, de hát az emberek buták, minden kevés nekik, aztán koldusbotra jutnak.

Szerencsére ez idáig sem Jakub, sem Urban nem vesztette el munkáját, mert a fafeldolgozó cég mindig kap elég megrendelést. Trinecbe még toborozni is kezdenek, ismét járnak a toborzók az iskolákat és propagálnak, mint a régi időkben, csalogatják az ifjúságot a vasgyárba. Érdekes, hogy a válság ellenére szükség van új munkásokra, vagy egyszerűen csak a jövőre gondolnak. Jakub, aki kitanult ács volt, a község házáról még külön megbízást is kapott, hogy faragja ki fából a szlovák címet, kettős keresztrel a hármashalmon, ami hiányzott nekik az esketési teremből. Ugyanis gyarapodni kezdtek az esküvők a faluban. A szerszámok számbavétele során akadt rá Jakub a Megfeszített elfeledett plasztikájára. Mindjárt eszébe jutott, hogy beszélnie kell Urban szomszédal, s ha minden jól sülne el, két legyet ütneek egy csapásra. Ő elkészítené a szlovák címet, Urban meg szabad idejében restaurálja, rendbe teszi a Krisztust. Jól jön az ilyesmi ilyen válságos időben, ami elterjedt az egész világon. Hittek, hogy a szent majd megvédi őket a bajtól.

Amikor Urban a kocsmába jött Jakubért, selyemkendőbe csavarva – amit az ósdi szekrényből kottort elő –, zsákanyag tarisznyában magával hozta a bebugyolált, helyreállított plasztikát. Mindketten készek voltak az Istennek tetsző dologra. A kereszt végre a helyén fog állni!

Jakub előkotorta a fészkerből a baltát, kalapácsot, az ezüstösre festett szögletes szögeket, a beüvegezett keretbe helyezett szentképeket, a jókora gödörösöt, csákányt és lapátot, s mindezt a verkájgot az előkészített kordéba rakta. Ezek tetejére a szomszédok ráhelyezték a keresztet, amely elég jól kiszáradt, még ha néhány helyen a fa meg is repedt, de csak egy kicsit. A keresztet vörösfenyőből faragták, sok évet kibír, s végül a sok holmi közt találtak még annyi rést, ahová becsúsztatták a

plasztikát. Restauráltak, kijavítva, mintha új lenne, a festék úgy fénylett rajta, mint a glória.

Így megrakodva a kordén eltolták a keresztet a szerszámokkal együtt arra a helyre, ahol fel akarták állítani. Egy kicsit hasonlítottak az egykori Pilátus szolgálóihoz, sőt útközben még vettek egy másfél literes műanyagpalackos bort – szőlőbort, de lehet, hogy kevert volt –, hogy jobban menjen majd a munka. Így még a kordé sem volt olyan nehéz, amit a mérsékelt emelkedésű dombra toltak, mint ahogy kezdetben tűnt.

A Kőfejtőn, ahol két hatalmas hársfa vetett árnyékot, s bokrok meg néhány tülevelű vette őket körül, ittak még a borból és munkához láttak. A kövekkel teli altalajban jókora gödröt ástak. Néha kalapáccsal kellett verni a vasat, hogy a hegye átörje a sziklát, ami az útjukba került. Végül úgy fél óra múltán megállapíthatták, hogy a gödör már elég mély és tágas, hogy bele tudják helyezni a keresztet. Erre pihentek egyet. Bort ittak és közben elméláztak eddigi életükről, a gyerekekről, akik a nagyvilágban jöttek-mentek, míg nekik csak főként a szülőföld határa jutott, amit az évek során megszoktak. Urban is nap mint nap hazajár Trinecből, pedig a gyár biztosított számára megfelelő és olcsó szállást, de tán a Silvus húzza haza még mindig, a felesége. Jakub meg a feleségével bejárt mindenféle

búcsújáró helyet. Megnyíltak a határok külföldre is: Lourdes, Fátima, Međugorje. Leginkább azonban a hazai búcsújáró helyeket keresték fel, mint Sasvár, Máriavölgy, Velehrad, Frivaldnádas, Turzófalva, Lócse meg Ócsad, ahová csak egy ugrás a karesznyi, a bisztrici meg a lodnócljeszki völgyből. Nem hagyták ki Krakkót és Kalwaria Zebrzydowskát sem. Még most is, ahogy Urbannal elhelyezték a fűvön az új keresztet, és elkezdték rászögelni a már rég átluggatott tenyéren a Megfeszített felújított plasztikáját, Jakub gondolatban még a szent helyeken időzött. Főleg a legújabbon, Dejtén, ahol a gyerekeknek az erdőben megjelent Szűz Mária. A fenyőerdő susogott, és mintha beszélt volna, szinte hallani lehetett a szavak halk mormolását, mint ahogy a patak folyik és mossa a sziklát, de sokkal tompábban, mint a valóságban. S egyszer csak abban a döbbenetes hangulatban bölögnéni kezdett a fák lombja, hullámozott, mint a rét, annak zöld hajzata, amely a levegőben függött, s az emberek érezték, hogy egy láthatatlan kéz érinti őket, áhítatot keltve...

A Krisztust a férfiak már visszazsegezték, felerősítették a kereszt fájára, amit maguk ácsoltak, s tán most őket is áhítat fogta el. Aztán felemelték az egészet és bele akarták helyezni a kiásott gödörbe, de még időben észrevették, hogy a kereszt tetejé-

Ruda Gábor felvétele

ről, a Krisztus fejéről hiányzik a töviskorona. Így hát a keresztet újra lefektették a fűbe, a koronát, a pléh félkört a kinyírt tövisekkel, félholdakkal és napocsákkal felerősítették a kereszt tetejére meg a két karra. Mikor látták, hogy már úgy van, ahogy lennie kell, hogy abba a fába új életet leheltek, elhelyezték a keresztet a gödörbe. Bedöngölték földdel és kövekkel, a dombot jól megtaposták, hogy a kereszt szilárdan álljon, nehogy az első nagyobb vihar újra kikezdje.

Megnyugodva lélegeztek fel. Az arcukról meg a hátukról is folyt a veríték, valahol lenn a nadrágjukban csiklandozta őket. Kezdett jó kedvük kerekedni.

– Akkor hát elkészültek vele – hallatszott mellettük egy hang. – Szép kereszt lesz, szép, Krisztus kínszenvedése...

A hársfák körüli bozótból, ahol a csillogó vizeztükrű kutacska körvonala rajzolódott, s ahová állítólag az éjszakai órákban a tündérek is ellátogatnak és nézegetik magukat a víz tükrében, egy emberi alak bontakozott ki. A kezében mogyorófa bot, a fején gazdára valló kalap. Széles mosolyú szájában a felső sorban három, alul tán egy-két foggal több látszott. Szünet nélkül mosolygott. Sem Jakub, sem Urban nem ismerte. Lehet, hogy egyike az új telepéseknek, akik száz évre bérbe vették a település gerendaházait.

– Gondolják, hogy ez megmarad itt? – kérdezte az ismeretlen a szomszédokat, ahogy újra szemügyre vette a keresztet, sőt kezével végig is simított a kereszt fáján.

– Miért ne bírná ki? – kérdezte morcosan Jakub, mert nem tetszett neki, amit a férfi mondott. – Miért ne állhatna itt, ha már ezelőtt is itt állt?...

– Hát... – emelte fel az ember a botját tartó kezét, sőt vállat is vont – nem tudom, de ma ilyen idő járja. Sokat építenek, de még többet rombolnak.

– De okos maga – komorodott el Jakub, kissé mámorosan a bortól. – Aki el akarja lopni a keresztünket, halálos bünt követ el...

– Hát én nem tudom – fújta a magáét a fogatlan és levette fejéről a kalapot. Kezdte magyarázni, hogy az emberek ma visznek mindent, aminek valami értéke van, nem gátolja őket semmi. Meg akarnak gazdagodni. Neki is van egy kicsike műhelye, ahol fából farag ezt-azt, szobrocskákat, meg használati tárgyakat, s bizony már néhányat elemeltek tőle. Lehet, hogy tolvajok vagy hajléktalanok. A legrosszabb, hogy az ilyen cselekedeteket már tervezik. Nehéz lenne védekezni. Senki sem tudja, kinek mi jut eszébe, hogy elvigye.

– Netán nem éppen maga akarja elorozni ezt a keresztet? – szakította félbe Jakub a férfit és Urbanra kacsintott.

A férfi észrevette, de ismét elmosolyodott.

– Én fafaragó vagyok, mondjuk, hogy vasárnap, de becsülöm a fát, a vele való foglalatosságot – mondta. – Fellengzősen hangzik, amit mondok, néhol még tán kapnék a pofámra is érte, hogy dicsekszem és hülyítem az embereket, de mégis komolyan gondolom. Csupán vizet akarnék vinni a kutacskából – tette még hozzá.

Azzal letette a botját a fűre, mintha ezzel sem akarná bántani, mintha érző lény lenne, védtelen gyermek, és leeresztette a lapos hátizsákját is. Egy palackot vett ki belőle. Meg is mutatta a két férfinak. Ők is felvették a maguk palackját a maradék borral és intettek neki, hogy aztán álljon meg, majd megkínálják.

Így üldögéltek kettesben a fűben, elégedetten a munkájukkal, meg a nappal is, iddogáltak a borból. Már a fafaragó is megtért a kutacskától. Hirtelen megállt és a messzeségbe bámult a földön ülők feje fölött. Azok megdermedtek. Aztán ők is oda fordultak a mezei út felé, amely a hegyekbe vezetett. Egy csoport embert láttak ott – férfiakat, nőket és gyerekeket, turistákat vagy a nyaralók tulajdonosait, akik biztosan valamelyik településen szándékoztak eltölteni a hétvégét. A menet az úton közeledett, figyelmüket lekötötte a rét közepén lévő bozotos. Valamiről tanakodtak. Aztán hirtelen letértek az útvonalról és egyenesen a kereszthez vették az irányt.

Jakub és Urban nagy nehezen felkászálódottak a földről. Lábukkal a fűbe lökték a palackot. Ahogy közelebb értek a csoport tagjai, köszöntötték őket és lerakodtak a terepen. A férfiak üdvözölték a fafaragót, bizonyára ismerték. Néhányuk letérdelt az új kereszt előtt, mások csak keresztet vetettek és vízért mentek a kutacskához. A csendes alkonyatban halk imádság mormogása hallatszott. A két szomszéd csak állt, állt ott, s látva, hogy a társaság elmerül a meditálásban, kiváltak a csoportból, felrakták a verkcájgot a kordéra és elindultak lefelé a völgybe.

Egy autó jött velük szembe. Kitértek előre, behátráltak a kordéval a rétre. Az autó elrobogott mellettük. Még csak nem is dudált rájuk üdvözlésképpen, s meg sem állt sehol. Csupán porfelleget hagyott maga után.

(Vércse Miklós fordítása)

Marosi Károly

A világoosság utolsó előtti napja

Amíg látok, megpróbálom elmagyarázni, hogy mit.

Három nagy rendszerben éltem eddig, meghatározó, nagy rendszerekben, vitatható rendszerekben, de éltem. Most ez került veszélybe, nem mint ha nyílt fenyegetés történt volna, dehogya, csak a levegő lett egy kicsit miazmás! Nem kedvez magának az életnek. Nem mindenhol, de ahol én (kicsit, mondhatnám: nagyon) egoista vagyok – éltem eddig, ott eléggé érezhető, persze azon helyeken, ahol az én pénztárcámnak és életfelfogásommal azonos beállítottságú emberek sokasága él, vagy próbál élni, ott nem kedvezők a feltételek. Maga a rendszer már sok ezer éve ismert, akkor sem vált be, jött helyette másik, ami valamivel más volt, de jobbnak nem volt mondható. Persze akkor is, és általában mindig voltak, és lesznek kivételek. Ez a rendszer is véget ért, és a következő is, és így tovább. Mindennek vége lesz egyszer, de ebben a felgyorsult világban, amiben ma is leledzünk három, évszázadokat átölelő társadalmi berendezkedést is meg lehetett élni rövidebb idő alatt, ez elképeszthető. És a szomorúság, hogy még nincs vége, valami fog következni, és ami jön, az idegen, ismeretlen, következésképpen félelmeiket hordoz magában még a lehetősége is!

Akkor tehát sorjában, csak a rend kedvéért. Megszülettem, és olyan korba, ami akkor még nem alakult ki teljesen, de nagyon rövid idő alatt kiteljesedni látszott, a szocializmusba. Jó pár évtized után kiderült, hogy ezt is emberek tudják elrontani, hát sikeresen megtették, és egy szép, vagy talán nem is annyira szép napon trónfosztott lett a szocializmus, és belekezdtünk a kapitalizmusba. Annak is a lelegejébe. A vadkapitalizmusba. Ezt csak alig húsz évig próbáltuk, és lassan, szinte észrevétlenül belecsúsztunk a modern rabszolgatartó társadalomba. Most ebben élünk, de már érezhetővé vált, hogy ez régen sem, de most sem életképes, és valami változásnak kell bekövetkeznie ahhoz, hogy élhető életet biztosítson legalább kilenc és fél millió embernek. A többi már él, nagyon jól, a nyakunkon!

A rendszereken belül nagyon meghatározó volt az úgy nevezett pártélet. Amikor megszülettem, még csírájában, de volt többpártrendszer, erőteljes egy-párti nyomással.

Ez nagyon hamar egy párt elnyomásává vált. Az elnyomás kicsit engedett az idők múlásával, és

az engedés meghozta a gyümölcsét, az emberek kinéztek a nagyvilágba, és látták a lehetőségeket, amiket eddig elszalasztottak. Szerettek volna sokkal jobban élni, és ez meghozta az eredményét, leváltották az elnyomó egy pártot, hogy egy másik elnyomót válasszanak, a több párt rendszerét. A több párt megegyezések hiányában kialakította a káosz vezérelte gazdaságot, a pénzéhség kiszívta a még nyomokban levő megtermelt javakat, és egy társaság kialakította a saját maga irányította pártvezetést, látszólagosan több párt maradt, de csak egy vezetett, illetve irányított, jobbnak mondva megpróbált irányítani. Az irányítás persze illuzórikus lett, hiszen a cél az ellenfelek, vagyis szerintük az ellenségek megsemmisítése volt. Dilettáns módon álltak hozzá, ezért ez sem sikerült rendesen, és a káosz egyre nagyobb lett. Leegyszerűsítve és más néven: a kezdeti demokráciából átalakult népi demokráciába, ahonnan szocialista diktatúrába, majd valódi demokrácia alakult ki a romokon, végül sima diktatúrába ment át az ország eddigi életem során.

Ebben a korban éltem, és próbálok élni, ahol minden kettős értelmet takar. Nekünk gyerekkorunkban az átélt 1956-os események című fejezetünk egyik – akkor hivatalos – elnevezése ellenforradalom volt, otthon, szűk baráti körben forradalomnak emlegettük.

Le tudjuk mérni a változásainkat a címereinken. Régen, születésem idején a pajzsos, osztott sávós, kettős keresztet hármashalom volt, majd a búzakaralásos, kardos-kalapácsos, napsugaras, tetején vörös csillagos címer lett a divat, ezt felváltotta a hármashalmos osztatú pajzs búzakaralással, az elmaradhatatlan vörös csillaggal. Végül a jelenlegi, ún. Kossuth címer lett a hivatalos, vörös csillag nélkül.

Ember legyen a talpán, aki kiismeri magát ezeken a változásokon. A város, amelyik a lakhelyemül szolgált sok évtizeden keresztül, szintén hatalmas változásokon ment keresztül. Nagyanyám, például folyamatosan a Vilmos császár úton ment volna, amit mi Bajcsy-Zsilinszkynek hívtunk. Ma is ez maradt. De volt a Király utca, ami Majakovszkij lett, majd újra Királlyá változott. Vagy az Újpesti Táncsics utca Károlyi lett, de hogy miért, senki nem tudja. Talán Táncsics – egyébként apai ágon déd-nagybátyám – nem volt megfelelő káder az új generációnak? Ki tudja. De az végképp érthetetlen, hogy a letűnt korok kétes figurái miért kaptak szobrot, térelnevezést, vagy iskolai tananyag miért lettek? Felfoghatatlan. Ez megint a kettősség felé vezető út egyik állomása. Azt mondják „nagyjaink”, hogy a nép érdekében cselekszenek, és ki-mutathatóan szűk, a saját érdekeiket előtérbe toló

egyéneket, társaságaikat támogatják, elvéve sok ember megélhetését. Azt magyarázzák nekünk, nekem, hogy sokszínű a tájékoztatás, és ha meghallgatom a rádiókat, TV-eket, ugyanazokat a híreket hallom, de a fontosabbakat csak a külföldi sajtó, vagy rádió hozza be az otthonomba. Az egyetlen olyan rádiót, amelyik nem a kormánypárt rádiója, ellehetetlenítik, és mondvacsinált indokokkal akadályozzák működését! Vagyis láthatóan mást mondanak, és mást cselekszenek. Ez szoktuk meg a szocialista rendszerben is, tehát nem új a dolog, de az a nemzedék, amelyik ezt érti, lassan kihál, az újnak pedig minden vicc új!

Én még nem éltem akkor, amikor az a bizonyos vészhelyzet volt az országban, amikor a zsidó származású / vallású embereket gettókba zárták, majd elvitték részben Auschwitz-ba, Dachaubá, Mauthausenbe stb., csak azért, mert más vallásúak voltak, és ezért meg kellett semmisíteni őket. 1941-ben kezdődött, és 1945. januárig folyamatosan ölték őket, hiába adtak hírt a szökevények a borzalmakról, készültek jelentések, fényképek is, de a kiértékelés kicsit késett: negyed századot. Nos, ezekben az években még nem éltem, de amikor első ízben szereztem róla tudomást, és láttam képeken, ahogy egy bulldózer a tololappal hulláknak látszó csontvázszerű embermaradványokat tol bele egy hatalmas gödörbe, megborzadtam. Nem tudtam elképzelni, hogy lehet ember ennyire elrugaszkodva a normálistól, hogy lehet meghazudtolni az emberi mivoltot. Szörnyű volt. De gyerek voltam, és nem tudtam, hogy ezeket a dolgokat vannak, akik hőstettként élték meg, dicsőségnek beállítva a fegyvertelen, kiéheztetett emberekkel szembeni kegyetlenkedést, mindezt a fajvédelem szemszögéből beállítva. És ahogy elteltek az évek, és ismét előretört a gyűlölet, a fasizmus, mint eszmerendszer, úgy lett egyre több üldözni való ember, akiket a modern kori fajvédők likvidálni akartak, és akarnak ma is, elfeledve, hogy amit az elődeik tettek, azt a világ elítélte egyszer, és sokszor, sőt folyamatosan. Ez a menetrend csak az évek alatti mocorgás-szerű gyűlölködéseinek felszínre törése, mert az előző rendszerben, a szocializmusban, burjánzott a feljelentések és besúgások tömege, nem törődve azzal, hogy igaz volt-e, vagy sem. Sok száz, és ezer ember életét keserítették meg ezek a patkányok, akik pénzért, előnyökért, zsarolás vagy kényszerítés eredményeképpen váltak a hatalom korlátlan kiszolgálóivá. Volt, aki félelemből, nehogy rájöjjenek a régmúlt stiklijekre, bűncselekményeire, volt, aki a rizikó kedvéért, és nagyon kevesen lehettek olyanok is, akik pusztá meggyőződésből lettek besúgók. Ma is vannak ilyen defek-

tes agyú emberek. Most volt téma egy háborús bűnös – a kassai csendőr – magyarországi letartóztatásának híre. Már majdnem egy éve, hogy tudják a hatóságok emberei, hogy itthon, azaz az országban tartózkodik, de letartóztatni eddig senki nem tudta, csak miután egy angol oknyomozó újságíró fel nem fedte a titkot, hogy hol lakik, merre járkal. Ott megjelent a cikk, itthon elolvasták, és nagy sokára megszületett a parancs is, le kell fogni. Tüntetés is volt, hogy büntessék már meg. A reakció erre, a szélsőjobb, az internetes fórumán, a tüntetők összes adatát nyilvánosságra hozta, megfenyegette őket. Ma, amikor még ezt le lehet írni! Ma, amikor még van némi fény! Ma, amikor – nem teszünk semmit – még talán lehetne tenni ez ellen valamit. De nem teszünk semmit. Csak várjuk a végét, ami megint nem vezet sehová. Amikor még lehetne menekülni, vagy lezárni a múltat, annak is ezt a fejezetét, vagy megszüntetni ezt a neonáci-nyilas-szélsőjobb csoportosulást. De nem tesszük, mert mi demokraták vagyunk, és egy demokrata nem tesz ilyet! Egy demokrata csak a saját eszközeivel akar harcolni, azaz dehogy akar harcolni, inkább meggyőzni! Meggyőzni a baseball-ütőket nem lehet, a bokszerral felfegyverzettel szemben nem sokat ér a meggyőzés. Velük szemben csak az erő alkalmazása hozhatna eredményt, de erre demokrata alkalmatlan. Példa is van erre a régi időkből, Bajcsy-Zsilinszky Endre, a kisgazda politikus a nemzetiszocialista (magyarul náci) eszmék ellen szólalt fel a Parlamentben, amit a nyilasok megtoroltak, és Sopronkőhidán kivégezték karácsonykor. Ez a módszerük a mai napig nem változott.

Ma még lehetne tenni ellene, mert ma még láthatóak, hiszen még van annyira világos, hogy látható a szándék is. De ki tegyen? Ez merül fel legtöbbször. Én megyek, de valaki kezdje el! Ezért nem fog itt változni semmi! Ej, ráérünk arra még! Ettől a „majd”-tól, a még be nem következettől félünk, mert tudjuk, hogy nagyjából mi fog következni. Ez lesz az a rendszer, ami ellen tehetnénk, hiszen már volt ehhez hasonló már, akkor is inkább örültek, csak a végén sirtak, de nagyon! Ma még csak csirázik, holnap szárba szökken, és holnapután elborítja a napot is!

Pedig ma még tehetünk ellene, holnap talán már késő! Már csak egy napunk maradt erre. A vég előtt. A sötétedés előtti napon!

Sólyom Zsuzsanna

Néhány gondolat a Veronika gyermekeihez

(Pribojszky Máttyás: Ide-át. Két történet¹)

„Mert sokan jönnek majd az én nevemben, akik ezt mondják: Én vagyok a Krisztus; és sokakat elhítenek.” (Máté 24:5)

Egy kis tréfával kezdődik és majdnem tragédiába torkoll Edelényi Angéla ötlete, amikor elviharzik saját esküvőjéről, mivel szembesül a keserű valósággal, hogy leendő férje egy „hitvány gazember”, és egy otthontalan lányra feladja mennyasszonyi ruháját, ékszereit, még a mirtuszkoszorút is a fejére helyezi, hogy teljes legyen a kép, majd három nap múlva elutazik Amerikába, maga mögött hagyva a múltat, nem sejtve, hogy egy szép napon újra szembesülni fog „csínytevése” következményeivel.

És innentől kezdve elindulnak az események. Bár bonyodalom bonyodalmat követ, egyre több szereplő lép színre, mégis, ahogy haladunk előre az események olvasásával, azt látjuk, hogy egyre teljesebb a kép, egyre világosabb az üzenet, az összekuszált szálak kisimulnak, és a végén minden a helyére kerül.

Maga a téma talán nem újszerű: adva van egy lakótelep olyan lakókkal, amilyenek – egyszerű, hétköznapi gondokkal küszködő emberek, akikkel semmi érdekes nem történik, élnek monoton, szürke hétköznapijait. (Így talán nem véletlen, hogy egy ilyen hely könnyebben a misztikus manipulációk melegágyává válhat. – Megj.: a szerző saját véleménye.) Ebben az egyhangú közegben felroppen a hír, hogy egy hajléktalan nőt, név szerint Varga Verát, meglátogatott egy angyal, és üzenetet hozott a Szűzanyától.

Nem áll szándékomban ismertetni az egész történetet, azt már megtette a szerző a maga sajátos, egyedi stílusában, amittől nagyon is olvashatóvá válik, némi túlzással akár azt is mondhatnánk: „egyszerűen olvasni kell”, mert felkelti az érdeklődést.

Inkább néhány szót magáról a témáról.

Lehet, akadnak olyanok, akik naivnak, megmosolyognivalónak tartják, de ha mélyebben a téma mögé nézünk, akkor könnyen felismerjük, hogy magvas üzenete van. Reális képet kapunk egy ijesztő jelenségről, amely végül is mindig jelen volt az emberiség történetében. Ha csak jó 3000 évre megyünk vissza, amikor Ábrahám és Lót útjai elválnak egymástól, mert Lót úgy dönt, hogy lete-

lepszik Sodoma földjére, ahol az emberek istentelenül éltek, és ez nemcsak a hedonista életmódra vonatkozott, hanem bálványimádásra is, máris a babonáság területén találjuk magunkat. Az emberiséget mindig is foglalkoztatta a természetfölötti, ami teljesen érthető, mert az ember elsősorban szellemi lény – bármennyire is hadakoznak ez ellen a materialisták, ateisták stb. – Isten belelehelt a saját szelleméből az emberbe, és az így életre kelt. De nem szeretnék most teológiai vitába bocsátkozni, mert nem ez a célja rövid eszmefuttatásomnak, csupán azért tettem ezt a kitérőt, hogy rámutassak az ember jogos természetfeletti utáni vágyára. A gond ott kezdődik, amikor ez a vágy rossz irányba indul el, ahogy ezt a *Veronika gyermekei* című történet is alátámasztja. Ezért találok reálisnak és egyben ijesztőnek – amint már említettem –, mert egy olyan jelenségre mutat rá, amivel nap mint nap találkozhatunk a 21. században, abban a században, amikor a különböző tudományágak eddig elképzelhetetlen csúcspontokat hódítanak meg. Szinte absztrakt, hogy ezzel egyidőben gomba módra szaporodnak a különböző felekezetek, amelyek köszönő viszonyban sincsenek az evangéliumok üzenetével, nyugodt szívvel kimondhatjuk: hamis vallások sokasága veszi körül a 21. század modern emberét. Megújult erővel újra felütötte fejét a babonáság, na persze nem a régi formában, hanem „új ruhába” öltözve.

Summa summarum: magas fokon folyik a megtevesztés napjainkban is. Aki bekerül ebbe a hálóba, és nincsen mellette akár egy K. Soós Gyula riporter, aki végére jár a dolgoknak, vagy egy Sáray István jóbarát, az könnyen a minden hájjal megkent Kürtössy és Füredi-féle alakok csapdájába kerülhet.

Ezért találok nagyon aktuálisnak a *Veronika gyermekeit*. Több mint egy történet, mert egyben figyelmeztet és üzen.

„Akinek van füle hallja, mit mond a Lélek a gyülekezetnek.” (Jelenések 2:11)

Akinek van füle, meg fogja hallani és érteni, mit üzen a szerző a *Veronika gyermekein* keresztül.

¹ A kötet a Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület és az Észak-Kelet Régió Alapítvány közös kiadásában jelent meg, a *Veronika gyermekei* és az *Odaát* című elbeszéléseket tartalmazza. A borítótérvet Németh Csongor készítette Bálint György fényképfelvétele felhasználásával

Ruda Gábor

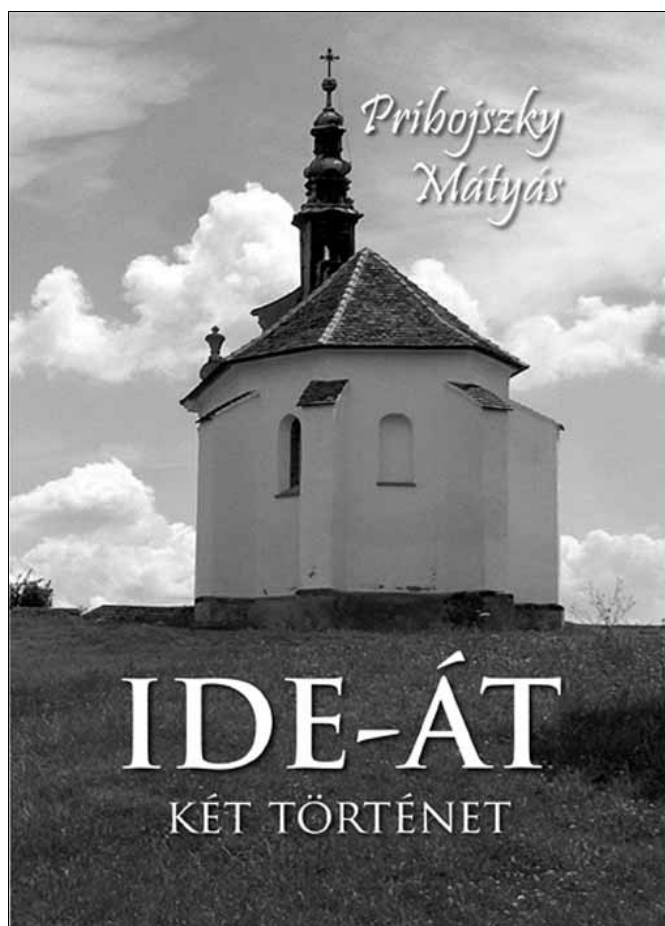
Az *Ide-át* második része: *Odaát*

(Pribojszky Mátyás: *Ide-át*. Két történet)

A szerző nem kevesebbre vállalkozik, mint odaát, azaz a túlvilágon kalauzolni olvasóit, egy életében pártelnöki posztot betöltő (mindegy melyik pártról van szó), zsarnokoskodó, a végletekig korrump és élvhajász személy kalandjairól írt, feszültségekkel teli történetével. T. Béla azért is van nehéz helyzetben, esete azért is izgalmas, mert „odaát” már nem (korrumpálható) emberek diktálják a tempót. Bármi megtörténhet, elég egy ferde gondolat is hozzá, ugyanis átlátják Béla minden egyes gondolatát, a legcsekélyebb – akár gondolati – kihágásért is visszaminősítés jár, mehet a reménytelen esetek lakrészébe, ahol többek közt találkozik a magát még mindig *valakinek* tartó, javíthatatlan Hitler–Sztálin diktátorpárossal. Ezen a helyen, büntetésből egy szobába zárva örök időkre vitatkozhatnak egymással az önkényuralmak címeres figurái.

Béla nem biztos, hogy tudta: Sztálin a felelős tízmilliónyi ukrajnai lakos (német nemzetiségűek is éltek itt szép számmal) halálra éheztetéséért az 1930-as évek elején, köztük legalább hárommillió gyerekkel, Lengyelország Hitlerrel való közös megtámadása után húszezernyi internált lengyel (részben tartalékos) tiszt és főtiszt legyilkolásáért, továbbá több százezer volgamenti német deportálásáért, egyes falvaik elpusztításáért a háború elején, a „malenkij robot” fedőnevű, kényszermunkára történő elhurcolásokért¹ a háború végén. A Nyugat pedig átsiklott ezeken a tényeken, a Szovjetunióknak a háborúban nyújtott teljesítménye miatt. Holott két azonos kvalitású, a lehető legsúlyosabb büntetést érdemlő tömeggyilkos, népirtó gazemberről van szó, és a kérdés inkább az kellene, hogy legyen, melyikük is volt elvetemültebb, rafináltabb, „ügyesebb”, kegyetlenebb.

De a túlvilágon sem törvényszerű, hogy az illető egyértelműen jó vagy rossz, a javulás útját járó Béla találkozik köztes, néha-néha visszaeső szellemi lényekkel is, ilyen pl. Bonaparte Napoleon, aki egymaga játssza el a „fogadóbizottság” szerepét Béla túlvilágra való érkezésénél. Mint kritikus eset, Béla „vizsgafeladatokat” kap, földi ügyeket kell, hogy elintézzon, persze szellemként: megment családotól egy elaludni készülő autóst a biztos karamboltól, megakadályoz egy igazságtalan kilakoltatást. A végső lökést talán az ötödosztályú *senkivé* átszellemlő, nyáját békésen legeltető Albert Einstein adja neki, akinek a bölcs viselkedése mé-

lyen megérinti. Vajon okul-e ebből a történetből az olvasó, a mindenáron *valakivé* válás hajhászásának légkörében? Mindenesetre leszögezhető, hogy a szerző „a kortárs hazai próza klasszikus vonulata iránt érdeklődők figyelmére számíthat.” (www.kello.hu)

¹ Az elhurcolások láttán az Ideiglenes Nemzeti Kormány tagjai is felháborodtak, „hogy ez ugyanaz, mint amit Hitler csinált a zsidókkal”. (Bognár Zsolt: MALENKIJ ROBOT – avagy a polgári lakosság tömeges elhurcolása Magyarországról szovjetunióbeli kényszermunkára 1944/45-ben, különös tekintettel a németként deportáltakra. http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_kisebbsenek/2009/nemetek/Malenkij_robot/pages/004_Malenkij_robot.htm)

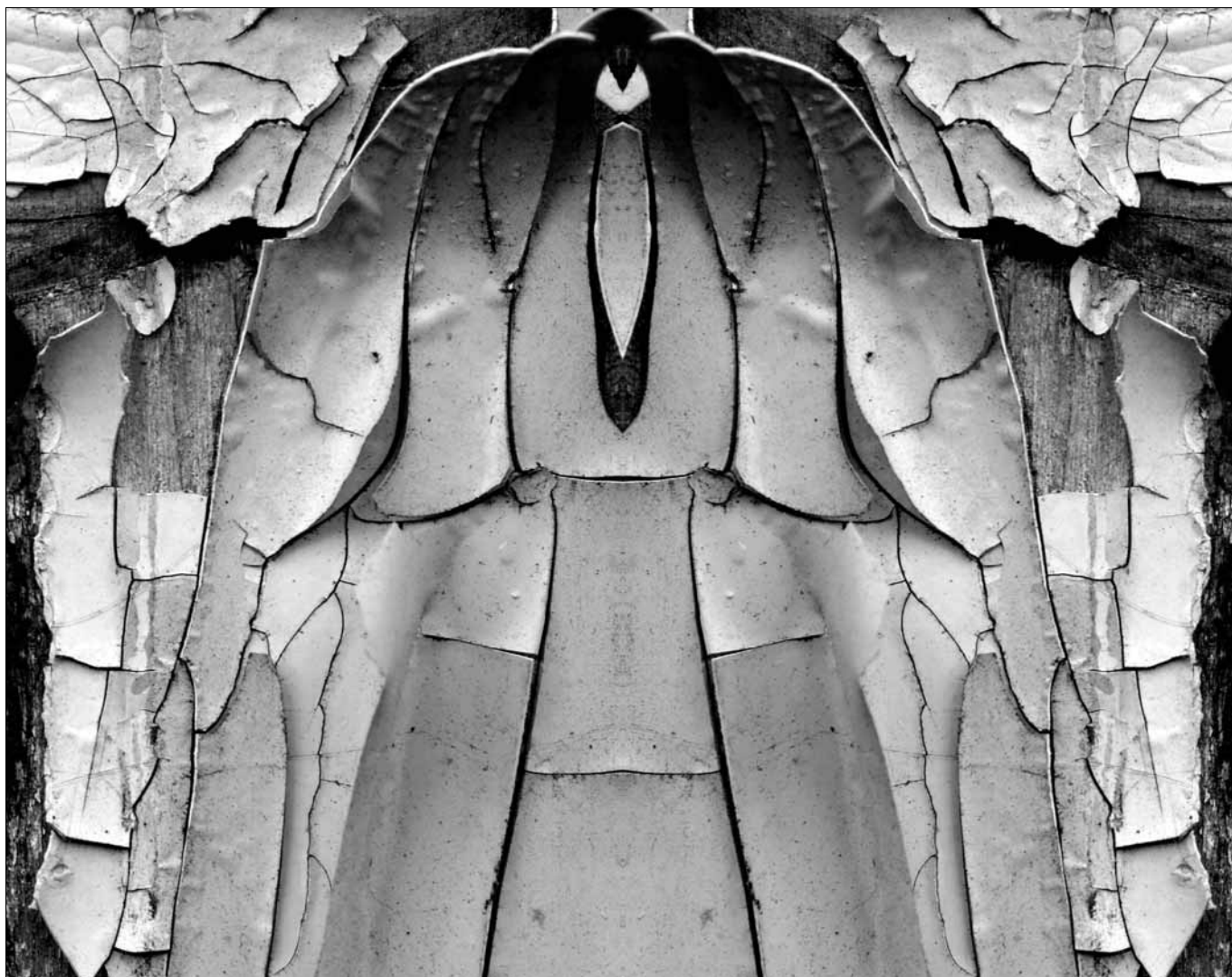
Tátyi Tibor

A felvidéki ember – Cs. Szabó László esszéje¹

Ritkán foglalkoznak magyar írók egy-egy nagyobb tájegységgel vagy pláne országrésszel. Erdély ugyan mindig kitüntetett szerepet kapott a magyar irodalomban, és ez teljes mértékben érthető is, ám a Felvidék, a Délvidék, netán Kárpátalja nem jelenik meg ilyen fontos szerepben, vagy csak nagyon ritkán. Ennek talán az is az egyik oka, hogy míg Erdély külön státusa, kissé különálló szerepe sose képezte vita tárgyát, addig a többi országrész inkább csak Trianon után jutott hangsúlyosabb szerephez. A Felvidék tehát viszonylag ritkán jelenik meg a magyar írók műveiben. Vannak persze kivételek, így Krúdy vagy Mikszáth, akik közül különösen az utóbbi számít „hazai”, felvidéki írónak, hisz számos műve – főképp elbeszélése – az itteni tájakon játszódik. Olyan alkotóval azonban mindazidáig még nem találkoztam, aki kimondottan jel-

lemrajzot próbált volna felvázolni a felvidéki emberről, vagy magát a felvidékiséget, mint fogalmat próbálta volna körüljárni. Nemrégén Cs. Szabó László Kárpát kebelében című esszékötete került a kezembe, és nagy örömmel fedeztem fel a könyv írásai közt A felvidéki ember című, számomra kitüntetett jelentőséggel bíró esszét.

A szerző önéletrajzával ismerkedve – kolozsvári születésű, ám ifjúságát Budapesten töltő író, publicista – szembesültem azzal, hogy mekkora megfigyelő és beleérző képességgel megáldott ember lehetett Cs. Szabó László. Hisz egyébként miként tudta volna – szerintem olyannyira találóan – jellemezni a felvidéki embert? Már az esszé bevezető sorai is találóak: „A Felvidék sziklafödeles Híd a dunántúli és erdélyi bástya közt. Pozsonytól a Tisza forrásvidékéig ível s széles hátán eloszlik a magyarságra nehezedő nyugati és keleti nyomás. .. Megóvott az idegentől, de szívesen befogadta a vendéget. Népek találkoztak e Hídon s minthogy a hídnak az a dolga, hogy összekössön, a népek összeharátkoztak a Felvidéken; szász közé szlovák és lengyel költözött, a szláv cseléd nyelve a magyar

Németh László felvétele

gazdára s a szász céhmesterre ragadt, a szlovák és rutén nemesember görbe kardot kötött, a német művész magyar szenteket faragott, a lengyel magyar bort ivott, a magyar lengyel asszonyt szeretett.”² Cs. Szabó László tehát egyfajta békéltető, harmonizáló szerepet lát a Felvidéken, olyan tájegységet, ahol több nép, nemzetiség él békében egymás mellett. Ezek a népek azonban mindig is egymást tisztelve, egymás kultúráját megbecsülve végezték a sorsuk által kiszabott békéltető munkát. A szerző úgy véli, ez a szerep nagymértékben az országrész földrajzi elhelyezkedésével magyarázható: „Békéltető magatartásába a földrajz is belejátszott. A Felvidék folyói kényelmes völgyekben mennek az Alföldre, hegyei könnyen járható kapukat nyitnak az ország szívébe. Viszont jó ideig Európa is a Felvidéken volt hozzánk a legközelebb. Bécs lepecsételte a Dunát, csak Mátyás tudta feltörni azt a viaszkot. Az északi hágók ellenben kivittek Lengyelországba, ahol az Anjouk és Báthoryak évszázadokra megcsengették a magyar nevéet s kiségették Sziléziába, Szászországba, a csúcsíves művészet keleti kertjeibe. Annaberg, Freiberg, Görlitz, Boroszló és Danzig telepes gótikája jött vissza ezeken az utakon a kárpáti városokba.”³

A kitűnő megfigyelő képességgel bíró szerző úgy véli, a felvidéki ember városias ösztönnel rendelkezik, alapvetően kozmopolita beállítottságú, akit szellemi alkata is „összeházasít” Európával. Ebből azt az érdekes következtetést vonja le, hogy még ízlése is más – kifinomultabb, igényesebb – mint a többi nagy magyar tájegység lakóié. Ezzel a megállapítással persze lehet vitatkozni, sokan talán túlságosan egyoldalúnak vagy leegyszerűsítőnek találhatják ezt a megállapítást, ám kétségkívül elgondolkodtató. „A felvidéki ember városias hajlama, nyílt szelleme, kézműves finomsága mindig igényt tartott a magas életformára, szép otthonra, jó könyvre, nemes tárgyra. Született gyűjtők. Idősebb Andrassy Gyula, Semsey Andor Kassáról, Fejérváry Gábor Eperjesről való. S mivel a régészet is tulajdonképpen gyűjtés, úttörő régészeink: Henszlmann Imre, Rómer Flóris, Pulszky Ferenc is a Felvidék szülöttei.”⁴ Írásában óhatatlanul összehasonlítja a felvidéki embert az erdélyivel. Egyiket sem mondja többnek vagy értékesebbnek a másiktól, pláne nem helyezi az egyiket a másik fölé, ám míg az erdélyi ember „magának való külön kis világban gondolkodik” és csak akkor boldog igazán, ha két hazát – az otthonit, vagyis a fejedelmit és a másikat, a „királyit” – szerethet, addig a felvidéki embert jóval összetettebb jelenségnek tartja. Érdekes idézni ezeket a sorait is. „A felvidéki ember is tarka nyelvű és vegyes hitvallású, mint az erdélyi,

de jóval kevertebb vérű. Ezt már a jelleme is mutatja. A törzsi foglalók, királyi lándzsások, szász telepések, szláv őslakók és bevándorlók vérkeveredése hajlékonyá tette a közös leszármazottat. Megértőbb és fogékonyabb, mint az átlag magyar. Ha civilizált magyarról beszélünk, róla beszélünk. Sohase lázadt fel szívesen, ő volt a leghűbb nép, ha hagyták. Bécsi ostobaság és hitványság kellett a felpiszkáláshoz. Európa és Magyarország a Felvidéken összebékült.”⁵

Úgy érzem, ettől szebben még senki sem fogalmazta meg a felvidékiség lényegét. Bizonyára nem kevesen erőltetettnek vagy mesterkéltnak, netán tudománytalannak tartják Cs. Szabó László jellemzését, de úgy vélem: sok igazság rejlik leírt soraiiban. Én egyfajta üzenetként, sőt feladatként fogom fel a felvidéki ember című írást. Olyan üzenetként, mely az egyenrangú felek közti civilizált párbeszédet tartja az itt élő (társ)népek közti viszony egyik alapértékének, és olyan feladatként, mely a magyarság és európaiság összebékítését, harmonizálását próbálja megvalósítani.

Jegyzetek

¹ Forrás: <http://tatyitibor.blogspot.hu/> (2012. 12. 26. 16:39)

² Cs. Szabó László: *Kárpát kebelében* (Könyves Kálmán Kiadó, 1994), 26. p.

³ Uo. 28. p.

⁴ Uo. 30. p.

⁵ Uo. 31. p.

Németh László felvétele

Pribojszky Mátyás

Kubikosok

(Az alábbi történet nem valós személyekről, és nem megtörtént eseményekről szól.)

Törő Vilmos hajnali szürkületben a kis viharsarki falu kihalt, üres piacterén gumicsizmában, vihar-kabátban várakozott az embereire. Törő munkaszervező volt: kubikosokat toborzott, akikért napi 90 fillér fejpénzt kapott, ebből tartotta el a családját. Apjától örökölte ezt az állást, aki már régóta toborozott nagyvállalkozók számára földmunkálatokhoz embereket, és aki szintén ebből élt. Ő is az apjától örökölte a megbízatást, aki már azoknak az apját is foglalkoztatta, akiket most ő idevárt. Törő egyetlen emberrel tartotta a kapcsolatot, annak táviratozott, mikor indulnak, honnan, s hány fő kell. Létfontosságú volt az embereknek is a munka, mivel helyben nem létezett olyan nagygazda, földesúr, akihez aratásra, kapálásra, más idénymunkára elszegődjenek napszámban. Így aztán, más híján, maradt a kegyetlenül nehéz kubikosmunka, vagyis kölcsönösen szükségük volt egymásra.

Törő unalmában körbesétált a téren, hunyorogva benézett a térre nyíló egyenes, szűk, párába, tompa ködbe vesző sáros kis utcákba, amik lenyúltak a falu széléig, de mozgást nem látott, csak itt-ott világosodott ki egynéhány ablak. A petróleumlámpa pislákoló fénye jelezte, hogy ott már ébren vannak, valaki készülődik. Megszámolta a kivilágosodott ablakokat: pontosan annyi volt, ahány embert várt: 15. Most cihelődnek össze – gondolta magában – mire összeszedik a cókmojkáikat, hacsak előző este be nem készítették a batyut, amit hátizsákszerűen a hátukra vetnek. Többnyire az asszonyok készítik össze az útravalót, amiben ott lapul a szűkös heti étel: krumpli, hagyma, tenyérnyi szalonna, tarhonya, lebbencs, tiszta kapca, zacskókban búza és kukoricaliszt, darab kenyér, arasznyi kolbász, hogy az útra is jusson, ha megéheznek. Még félórájuk van a vonatindulásig, ráérnek... nyugtatta magát.

Mint máskor is, Makra Ferenc érkezett elsőként, aki afféle szószólója volt a bandának. Őt nagyon tisztelték az egész faluban, szava parancs volt, de harcolt is értük becsülettel. Sokat látott ember volt, állítólag még a fővárosban is dolgozott, építkezésen, s ott kitanulta a dolgozók jogainak minden részét. Rebesgették, hogy tán még börtönben is ült, amiben annyi volt az igazság, hogy egy tüntetés

során sokakkal együtt őt is lefogták, bekísérték és zárkába csukták a csendőrök, egy teljes hétre.

– Ki tudhatja, tán még kommunistákat is ismer! – suttogták róla összehajolva, hátborzongva, poharazgatás közben. Makrával Törő is másként beszélt, nem foghegyről, nem lekezelően, mint a közönséges kubikosokkal, mert tudta, hogy Makra minden jogszabályt ismer.

Talicskáján már ott feszült a heveder, amit a talicska két fogantyújára akasztanak, s háton átvetve könnyíti a terhet, amikor futva tolják a púpozott kubikostalicskát. Nem könnyű munka a kubikolás. Nincs is kövér ember azok közt egy se!

Másodiknak Parti Sándor érkezett, aki közvetlen szomszédságban lakott Makra mellett. Makra be is zörgetett hozzá: Indulás, cimborá!

– Jönnek már a többiek is. Húvös a reggel! – morogta Parti köszönés helyett, és összébb húzta magán a felesége által kötött, meleg gyapjú melényt.

Ma szerencsájuk volt, kivételesen egy egész külön marhavagont béreltek ki számukra.

– Gyanús nekem ez a nagy jószívűség! – jegyezte meg Makra. – Mendel úrnak rendkívül fontos lehet, hogy biztonságban odaérjünk. Mi lehet e mögött? Majd elválík...

Ráadásul a vagonban mindenféle ócska ládák, fadobozok maradtak, így legalább le tudtak ülni. Makra, a szószólójuk váltig gyanakodott:

– Hát ezekbe meg mi ütött, hogy ilyen rendesek lettek egyszeriben? Úgy látszik, használt nekik a múltkori vita az ebédszünetről.

Makrát annak idején ellenszavazat nélkül választották szószólójuknak.

Hiányzás sose volt, erről Makra gondoskodott, előző este sorra járt mindenkit, de nem is merte volna senki kockáztatni a keresetét. Igaz, hogy embernőző munka, de biztos pénz, más ügyse akad a környéken, ebből eléledgelnek pár napig, lesz idő kipihenni, kinyögdécselni a fáradságot az újabb értesítésig. Törőnek is fontos volt a jó kapcsolat a falusiakkal, egyszerű, de megbízható, becsületes emberek, s ő napi 90 fillér fejpénzt kapott értük, de előfordult, hogy a vállalkozó egy zizegő tízpengőt nyomott a markába. Különösen a zsidó nagyvállalkozók voltak adakozók. Megegett, hogy az emberek is kaptak tőlük suttyomban egy-két pengő borralalót, ha sürgető volt a munka.

– Megéri! – szokta mondani Mendel Izsák úr, mind között a legtekintélyesebb. – Így jobb kedvvel dolgoznak, s hamarabb elvégzik a munkát, mi járunk jobban. Kevesebb napszámból kijövünk.

– Hogy van a lábad, Béni?? Meggyógyult? – fordult Makra a sovány Sebesihez, aki pont mellé ült

egy ládára. – Megijedtem, amikor rád borult az a szekér.

– Már egész tűrhető, megnézte a sebet Seprenyi Juli néni, jól meggyúrta, adott rá valami kenőcsöt, azzal kentem három napon át. Már nem dagadt, megszűnt a lüktetés, rá tudok állni. Nézd! – mutatva felhúzza nadrágja szarát.

Erre a többiek is odanéztek, persze nem láttak semmit, mivel a vagon ablaka be volt deszkázva. Makra mindenesetre megtapogatta ott, ahol a sérülést sejtette, s mert az ember nem jajdult fel, megnyugodott.

Makra váratlanul nekiesett a vagon ablakán lévő deszkáknak és rángatni kezdte.

– Az anyjuk úristenit! Egy kis fényt is sajnálnak a szegény embertől!

Óriási erejű ember lévén, pillanatokon belül kivilágosodott a vagon, a deszkákat Makra egyszerűen kidobta az ablakon. Kár volt: a hideg szél bezúdult, az emberek fázni kezdtek. Makra előkerített valahonnan egy kartonlapot, ráügyeskedte a nyitott ablakra, mindjárt enyhülni kezdett a hideg.

Makra, szokása szerint, gondosan szóba elegyedett mindenkivel, külön-külön, ezt a szokását különösen kedvelték nála az emberek. Jólesett kipanaszkodni magukat, megosztani a gondokat, bajokat – legalább kibeszélhetik magukból.

Partin már ekkor látszott, hogy bántja valami, de hiába kérdezte, az csak a vállát vonogatta, finrtorgott.

– Majd elmondom! Ráér... Most már úgyis mindegy.

Mozdonyfütyöt hallottak, s a szerelvény rángatózva lassulni kezdett.

Makra a kartont félrehúzával kilesett az ablakon.

– Ismeretlen, idegen, csupa erdősfüves, sík táj, ház alig van. Hol lehetünk? Nagyon távol sötétlik egy hegylanc. Mintha nem is Huszt felé utaznánk. Nem értem...

Ekkor egy kis vasúti jelzőtábla villant fel, rajta pirossal, kézzel festett ormóttan betűk:

TISZAÚJLAK. Tiszaújlak?! Rögtön utána elhanyagolt kövesút következett, az út elején irányjelző tábla: Bökény: 15 km. Egyre gyanúsabb.

Parti Sándor szólalt meg mellette, akit okos, újságolvasó embernek ismertek:

– Te, Feri, az a gyanúm, hogy Beregszász felé haladunk. Ha lesz egy folyó, akkor biztosan Beregszászra megyünk. Lehet, hogy ott is ásunk egy gödröt? Ott azok a távoli hegyvonulatok, ismerősek, jártam már erre. Csak nem a nagyszőlősi hegyek?

– Amott tényleg kanyarog egy girbe-gurba folyócska.

– Akkor az a Nagyg. A hegyekből jön alá, s zúdul egyenesen a Tiszába. Mondom én, hogy Beregszász felé megyünk. Így már teljesen biztos vagyok benne.

– De hát nekünk Husztnál van a munkánk, az még legalább másfél évig eltart, Huszt-külsőn. Így szól az egyezés. Mit keresnénk mi Beregszászon? Kirándulunk?

– Mindegy... - legyintett Parti – ők tudják, nem mi döntjük el, hol folytatják. Legyen munka, az a lényeg! Nem mindegy, hol döglünk bele a gürcölésbe? Fizessenek, az a fontos!

Makra csak annyit morgott:

– Hm! – aztán ellépett az ablaktól. – Azért ez nem ilyen egyszerű! Az írás kötelez!

Most Hazadi Albert lépett az ablakhoz. Ő nem kubikos volt, hanem kezdő agronómus, afféle tanulmányút ürügyén csatlakozott a többiekhez, Törő úr külön engedélyével. Noteszt kapott elő:

– Partinak igaza van! – mondta tudálékosan, s a notesza végéhez lapozott. – Ez bizony a híres beregszászi Átkos Rét. A nép nevezte így el, s nem ok nélkül. Tanultunk erről az egyetemen. Amit látsz, az a rozsdás színű, nagy levelű bokor, az a japán hibrid keserűfű.

– Miért hibrid? – kérdezett közbe Parti.

– Mert kereszteződött az őshonos fajtákkal, s a mutáció erősebb, ellenállóbb lett. Az állatok megesszik, bár nem kedvelik, a húson is megérezni, ugyanakkor rossz hatással van a talajra és a környező növényekre. Az meg, ott, az a kimagasló, közönségesen: selyemkóró, a parlagfű egy mutációs, erőteljesebb fajtája. Ez is roppant kártékony, csak nehogy átterjedjen hozzánk, mert más növény nem él meg a környezetében. Ezeket csak vegyszerrel vagy mélyszántással lehet kiirtani. Ott, az a sárga folt, az meg amerikai vadaranyág. A gyökere úgy terjed, laposan, mint a pókháló, s mindent elnyom. Egyetlen értéke, hogy mézelő virágú, a virágzáskor a méhek ellepik, a környékén hemzsegnek a méhészek, de másodrendű méz lesz belőle. Az akácméznek nyomába se jöhet, erős gyökérzetével minden tápanyagot elvon a többi növénytől, s így azok sorra kipusztulnak, ezért is kártékony, a talajt meszesíti, kőkeménnyé szárítja – notesze hátlapjára lapozott, ahol egy kis térkép volt beragasztva. – Amott messze látok egy magas fehér tornyot, s egy városkát, az alighanem Nagymuzsaly. Tényleg Beregszászra érkezünk. Akkor pedig előfordulhat, hogy éppen ott kell dolgoznotok, az Átok Réten, ahol a selyemkórót láttuk, mert az a legmélyebb szakasza a vidéknek. Vigyázatok! Jellemzően sovány, kemény, kavicsos talajt kedvelő növények, méteres, szerteágazó karó-

gyökereik vannak. Nehéz dolgok lenne! Nem biztos, hogy megéri. Ilyen talajért több napszám jár!

Miközben beszélt, gondosan feljegyzett mindent a noteszébe, sőt egyik-másik növényt le is fényképezte, vagy villámgyorsan lerajzolta.

– Minek ez? – kíváncsiskodott Parti.

– Hogy felismerjem, ha hozzánk is eljutnak. A magját, a pollenét több száz kilométerre elfújja a szél, képes egész Európát megfertőzni. Így idejében tudunk védekezni ellenük, mielőtt nálunk is nagy területen elterjednek.

Makra elismerően bólintott az agronómus felé:

– Okos gondolat! Már ezért érdemes volt elutaznod!

– Remélem! – nyugtázta Hazadi.

A vagon rázkódni kezdett. Makra azonnal viszszaugrott az ablakhoz:

– Mi ez? Mintha váltókon haladnánk.

Valóban így volt. A sín, amin eddig gurultak, már nem kettő volt, hanem sok, tehervagon és vonatszerelvények sorakoztak egymás mellett, két oldalt, sőt egymás végében is. Raktárépületek bukantak fel, rámpákkal, emberekkel, akik motoros targoncákkal csomagokat szállítottak a rámpákon. Felbukkant a kiírás is: BEREGSZÁSZ.

– Igazad volt – fordult Parti felé. – Beregszászra érkeztünk. Már látni a nagy állomás épületét. Fél perc és megállunk. Az az érzésem, kemény tárgyalásaink lesznek Törő úrral, mert ha igaz, hogy ez keményebb talaj, mint a másik hely, akkor bérvita lesz! No, majd elvállik – mondta és megrázta ököibe rándult kezét, mintha máris harcba indulna.

Megérkeztek.

A vonat csigalassúsággal vánszorgott, majd előre-hátra rángatózva megállt. A vagonajtót valaki kívülről elhúzta. Nehezen nyílt, belülről is segíteniük kellett. Elkezdtek lecihelődni. Törő úr a peronon állt, cigarettázva, azonnal felfedezte őket, kéz-lábbal integetett, majd sietve elindult feléjük. Négy ismeretlen férfi követte, akikről kiderült, hogy szintén Törő emberei, azért jöttek, hogy a csoportot mielőbb eltakarítsák a peronról. A csomagokat kérdés nélkül az állomás külső feléhez hurcolták.

– Gyerünk! Gyerünk, emberek, várnak bennünket! – sürgette őket Törő izgatottan.

– Ha eddig tudtak várni – mordult rá Makra –, ezt a pár percet kibírják.

Az állomás előtt teherautó várta őket. Törő nem húzta az időt azzal, hogy egyenként kézfogással üdvözlje az érkezőket, harsányan vezényelt:

– Gyerünk! Felszállni! Mindent feldobálni! Ne húzzák az időt, várnak ránk! Nyomás! Igyekezzenek, emberek! Mintha élnének! Egy-kettő!

Így is öt percbe telt, mire minden és mindenki felkerült a teherautó platójára.

– Indulás! – vezényelt Törő a sofőrnek.

Hazadi sejtése beigazolódott, valóban a nagy, gajos Átkos Rétnél álltak meg. A fehér virággömbök messziről virítottak, a hatalmas, osztott méregzöld levélzet összefüggően takarta a földet, egészen a folyóig. Négy, öltönyös férfi fogadta őket, igencsak foghegyről tárgyaltak Törővel. Egyikük jókora tervrajzot terített a földre, azon mutogatott türelmetlenül. Törő bólogatott, de időnként hevesen felkiáltott, s tiltakozón rázta a fejét. Szemmel láthatóan valami nagyon nem tetszett neki. Közben egy lovas hintó érkezett, a négy férfi felült rá, és köszönés nélkül elhajtottak a város irányába. Annyi fáradtságot sem vettek maguknak, hogy búcsút intsenek.

Makra egy csákánnyal a kezében leugrott a teherautóról, s a csákánnyal belevágott a földbe. A csákány hegye alig 5 cm-re mélyedt a talajba. Hazadi szava beigazolódott: kemény, kavicsos, meszes talaj volt. Kissé távolabb is próbát tett, de ugyanolyan volt ott is a föld. Makra ledobta a csákányt, és komoran nézett Törő úrra.

– Mi a gond, Makra? Mi nem tetszik már megint? – kérdezte az, majd váratlanul keleti irányba fordulva hosszú, nyújtott léptekkel lépegetni kezdett. Ötven lépés után levert egy cölöpöt, majd derékszögben fordulva folytatta a lépegetést. Száz lépés után megállt, s mint az imént, most is cöveket, kalapácsot szedett elő a viharkabátja alól, s a talajba verte, hosszasan, erővel, mert a cölöp nem akart lesüllyedni a talajba.

– Na, ez lesz a munkaterület, 50 x 100 méteres területet kell kitermelniük. A másik oldalt méresse ki maga, jelöljön ki valakit, akinek méterese a lépései. Pár embert állítson rá, hogy egy ásónyommal kijelöljék a munkaterület határait. Mire vár? Vagy húzzák ki ezt a kötelet, s kivett egy kötélcsomót a kabátja alól, s átadta a másiknak.

– Sajnálom, de ez nem fog menni, Törő úr! – mondta elszántan Makra.

A teherautóról nagy csörömpöléssel elkezdték lepakolni az emberek a szerszámokat. Két ember már lenn állt, azoknak adogatták le a még fenn lévők. A sofőr sürgette őket.

– Várjatok! – szállt feléjük Makra öblös hangja. – Törő úrral még van egy kis beszélni valónk.

– Mit akar megbeszélni? – Törő hangján érződött, hogy kezdi elveszíteni a türelmét. – Nem beszéltem világosan? Mérjék ki a munkaterületet, és kezdjenek dolgozni. Este majd kijön magukért a teherautó, s elviszi magukat a szállásukra.

– Hogy mit akarok megbeszélni? – morogta Makra ráncolt homlokkal, s idegtépő gondossággal cigarettát sodort. Ugyanilyen aprólékosan rágyújtott, mintegy jelezve, hogy neki nem sürgős. Törő türelmetlenül toppantott:

– Na, mi lesz már? Turistának képzeled magad? Nem kirándulni jöttünk ide.

Makra nem válaszolt, csak fogta a csákányát, és Törő előtt nagy lendülettel belevágta a földbe. A csákány pendülve visszarúgott.

– Láta ezt? – mutatott a csákányra. – Ez kézi erővel nem végezhető, ehhez gép kell, Törő úr! Maró és kőzúzó gép. Ember ezt ki nem termeli. Lehetetlenség!

– Nincs gép! Maguknak kell kiásniuk. – mackoskodott Törő. – Arra lettek felvéve.

– Szó sem lehet róla! Keressen másik brigádot, mi nem csináljuk! Belenyomorodunk!

– Ne bosszantson fel, Makra, mert soha többé nem szerződtem magukat. Ez most nagyon fontos! Legalább kezdjék el!

– A maga gondja... – vont vállat Makra. – Mi nem írtunk alá semmilyen szerződést. Ennyi pénzért ilyen talajhoz soha nem fog embert találni, arra mérget vehet.

– Mit ért azon, hogy *ennyi pénzért*? Tán kevesli a napszámot?

– Keveslem bizony! Huszt-alsón legalább jó volt a föld, vitte az ásó, lapát, de itt nincs az a szerzőszám, amit ki ne csorbítana a kavics, meg a kő. Estére mind tönkremegy, s akkor holnap mivel dolgozunk? Napi 1 pengő nyolcvanát kérünk, vagy máris indulunk haza.

– Ez zsarolás! – ordította Törő. – Nem hagyhatnak itt!

– Lehet, hogy tényleg zsarolás... – hagyta rá egykedvűen Makra – de azt se szeretném, ha a társaim belerokkannának a munkába.

– Nem kaptam felhatalmazást, hogy több napszámról tárgyaljak – érvelt Törő. – Nincs jogom alkudozni. Én hiába ígérek, ha a cég nem hajlandó kifizetni. Legalább próbálják meg! – ezt már szinte rimánkodva mondta Törő úr.

– Hát, éppenséggel megpróbálhatjuk – bólogtatta Makra, aztán intett a többieknek: – Gyertek, de csak csákányt, ásót, meg lapátot hozzatok. Talicska, egyelőre nem kell.

Az emberek értetlenül álltak. Parti közelebb somfordált. Ásóját a vállán hozta. Beledőfte a földbe, az ásó nagyot csikordult. Parti kirántotta, és az ásó élet vizsgálta.

– Kicsorbult! – lihegte hitetlenkedve. – Ez a te rep nem kézi megmunkálásra való, ehhez erős

munkagépek kellene. Nézze meg az ásó élet. Egyetlen nyom alatt! Milyen lesz ez estére?

– Nem érdekel! – mondta konokul Törő. – Jobbat kellett volna venni annak idején a keresetükből, nem felenni, elinni az egészséget.

– Így nem való emberekkel beszélni, Törő úr! – kiáltotta Makra. Vállára vette az ásóját és visszaindult a teherautóhoz. Parti követte. Mindketten felmásztak a platóra, közben elmagyarázták az embereknek, mi történt. Parti leszólt a sofőrnek. Megyünk vissza a városba! Nem lesz munka...

Törő zihálva érkezett az autóhoz:

– Álljanak meg! Megpróbálok 1,50-et kialkudni a cégtől. De nem biztos, hogy megadják. Ne hamarokdják el, ez egy teljes évi biztos keresetet jelent! Utána megyünk Husztra. Aztán később még felveszek ugyanennyi embert. Szálljanak le szépen. Az emberek bizonytalanul néztek össze. Szabad-e egy év megélhetését kockáztatni? Aztán Parti kijelentette:

– Menjünk! Este újból tárgyalunk. Ha nem megy a munka, a főnökei is belátják, hogy amit nem lehet, azt kár erőltetni. De az 1 pengő ötvenhez ragaszkodunk! Ezt ne felejtse el, Törő úr. Különben hazamegyünk. Az egészség fontosabb, mint a pénz!

Lepakoltak. Törő beült a sofőr mellé. Elszárgultak, olyan gyorsan tűntek el, mintha menekülénének.

Azért lassan elkezdtek a munkát. Fogcsikorgatva, keserveseket sóhajtván, nyögve, izzadva küzdöttek a kemény talajjal. Parti megállt Makra mellett, úgy mondta neki sűgva: – Ez nem embernek való! Mindegy, akkor is muszáj, ebből élünk.

– Hé! – kiáltotta Parti az emberekhez. – Ti, ott négyen, jelöljétek ki a határvonalat, csákányozzátok ki a csikot! 50 x 100 métert mérjétek ki. Ha elfáradtok, csak számoljatok: a héten 9 pengőt visztek haza a családnak. Ennyiért már megdögölni is érdemes. S még ezt is sajnálják majd tőlünk. De mit tehetünk? Élni kell, muszáj enni adni a gyerekeknek. Tudják ezt az urak is, ezt használják ki.

Parti cigarettát csavart, arcára szomorúság ült ki, lábával nagyot rúgott egy fűcsomóba.

– Mi van? – meredt rá Makra. – Rossz kedved van? Vagy máris elfáradtál?

– Hát hogyne lenne rossz kedvem! – szívott nagyot a cigarettájából Parti. – Te nem tudhatod, hogy a fiaimnak ma van a 15. születésnapjuk.

– A fiaidnak? Ikrek?

– Persze. Hiszen ismered őket.

– Ismerem hát! De kisebbeknek képzeltem őket.

– Csak soványak, azért tűnnek fiatalabbnak. Nem lehetek ott a születésnapjukon. Teri persze

bőgött, szegény, hogy most az egyszer mondjak nemet. Már megbántam, hogy kivételesen nem hallgattam rá.

– Vigasztaljon az, hogy szinte állandó munkát szereztünk, ez a munka a másik helyel együtt legalább egy évig eltart, s a heti 9 pengő szép nap-szám.

– Igaz. Hát ezek meg kik?

Oldalkocsis motorkerékpár állt meg az útszelen. Ketten szálltak ki. Mérnökök lehettek, mert állványt is hoztak, pontosan olyat, mint amelyet a földmérők használnak. Törő is velük jött, ott sündörgött mellettük, fontoskodva, alázatos képpel.

A kiásott nyomvonalnál méregettek valamit. Erősen csóválták a fejüket. Törő intett Makrának.

– Rosszul jelöltem ki a nyomvonalat. 50 centivel kijebb kell vinni.

– Rendben van, majd kijavítjuk. Egyáltalán mi lesz itt?

– Nem mindegy magának?

– Hát... mindegy! – vont vállat Makra. – Beszél már Mendel úrral a napszámról?

– Beszéltem. Talán megkapják az emelést, még gondolkodik rajta.

– Van még egy dolog, Törő úr. Olyasmi, amit nem tudhattunk előre, de valamit ki kéne találnunk. Körülményesen elmondta, amit az imént Partival beszélt.

– Semmi közöm Parti gyerekeihez.

– No, persze, semmi köze, ez igaz. De apja magának is volt. Emlékezzen, milyen lett volna, ha a születésnapján az apja annyit se mond, hogy bökk... Sőt még otthon sincs.

– Sajnálom. Ha tudta, miért vállalta az utazást?

– Tisztességből, Törő úr, s mert kell a pénz a családnak, s mert megígérte, hogy számíthat rá, de ezzel ne éljenek vissza.

– Jó, jó, megértem, de tőlem mit vár? Én mit tehetek? Köszöntsem fel Parti gyerekeit?

– Csak annyit kérek, hozza szóba Mendel úr előtt, milyen lelkiismeretes kubikosok vagyunk, Parti és mi, többiek. Hátha meglágyul az öreg zsidó szíve. Ő is apa!

– Ennyit éppenséggel megtehetek. Ha visszamentem, úgymint jelentkeznem kell nála, mert kiderült, rossz mérekszámokat kaptunk, újra kell számolni, tervezni az egész munkát. Őrjöngeni fog. Úgyhogy ne reméljen túl sokat. Örülök, ha az 1, 50-et elfogadja, de még az se biztos.

– Ha nem, holnap reggel már nem talál itt benünket! – toppantott Makra.

– Csak ne kapkodjanak el semmit. Egy napot kibírnak, ha kézzel kell is kikaparni a földet.

Makra sokáig meredt maga elé, majd halkán, de elszántan kibökte:

– Én megmondtam...!

*

Törő úrra nehéz percek vártak aznap délután Mendel Izsák irodájában.

Az öreg Mendel a szakállát tépdeste, kezeit tördelte, közben egyfolytában jajveszékelt:

– Ki akarnak fosztani! Kifosztanak! Koldusbotra akarnak juttatni? Hát mi vagyok én? Bankár? Jótékonyági intézmény?

Törő pontosan tudta, mitől olyan kétségbeesett Mendel Izsák. Az egyik mérnök elmondott neki mindent. Ezúttal nagyban ment a játék. Ez megnyugtatta: Mendel úr nem tehet semmit, az emberekre szüksége van, kénytelen lesz engedni.

Mendel Izsák megpályázta a Megyei Hatóságnál a nagy megyei sportuszoda építése kizárólagos jogát. Mivel ez egyben a város és a környék közösségi uszodája is lesz, ha nyer, a teljes költség 55%-át a város megelőlegezi neki, vissza nem térítendő hozzájárulásként, de ehhez elengedhetetlen, hogy bizonyítva legyen: a munkát a Mendel & Fiai cég már elkezdte. Ezért mindenáron meg kell akadályozni, hogy az emberek hazamenjenek. Ha legalább a nyomvonalon belüli terület egy részét megmozgatják, eltüntetik a gyepes felületet, nyert ügye van. Mendel úr 800 ezer pengő tiszta hasznot remélt az üzlettől, s most attól tartott, hogy néhány makacs kubikos miatt az üzlet más kezébe kerül. Döntött, nem könnyen, ám nem volt más választása:

– Mondja meg az embereknek, hogy a napszám szokásos összegén nem változtatunk. Egyszer s mindenkorra marad a megszokott összeg. A jövőben se számítsanak többre. Azt viszont belátom, hogy ez a munka a szokásosnál is megerőltetőbb, ezért minden munkás kereken tíz pengőt kap erre a hétre, de tempós munkát követelek, és szigorúan kikötöm, hogy erről senkinek nem beszélhetnek, ez üzleti titok! Megmondhatja, ha mások előtt eljár a szájuk, legközelebb levonom a pénzükből. Hajtsa meg őket! Nem érdekel, mit művel velük, legalább öt centi mélyen dolgozzák fel a talajt, a lényeg, hogy egy szál fű se maradjon! Szóval, mi van azzal a születésnapos emberrel? Nekem mi közöm van hozzá?

– Nagy tekintélye van a többi között, példakép. Ha ő szívesen dolgozik, mind követi, de ha ő elkezd lassulni, a többi leáll. Megérné, megvenni valahogy Partit. Rajta keresztül mienk az egész banda, még Makra is.

– Hm! – Mendel elgondolkozott. – Nem buta ember maga, Törő! Tudja mit, lehet, hogy igaza

van, csak nehogy híre menjen az esetnek! Ezt a külön pénzt adja át így, ebben a borítékban Partinak, négyszemközt, s kösse lelkére, hallgasson róla, senkinek ne beszélje el, mert legközelebb levonom a béréből. Az utolsó napon vehet ajándékot a fiainak. Tíz pengőt küldök neki. Jaj nekem, szegény fejemnek!! Kifosztanak! Zsarolnak! Hát egy jóságos bankár vagyok én? Egy pénznyomda?

Törő az utolsó szavakat eleresztette a füle mellett. Meglepődött Mendel úr váratlan nagylelkűségén, de nem mutatta. Valamit ő is megérdemelt volna, gondolta keserűen. Nagy hajlongás közepette búcsúzni kezdett:

– Nagyságos Mendel úr, hálásan köszönöm a jóságát. Biztosíthatom, hogy a munka el lesz végezve, ha kell, korbáccsal kényszerítem őket.

– Korbács nem kell! Annak látszik a nyoma... s utána lassabban is dolgoznak. Itt van még 30 pengő, adjon egy-egy pengőt annak, aki jobban igyekszik, mint a többi. Ez felér egy korbácsolással, s nyoma sem marad. Hét végén odaérkezik egy mérnökcsoport ellenőrizni, megy-e a munka. Ad-digra legyen látszat. Megértett? Most elmehet. Várjon! Ezt meg maga tegye el! – mondta még remegő hangon, saját nagylelkűségétől meghatva Mendel és egy 20 pengőst csúsztatott Törő kezébe. Mert én olyan áldott jószívú marha vagyok, hogy hagyom magam kifosztani!

Makra és Parti egymás mellett szalonnáztak. Már esteledett. Még talán két-három órán át tud-

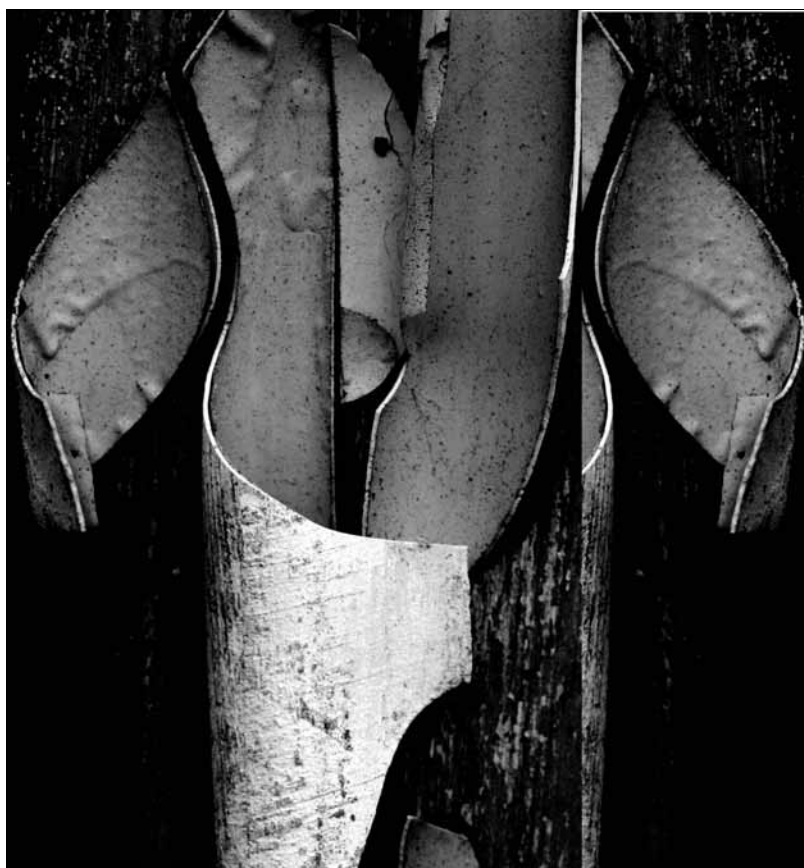
nak dolgozni. Ha már ilyen jó hozzájuk a gazda, a Mendel úr, legyen megelégedve velük. Legszívesebben, persze, leheveredtek volna, nem aludni, csak nyújtózkodni egy kiadósat, mert már nagyon fájtak a lábaik, válluk, derekuk... mindenük. De a kiadott normát teljesíteniük kell! Tudták mindketten. Elrakták az elemőzsiás zacskót, és keserveset sóhajtva indultak az ásóért. Makra elmentében még odamordult Partihoz:

– Lehet, hogy neked volt igazad. Ebbe a munkába beleszakadunk. De mit tehetünk? A családnak ennie kell otthon. Kénytelenek vagyunk csinálni. A kubikosélet már csak ilyen, a földtől függ, megélünk-e. Volt már ilyen munkánk, úgy van ez, mint az ultiban, jöhet jó, és jöhet rossz lap... Mind benne van a pakliban!

– Az igaz, cimborá, csakhogy ebben a játékban nem mi keverjük a kártyát!

– De nem ám! Sőt, mi magunk vagyunk a kártya, és velünk játszanak az urak. Azért az a kis pénz mégiscsak jól jön. Sose jön rosszkor a többlet, de most különösen jókor jött. Milyen ajándékot veszel a fiainak? Eldöntötted már?

– Igen. Sanyika szájharmonikát kap, duplasorosát, váltósát. Palika meg egy mandolint. Úgyis egész nap a citerát nyúzzák, tehát van érzékük a zenéhez. Így néha én is hozzáférek a citerámhoz.

Németh László felvétele

Nyitrainé Verbók Ilona

Egy hívős őszi alkonyon,
a susogó szél hangját hallgatod.

Hajad ős, gyenge vagy és fáradt,
pír nem önti el többé megtört orcádat.

Szíved gyenge, alig ver,
szemed a bánattól könnyeket ejt.

A hátad hajlott, erőd fogytán,
láttad a kilencven év napját s holdját.

Férjed, gyermeked kint a temetőben,
senkid, semmid sincs,
a halott szeretteid emléke,
az összegyűjtött kincs.

Sárguló levelet fúj a hideg szél,

hírnökét elküldte már a fagyos tél.
Mély álomból ébredve feltekint az égre,
dühétől ködös lesz az ég kékje.

Száműzöttként nőttön-nőtt haragja,
most megmutatja, mily nagy az ő haragja.
Zúzmarával vonja be a bokrokat és a fákat,
Hogy álmot bocsásson a szunnyadó fákra.

Dühében tombol, nem csillapodik mérge,
jégcsapot varázsol az eresz szélére.
Segítségül a szelet hívja,
a házak ablakain jégvirágok nyílnak.

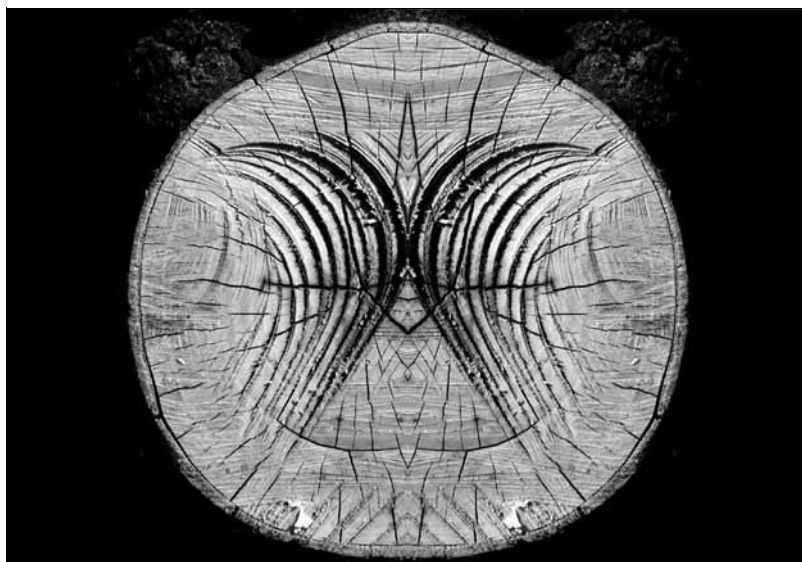
Csendes az éj, nem zavarja lárma,

az ezüstös Hold az égi útját járja.
Sok-sok csillag mutatja az utat,
míg ő a sosem látott kedvese után kutat.
Azt beszél róla, ragyog, akár a gyémánt,
láttán az emberek szívét melegség járja át.
Amikor jókedvű, és nem szeszélyes,
báránnyfelhőket terelget fenn, a kéklő égen.
Hogy szomorúságát elrejtse, felhők mögé bújik,
könyveinek árja virágokra hullik.
Ha bánata elszáll, felvidul a képe,
szivárványhidat varázsol az égre.
Az ébredező sugaraitól gyönyörű a hajnal,
millió gyöngyszemként csillog a reggeli harmat.
Megesik néha, hogy lánggra lobban, s tombol,
a széllel szövetkezve mindent lerombol.
Nem törődve azzal, mi ennek az ára,
milyen bajt okozhat szikrázó parázsa.
Hogy szomját oltsa, iszik egy hús patak vizéből,
s közben a tükörképét csodálva, megfélekedzik az
időről.

Lassacskán elindul nyugatnak tartva,
lentről morgolódást hall,
vajon mi történt a Nappal?

Ahogy távolodik, gyengül már a fénye,
ember, állat fáradt, nyugovóra térnek.

Sötét palástját felveszi az éjjel,
csillogó lámpások világítanak az égen.
Megjelenik a Hold mogorva arccal,
megint „megszökött”, de nem baj,
gyorsan itt a hajnal.

Németh László felvétele

Héregi Eszter

A Hold

Sötét volt. A Hold a domb mögött rostokolt,
Majd fölnyomult az óriás aranykorong,
S a néma lombra fénypalást borult.
Ámulva álltam, hisz akkor nekem ott
A mindenség megnyilatkozott.

Csendélet

Húsos paprika, színe vér
Halomban véle sárga, zöld
A tányér széle kék
Bele lágy-ívű mandula került
Paradicsomok serkenő levén
Dongók, legyek lakmároznak
A fények billegve táncolnak, játszanak
Emitt meg kések, balta, ragyogó üvegek
Sorakoznak.

Horváth Gáborné felvétele

Egy marék hazai föld

Itt kezdődik el benn talán
.....a sárral, mely szobám padlatán szenny csupán

S az udvaron, hol lábnyomok,
Mély süppedékek láthatók.
Az utca itt
Hasonlóképpen elmerít,
(Jövőre kövezik majd terv szerint)

A falu körül, a dombokon
Vágatlan szár áll, és túl, ahol az út kanyarodik
Rendetlen kazal éktelenkedik.

Valahol itt, itt a hazám
Maroknyi táj csupán.

Mégis: itt álmodik tavaszt a föld
E tar ágakon költ majd zöld
Lombok közt a mi madarunk.
Viruló dombokra rándulunk,
Bárha köd
Üli még a dombtetőt.

Égig érő fa

Vizet forrásból vettem
Napmelegbe törülkőztem.
Táplálkoztam tiszta léggel
Alkonyatkor hűs szelekkel elbeszéltem
Égig nőttem
Csillagokkal öltözködtem.

Tövemhez is fejszét vágta,
Ágaim is nyesegették
Forrásomból vizet vettek
Tiszta legem megfertezték
Alkonyatkor rikoltoztak
S ím kiálltam
S ím megálltam.

Vizet forrásból vettem
Napmelegbe törülkőztem
Anyaföldbe gyökereztem
Égig nőttem
Csillagokkal öltözködtem
Vaj' a SÁRKÁNY megbír vélem?

Horváth Ödön

Különös álom

Álmában minden vágya teljesült:
repülni tudott. Szárnyak nélkül is,
s ha kedve szottyant rá, hipp-hopp csak úgy,
könnyedén átsétált a falakon.

Útjában nem lehetett semmi gát,
bűvös erő töltötte izmait:
súlytalanul lebegett fenn, az ég
és föld között. A kora őszi táj

táncolt vele, hajladoztak a fák,
s lejteni látta a rét dús fűvét,
lenn, a felkelő nap rőt sugarában.

Hullámozó légáramlat vitte fel
a magasba, és hozta újra le,
s akkor megbotlott egy gyöngye virágban.

Égig érő tűz

Gyere, dobáljunk minden éghetőt
egy halomba, s ujjongva gyűjtsünk is meg!
Hadd lobogjon! A sziklás hegytetőt
világítsa be messze-ható fénye.

Legyen ünnep; aki látja, jöhessen:
franciák, németek, oroszok, brittek.
A népek. Együtt. Ne maradjon egy sem
otthonában. Magában. Vegye észre:

itt most valami magasztos történik.
Érte is, őérte, de nem csak érte.
Ennek a gyújtott tűznek meleg fénye

bár neki is üzen: itt együtt éljük
meg régen áhított testvériségünk.
Élő Lángja azért terjed az égig.

Száguldás

Felfelé és lefelé száguldunk a
kimért pályán a nagy Végtelenségig,
de égre-földre fogadkozunk, újra
visszatérünk, akármi is történik.

Közben a semmitmondó lét eltérít
végcélunktól. Gondjainktól feldúlva,
a mindenre választ találó tévhit
zavarja lelkünk, s a mély felé húzza.

Álmodni nem akarunk. Egyelőre
nincs is álmunk, magas láz gyötör, gyakran
az éj bizonytalansága vesz körbe.

Tiszta énünk halvány fénykoszorúja
fel-feltűnik, de bágyasztó alakban,
s volt eszményképünk hiányos kontúrja.

Szerencsés reggel

Füstölt szalonnát talált a kukában.
Jó kilónyit. Magasba emelt kézzel
ujjong. Mutatja. Mosolyogva nézem,
Számára most hetedik mennyország van.

Lesz mit falatoznia egész héten.
Csak kenyér kell, de azt cserél majd mással.
Egy fröccsre én adok. Éppen van nálam
pénz. Jó érzés osztozni örömeiben.

Nézni szinte gyermeki boldogságát,
kisimuló ránccal teli képmását.
Nekem is nagy élmény, hogy itt, a téren

összefutottunk néhány pillanatra.
Most megyünk: én jobbra, ő talán balra
a kora reggeli, szúzi napfényben.

Pénzes István

Kötelező és ajánlott olvasmányok

*„Oh ne mondjátok azt, hogy a könyv ma nem kell,
hogy a könyvnél több az Élet és az ember;
mert a Könyv is Élet, és él, mint az ember –
így él: emberben könyv; s a könyvben az Ember.”*
(Babits Mihály)

Nagy költőnk, az alliteráció mesterének szavai vajon napjainkban is időszerűek? Elválaszthatatlanul él mostanában is „emberben könyv, s könyvben az Ember” – vagy mára mindez elkopott (elkoptatott) frázissá torzult? Beszélhetünk-e a könyv, a szép-irodalom nevelő jellegéről, a házi olvasmányok szükségességéről, jellempallérozó szerepéről – vagy jelen korunkra mindezek csupán küldetését veszített, jelentéstartalmuktól megfosztott, utópiikus elképzelések szintjére süllyedt gondolatok?

Válságban az olvasás.

Halljuk ezt már egy ideje, s hangoztatjuk magunk is. Tapasztaljuk szűkebb-tágabb környezetünkben, s ha önkritikusok vagyunk, akkor magunkon is észleljük: kevesebbet olvasunk, mint néhány évtizeddel ezelőtt. Illetve: ha fordítunk is ugyanannyi időt olvasásra mostanság is, mint valaha, nem biztos, hogy az írásos forma, műfajilag a szép-irodalom, és a klasszikus értelemben vett könyv jelenti az olvasást... Iskoláink viszont e téren mozdulatlanok, a magyartanárok vívják szélmalomharcukat, nem érzékelve a környező világ változásait, nem tudatosítva követelményrendszerük elavultságát, a mellettük-fölöttük tovaszálló időt...

Házi olvasmány? Kötelező olvasmány? Ajánlott olvasmány? Melyik a helyes, melyik az elfogadott, a kellő motivációkat kiváltó kifejezés?

Kétségtelen: van a kifejezések között – emocionális érzelmeket kiváltó – különbség...

S vajon, bennünk, gyakorló pedagógusokban milyen emlékeket hoz felszínre az előbbi szókapcsolatok bármelyike? Hogyan emlékezünk vissza arra az időre, amikor e problémával küszködtünk általános iskolásként, gimnazistaként?

Ha az érettségit szerzett tanulók körében felmérést készítenénk, hányan olvasták Shakespeare Hamletjét, Zrínyi Miklós Szigeti veszedelmét, Eötös József Falusi jegyzőjét vagy Madách Ember tragédiáját... – nem tárulna elgondolkodtató, meghökkenítő kép a reálisan gondolkodó személyek elé. Hiszen a magyar irodalmat oktató pedagógusok bizonyos százaléka sem az írott forma (!) segítségével szippantotta magába e művek cselekményét, kor-

szak-meghatározó újdonságát, a további évtizedek fejlődését is meghatározó jelentőségét – hanem színházban, filmre dolgozva, kritikai elemzések, kivonatos tartalomismertetések, – „iroda-lombarátok” által írott tömény tartalom-kivonatoknak köszönhetően... De ismerik e alkotások cselekményét, jellemezni tudják a szereplőket, s számukra nem okoz gondot a mű elhelyezése (sem) a megfelelő korban..., még akkor sem, ha egyik-másik klasszikus alkotás e lenézett, alábecsült „munkáknak” köszönhetően vált számukra emberközelié...

Mielőtt eretnekséggel, olvasáselleni kampány elindításával vádolnának a kollégák, vegyük számba, miket ajánl a tanterv elolvasásra! Olyan műveket, amelyek fényévnyi távolságra vannak a tanulóktól! Azokat a műveket ajánlja, javasolja a tanulóifjúság kezébe, amelyek „tartalmát” apáik, sőt nagyapáik is olvasták s körmölték „kötelezőként”. De a szülőkhöz, nagyszülőkhöz legalább még közel állt a paraszti világ (sőt, mindennapjaik részét alkotta!). S most, fél évszázad elteltével a gyermekunoka mit tesz? Kötelező olvasónapló-készítésként körmöli az előző évfolyamok tanulóinak az előző évfolyam tanulóitól lekoppintott munkáit! Akadnak, akik szüleiktől „veszik” kölcsön az abban az időben még az esztétikára is kellő gondot fordítva elkészített, illusztrációkkal „gazdagított” olvasónaplókat! A leleményesebbje pedig egyszerűen lehúzza az internetről, esetleg kölcsönzi a könyvtárból vagy a baráti körből a Házi olvasmányok elemzése, Kötelezők röviden, Irodalmi alakok lexikona, 66 híres magyar regény, 44 híres eposz, 99 híres magyar vers esetleg a 111 híres külföldi regény című kiadványok valamelyikét... – s ezen munkák egyikének néhányoldalas sűrítőmánya jelenti a mentőövet a több száz oldalas, témájában s nyelvezetében egyaránt elavult mű ellenében.

A házi olvasmányok listája zömében régi könyvek listáját jelenti – s ezek a régi „gyermek-könyvek” zömében fiúcentrikusak! Mintha a gyermekvilág csupán fiúvilágot jelentene... Nézzük csak, mely műveket ajánlja a Tanterv¹ házi olvasmányként az alapiskolák hatodik évfolyamában! Gárdonyi Géza Egri csillagokja, valamint Móra Ferenc, Jules Verne, Daniel Defoe, Mark Twain, James Ferrimore Cooper, Fekete István... művei ajánlottak. Bennük leányszereplő alig-alig bukkan fel... (Éppenséggel mindez nem lenne mindez baj, de ezek a történetek, „kalandok” már a fiúk nagyobb részét sem nyűgözi le...)

Csicsay Károly említi munkájában: egyre több iskola választja azt a lehetőséget, hogy színházban néznek meg egy-egy darabot. „Még mindig jobb, ha a diákok színvonalas előadásban ismernek meg egy irodalmi alkotást, mintha valahol elolvasnák a tartalmát.

Sőt, merem állítani, hogy a régi klasszikus műveket pár év múlva már csak színházakban tudjuk közel hozni a majdani diákokhoz, mivel az idő múlásával egyre távolabb kerülnek az emberek azoktól a témáktól, a melyek néhány éve még szinte mainak számítottak.”²

Meglepő, hogy huszonöt-harmincöt évvel ez előtt még (ha nem is szívesen, de) olvastak diákjaink Jókait, ma azonban alig lehet rávenni őket klasszikus íróink műveinek olvasására. Mikszáth Kálmánt sem érzik közel magukhoz – ez részben szegényes szókincsükkel, részben a megváltozott életviszonyokkal magyarázható. Gyermetegnek, naivnak találják azt az ideálvilágot, amelyben a Jókai- s Móricz-regények hősei mozognak. Vörösmarty elbeszélő költeményeit alig-alig (tanári magyarázat nélkül végképp) nem értik, mintha idegen nyelven íródtak volna. Annyira értetlenül betűzik a szavakat, hogy már a hanghordozásból érződik: nem értik a költő gondolatait, tehát nem is azonosul(hat)nak velük. Arany János klasszikus elbeszélő költeménye, a Toldi iskolai tananyag. Még szerencse, hogy az iskolában, tanítási órák keretében vesszük át, hiszen odahaza (tanári segítség, útmutató nélkül) e remekbe szabott, írásművészetében utolérhetetlen alkotás is élvezhetetlen és érthetetlen lenne a mai kor gyermeke számára! Bizonyítékként elég említeni, hogy az Első énekben 22 lábjegyzet található az archaikus, népies illetve tájjellegű szavak magyarázására, a Második énekben 31, a negyedikben 29 ezen szavak száma... (A tizenkét ének lábjegyzete vajon mennyi lehet?)

Mitévő legyen az a kisdíák, aki Jókai- vagy Móricz-művel igyekszik megbirkózni; e kiadványokban lábjegyzet nem található, sőt ezen regények végén régies kifejezések szótára sem áll az ifjú olvasó rendelkezésére?! Hogyan értelmezze az olvasottakat? Értelmező kéziszótárt helyezzen a klasszikus mű mellé, vagy szinonimaszótár segítségével fejtsse meg számára ismeretlen rébuszokat, meg-megszakítva az olvasás folytonosságát...?

Szembesülés a tényekkel

Az utóbbi évtized jelentős változásokat hozott életünkbe, s leginkább az ifjú nemzedék érték-szemléletébe: a korábbi írásos-nyomtatott média-hordozók jelentősége csökkent, egyre inkább a vizuális-digitális eszközök térhódításának vagyunk tanúi – sokan már bizonyos mértékig rabjai is... Terjed – leginkább az áltslános- és a középiskolások körében – az a nézet, hogy az iskolában (a számítástechnikai órákat kivéve) a pedagógusok a kötelező és unalmas (igen, e sorrendben: a kötelező és unalmas, az egyik a másik következményeként!)

írásos-nyomtatott médiával ostromolják őket, holt számukra (mármint a diákok számára) a szabadidős média (a videótól és tévétől a számítógépig és az internetig) jelentik az izgalmat, a lebilincselő, a váratlant is jelentő cselekvésformákat... Statisztikai kimutatások bizonyítják: a több tévészés kevesebb teret enged az olvasásnak – és fordítva. Mindezek ellenére a szakemberek, például Kristen Drotner, aki tizenkét országban végzett felméréseket, leszögezi: nem érdemes ellentéteket vagy ellenségeket kreálni a különböző médiák között, „...ugyanis több vizsgált (rész) halmazban a markáns számítógép-használat vagy hosszabb tévészés nagyobb olvasási kedvvel párosul (például azok körében, akik négy óránál többet tévéznek naponta, 30% azok aránya, akik legalább egy órát olvasnak is).”³

Szemléletváltást!

S akik olvasnak, azok vajon milyen sajtótermékeket vesznek kezükbe? Ugyanis tény: egyre kevesebb könyvet olvasnak diákjaink – a hangsúly a **könyvön** van! Mert olvasnak ők – csak megváltoztak az igények! Újságok, folyóiratok, képregények, sőt szép számban szakkönyvek, szakfolyóiratok is megjelennek már az alapiskola felső tagozatán is. A szépirodalom fokozatosan veszíti el (ha nem is vezető, de meghatározó, domináns) szerepét. S a pedagógusnak ezt is érzékelnie kell – a tanulókkal meg kell szerettetnie a szakkönyveket, az ismeretterjesztő és népszerűsítő kiadványokat is! „A szakmai olvasás tanítása az iskola valamennyi pedagógusának elsőrendű feladata, amelyet elhanyagolhat, de akkor ne panaszkodjék gyerekeire a gyengébb eredmények miatt – vetette papírra Kerékgyártó Imre immáron harmincöt éve, hangoztatva, hogy „korunk a technikai, művelődési forradalom kora, de ez a megállapítás jelszó marad mindaddig, míg megfelelő következtetéseket nem vonunk le belőle. Az olvasóvá nevelésünkben szélesebb körű fogalomná vált, bele kell értenünk a műszaki, technikai, ismeretterjesztő művek olvasását is, ezekre is fel kell készíteni a tanulókat! Az olvasás tanítása tehát nem az alsó tagozatosok és az irodalmárok magánügye többé, az egész iskola alapfeladata!”⁴

Úgy látszik, a négy évtizeddel ezelőtti megállapítás jelszó maradt.

Önkéntelenül is felmerül a kérdés: mi a teendő?

Az audiovizuális technika semmiképp sem szoríthatja ki az olvasást! Ugyanis Comenius ötszáz évvel ezelőtt papírra vetett sorai korunkban, a szervezett intézményes oktatás létjogosultságát is megkérdőjelezendő korban időszerűbb, mint valaha: „Könyvek révén sokan lesznek tudóssá az iskolán kívül is, könyvek nélkül viszont senki sem lesz tudós

még az iskolában sem. Ha szeretjük az iskolát, szeressük a könyveket is, az iskolák lelkét; amely iskolát nem éltek a könyvek, az halott!" A tanár feladata az olvasóvá nevelés, a logikus gondolkodás kialakítása. Ha Ady Endre azt írja költeményében, hogy fölszállott a páva, nem azt akarja közölni, hogy a valóban a diszes tollazatú madár röppent a megyeház tetejére – a közlő funkció mellett a kifejező, jelképes funkció kerül előtérbe. S ha a diákokban nem fejlődik ki e jelképes funkcióértés, akkor a művészet egyéb ágait (a festészetet, a szobrászatot, a táncot, a balettet, sőt bizonyos értelemben a színházi előadást, egy-egy film üzenetét) sem értik meg. Mert egy adott mondat, például „Éhes vagyok” jelentés-tartalma aszerint változik, milyen élethelyzetben hangzik el. Más a jelentése, ha egy koldus ejti ki, ha a munkából hazatérő férj mondja otthon ebéd-del váró feleségének, vagy ha egy költő veti papírra. Az első esetben: adjatok pénzt ennivalóra, a másodikban: Tálald már az ételt!, a harmadikban: reformra szorul az a társadalom, amelyben az emberek éheznek.

Ha az audiovizuális médiának ilyen nagy szerep jut az ifjúság mindennapi életében, akkor nem szidni kéne a televíziót, a rádiót, a magnót, nem tiltani kéne a videózást, a számítógépet és az internetet – hanem hatékonyabban bevonni a tanítás folyamatába – hangoztatják a szakemberek.

Ha a házi olvasmányoknak helyet és szerepet szánunk az olvasóvá nevelés folyamatában, akkor radikális szemléletváltásnak kell bekövetkeznie! A klasszikus értelemben alkalmazott kötelező olvasmányok nem töltik be funkciójukat/küldetésüket! Az olvasási kedv kialakítása, az olvasás hagyományává válása érdekében nyitottabbakká kell válniuk a pedagógusoknak: igyekezzenek a kortárs írók alkotásait felfedezni, felfedeztetni! Hiszen a jó könyv az életről szól, a minket körülvevő világról, korunk problémáiról, a ma kisemberének gondjairól... Adjuk végre, ajánljuk valahára már a kortárs gyermekírók alkotásait (is) a gyermek kezébe! (Igaz, ez némi többletmunkát jelent a pedagógus számára, mivel neki is meg kell ismernie a művel – a klasszikusokat az eltelt évtizedek alatt megismerte –, de a cél, az olvasóvá nevelés érdekében ezt az áldozatot is vállalnia kell!

Tudatosodjon végre diákokban, pedagógusban és szülőben egyaránt Tolsztoj megszívlelendő gondolata: *„Nem szükséges, hogy mindent elolvass; csak azt kell elolvasnod, ami választ ad a szívedben megfogalmazott kérdésekre.”*

A klasszikus írók esetében alkalmazzuk a szabad műválasztás elvét: ne szabjuk meg, melyik Móricz- vagy Jókai-regényt vegye kötelezően kezé-

be a diák: bármit, csak olvasson tőle, ismerje meg az említett író stílusát! A terjedelmes, több száz oldalas regények helyett válasszunk inkább novellákat, elbeszéléseket – ezek segítségével ugyancsak megismerkedhet a tanuló az adott kor szellemével, hangulatával, az alkotó stílusával, írásművészetével. És szakkönyvek is kerüljenek az ajánlott művek jegyzékébe!

Magyar szakos kollégák, valljuk be: sokkal célravezetőbb lenne fáradozásunk (a diákok is pozitívan értékelnék döntésünket), ha szóban elemeztetnénk a házi olvasmányra ajánlott műveket – bár igaz, ez az eljárás időigényesebb lenne... Ám ezáltal a tanulók lehetőséget kaphatnának arra is, hogy saját véleményét nyilvánítsanak. Ez írásban is számon kérhető! – vethetik ellen a más véleményen levők. Viszont a szóbeli számonkérés lehetőséget nyújtana az (egyre több!) írni nem szerető (írástól undorodó?) tanulónak, hogy kifejtse nézetét, gondolatait az elolvasott műről. Ugyanis a „kötele-zőktől” sokakat riaszt el a naplókészítés kötelező jellege.

Az olvasóvá nevelés, a kortárs magyar irodalmi alkotások népszerűsítésében tennénk parányi lépéseket, ha a tanév befejezésekor a kitűnő tanulmányi eredményeket elért, a különböző versenyeken kiválóan helytállt, a közösségi munkában példamutatóan szorgoskodó tanulónak ajándékkul kortárs magyar irodalmi alkotást nyújtanánk át.

Amikor identitás zavarral, az azonosságtudat hiányával, gyökértelenséggel találkozunk, akkor az okokat a családi háttérben, a szülők közönyösségében, a megállíthatatlan asszimilációs folyamatban, az utóbbi időben dívó liberális eszmék térhódításában keressük – holott az iskola, a tanár mulasztásában, hozzáállásában, irodalmunk iránti közönyben is okokra bukkanhatunk. Ugyanis Comeniusszal vallom: *„A könyveket olvasni kell, hogy a bennük rejlő kincs ismét napvilágra kerüljön, és hasznossá váljon.”* S ehhez az utat nekünk, pedagógusoknak kell járhatóvá tennünk – az évtizedes, évszázados hagyományoktól való elszakadásunk által...

Jegyzetek

¹ Tanterv a magyar nyelv és irodalom oktatásához az alapiskolák 5-9 évfolyamai számára. Érvényes 1997. 9. 1-jétől a Szlovák Köztársaság Oktatási Minisztériuma által 1997. 5. 22-én a 2594/1997-154-es határozata értelmében.

² A magyar nyelv és irodalom tanításának helyzete és színvonala középiskoláinkban. A szlovákiai iskolarendszer. Liliium Aurum, 2003.

³ Sonnovend Péter: Olvasás a kilencvenes években. Fordulópont, 8. szám, II. évfolyam, 2000/2.

⁴ Módszertani Közlemények, 1970. 3. szám

Bárczi Zsófia

Identitás és irodalom – tananyag, tankönyv, oktatás

Az irodalomoktatás ősi kérdése a „mit és hogyan?”. Mellette azonban korról-korra megjelenik egy másik súlyos dilemma is, mégpedig az, hogy mit tekintsen egy adott oktatási rendszer irodalomnak, vagyis annak végiggondolása, hogy milyen szövegek vonatkozásában alkalmazza az adott kor irodalomértése által felkínált (s részben éppen az irodalomtanításban kidolgozott¹) olvasási stratégiákat. Az esztétikai tekintetben művészinak nyilvánított szövegekre korlátozza-e pusztán a szövegértési készségek fejlesztését, vagy szélesebbre nyitva, olyan szövegeket is bevonjon az oktatás folyamatába, amelyek nem szépirodalmi jellegűek.

A hagyománykövetésen alapuló irodalomoktatás számára a közvetítendő hagyomány megválasztása, annak a kulturális örökségnek a kijelölése az alapfeladat, amelynek átadását az irodalomoktatás céljának tekinti. Ez az oktatási modell szükségszerűen kánonalapú, az irodalmi múlt jelenségei közt való eligazodáshoz éppen a kánon követése nyújt segédkezet. A magyar irodalom tanításának ez a modellje módosított formában ugyan, de tulajdonképpen a Toldy Ferenc, Gyulai Pál és Horváth János által kialakított nemzeti klasszicista kánon szemléletét viszi tovább, erősen felértékelve az irodalom etikai és szociális vonatkozásait, általában a műalkotás nyelvi létmódjának a rovására.

A kultúrákövetítő irodalomtanítási modell kézenfekvőnek tűnő mivolta egyben a csapdája is: felkínálja ugyan azokat a kulturális és történelmi ismereteket, amelyek a megértéshez hozzásegíthetnek, viszont éppen ezáltal nő meg a veszélye annak, hogy az irodalmi mű a korrajzokat és szerzőportrékat kiegészítő, alátámasztó illusztrációvá süllyed, s éppen irodalmi műként való létezése válik megközelíthetetlené. Ráadásul olyan olvasási stratégia kidolgozását igényelné, ami úgy irányul az irodalmi műként való befogadásra, hogy közben a szöveg történeti jellegét, a magyar kultúrában elfoglalt helyét, társadalmi vonatkozásait is figyelembe veszi.

A kompetenciaalapú irodalomoktatás célja nem a kultúrákövetítés, hanem „annak az eszköznek a kiművelése és birtoklása, amelyik révén az összes többi tárgy tanulása megvalósítható.”², e szerint a koncepció szerint az irodalomoktatás az anyanyelvi nevelés részeként jelenik meg.

Tájainkon a pedagógiai gyakorlat nem tud vagy nem kíván a kultúrákövetítés hagyományaitól elszakadni, viszont olyan stratégiát sem volt képes megalkotni, amely egy rendszerben kapcsolná össze a két irodalomtanítási modellt. Az Állami Művelődési Programban³ (továbbiakban: ÁMP) egyidejűleg ugyan mindkét rendszer bizonyos elemei megtalálhatóak, de ez a dokumentum nem alkalmas arra, hogy a kétféle elgondolás közös rendszerben való működtetésének módozatait felvázolja, így az oktatási reformba fektetett energiák és minden igyekezet ellenére olyan tankönyvek megírásához sem nyújt segítséget, amelyek mindkét elvárásnak meg tudnának felelni. Sőt, az alapiskola felső tagozatos irodalomtankönyvei inkább azt sugallják, hogy nem lehetséges egy egységes oktatási elgondolás megvalósítása az együttesen megjelenő, ám paradigmaticusan különböző kétféle elvárás mentén, mivel azok a gyakorlati megvalósítás igyekezetében kioltják egymást.

Az áldatlan helyzet részben az oktatási reform elszigetelésével magyarázható. A tankönyvszerzők a legtöbb esetben úgy dolgoztak, hogy az ÁMP még ismeretlen volt számukra, így a magyar nyelv és irodalom oktatásának célkitűzéseiről is csak elképzeléseik lehettek. Persze felmerülhet az a gyanú is, hogy a szerves egységnek tekintett magyar nyelv és irodalom tantárgy oktatási céljainak meghatározásában a nyelvre és az irodalomra vonatkozó célkitűzések mégsem olyan koherensen tartoznak össze, ahogy azt az ÁMP sugallja, s a céloknak egy jól elkülöníthető része az irodalom, egy másik határozottan körvonalazódó csoportja pedig az anyanyelvoktatásban bír valós szereppel. Vagyis az anyanyelv- és irodalomoktatásból az irodalomoktatás céljainak tényleges átgondolása az anyanyelvoktatás vonatkozásában elmaradt, s pusztán egy fogalmi modernizáció, s a tananyag ennek függvényében megvalósuló átstrukturálása ment végbe.

Ha áttekintjük az ÁMP irodalomoktatásra vonatkozó tartalmi ajánlását, azzal szembesülünk, hogy az előző, 1997-es tantervhez viszonyítva nem történtek lényegi változások, a tananyag csökkentésén kívül. A kurrikuláris reformot megalapozó új közoktatási törvényt a Szlovák Nemzeti Tanács 2008. május 22-én fogadta el⁴, ennek alapján 2010-ben látott napvilágot a új Állami Művelődési Program. A törvény elfogadásától az ÁMP érvénybe lépéséig eltelt két év jóval rövidebb idő annál, hogysen a hosszú évtizedeken keresztül ugyanazokra a pedagógiai hagyományokra támaszkodó irodalomoktatás szemléletét gyökeresen át lehetett volna formálni, s a szemléletbeli módosítást követ-

ve valódi, mélyreható tartalmi módosításokat végrehajtani, a kitűzött oktatási célok szellemében.

Az ÁMP egy adott tantárgy általános céljait, a tanuló személyiségfejlesztésében szerepet játszó kulcskompetenciákat, a tantárgy tananyagtartalmát és a tantárgy időkeretét határozza meg. A helyi oktatási intézmények iskolai művelődési programjának elkészítéséhez az ÁMP szolgál alapul. Lényegében a kerettantervnek megfelelő dokumentumtípusnak tekinthető.

Az ÁMP a magyar nyelv és irodalom tantárgy általános és specifikus funkciói, valamint a tantárgyi célok meghatározásával vezeti be a tananyag-tartalmakat. Mivel a magyar tanítási nyelvű alapiskolák esetében a tantárgy általános funkciói egyeznek a szlovák nyelv és irodalom általános funkcióival a szlovák tanítási nyelvű alapiskolákon, ezért azokra az ÁMP-ben csak utalás található.

A specifikus funkciókat a magyar nyelv szlovákiai helyzetéből és az itt betöltött szerepéből vezeti le az ÁMP. A magyar nyelv és irodalom oktatásában érvényesülő specifikus vonásokat egyrészt azzal indokolja, hogy a magyar Szlovákiában kisebbségi nyelv, a magyar közösség elsődleges kommunikációs eszköze, másrészt azzal, hogy a nemzeti identitás és kultúra lényegi szimbóluma.⁵ Az irodalomtanítás identitásképző szerepe és a kultúrákövetítő jellege így már az ÁMP-ben rögzítésre kerül. A tantárgy célját azonban már a nyelvi kompetenciafejlesztésben határozza meg az ÁMP, három tényre alapozva. Ez a három kiindulási pont a következő:

- a magyar nyelv, mint az oktatás nyelve valamennyi tantárgyi tartalom elsajátításának képességét meghatározza

- a magyar nyelv és irodalom tantárgy lehetővé teszi más nyelvi – többek között az államnyelvi – kompetenciák fejlesztését

- a Szlovákiában beszélt magyar nyelv a magyar egyik nyelvi változata

A fentiekből kiindulva az ÁMP a tantárgy céljának bővebb megfogalmazásában a kulcskompetenciák fejlesztését különböző további céloknak rendeli alá, amelyek közül az első kettő az anyanyelven való tanulásnak és az anyanyelvnek a nemzeti történelemben és kultúrában, a nemzeti összetartozás-tudat kialakításában, valamint az egyéni kultúráltság kialakításában betöltött szerepének tudatosítására vonatkozik. A további hat pont a kommunikációs, szociális, polgári kompetenciák fejlesztésére vonatkozik, a hetedik pedig speciálisan az irodalmi mű művészetként való befogadására, vagyis az érzelmi és esztétikai kompetencia fejlesztésére.

Az ÁMP tehát deklaratívan megpróbált kialakítani egy olyan rendszert, amelyben a kultúrákö-

vetítés koncepciója, az ún. cambridge-i modell⁶ és a nyelvi kompetenciafejlesztésen alapuló koncepció, az ún. londoni iskola⁷ célkitűzései egyszerre érvényesülnek. Elképzelhető azonban – visszakanyarodva a pár bekezdéssel korábban felvetett gondolathoz –, hogy lényegében mégsem a két koncepció együttes érvényesítésére tesz kísérletet az ÁMP (ami véleményem szerint rendkívül szerencsés megoldás lenne), hanem pusztán egymás mellett sorakoztatja fel azok célkitűzéseit. Az ÁMP tartalmi része ugyanis semmilyen formában nem támasztja alá a két koncepció együttes megvalósíthatóságának vízióját, hanem a kronologikusan elrendezett, irodalomtörténeti jellegű, tradicionális hagyománykövetítő irodalomoktatás elveit követi.

A nemzeti identitás erősítésének, a történelemre és kultúrára vonatkozó közös tudás kialakításának tere a fentiek szellemében elsősorban az irodalomoktatás, a nyelvi kompetenciák fejlesztése pedig értelemszerűen, bár egyáltalán nem szükségszerűen, inkább az anyanyelvoktatásban tölt be elsődleges szerepet.

A továbbiakban néhány olyan szempont megfogalmazására vállalkozom, amely a szlovákiai magyar tankönyvek tananyagrendezésének és -követítésének átgondolására irányul.

Nagy János: Bulcsu vezér
(Németh László felvétele)

A kétségkívül meglevő hiányosságai mellett az ÁMP-nek van egy olyan vitathatatlan pozitívuma is, amely a szlovákiai magyar irodalomtanítás speciális helyzetére kínál választ. A tantárgyi célkitűzések közt rámutat a szlovákiai magyarságnak egyrészt a magyarságon belüli, másrészt a Szlovákiában betöltött speciális helyzetére, utat nyitva így a regionális identitás fogalmának a tananyagba való beépítéséhez. A regionális (vagy másként szlovákiai magyarnak, felvidékieknek is nevezhető) identitás fejlesztésére a legkézenfekvőbben nyilván a szlovákiai magyar irodalmat is feldolgozó kilencedikes tankönyv megfelelő fejezeteiben nyílik lehetőség.⁸ Ez a kérdés rendkívül érzékeny, adekvát tárgyalása lehetetlen a szlovákiai magyar irodalmat érintő viták figyelembe vétele nélkül.⁹ Súlyosbítja a problémát, hogy az ÁMP mind ezeket a vitákat, mind pedig a régió irodalmának fokozatos irodalomtörténeti átértelmezését figyelmen kívül hagyta.

A legkérívőbban a XX. századi, s ezen belül a szlovákiai magyar irodalomra vonatkozó tartalmi javaslataiban érhető tetten az ÁMP-nek az a tendenciája, hogy nem a jelen érvényes irodalomtudományi ismereteiből indul ki, hanem egy meglevő és áthagyományozandónak ítélt oktatási gyakorlatból. A tantervi reform megvalósításának ez a szemlélet a legfőbb kerékkötője, hiszen az irodalomtudomány az adott kor megértési problémáira keresi a hatékony választ, eredményeinek figyelmen kívül hagyása az irodalomoktatás kiüresedéséhez, öncélúvá válásához, idejétmúlt olvasási stratégiák és értelmezések átörökítéséhez vezet.

A szlovákiai magyar irodalom tankönyvi tárgyalásának jellege azért is rendkívül érzékeny pontja az irodalomoktatásnak, mivel a kanonikus szövegek nagyrészt éppen az identitás kérdéseire keresnek szépirodalmi választ. Olyan szövegekről van szó, amelyek markáns, a teljes közösséget mindennapjaiban is érintő témafelvetésükkel az irodalom nyelvi létmódjáról való megfélekedezésre, s az értelmezésben az etikai-szociális kompetenciák kizárólagos érvényesítésére csábítanak. Holott éppen ezen szövegek kapcsán mutatható fel látványosan az identitás nyelvi konstruálódása. Szintén lényeges szempont a tananyag kapcsán, hogy a szépirodalmi szövegek egy részébe beleíródó regionalitásjelleg miatt az irodalomoktatást sokszor ballasztként terhelő társadalmi, történelmi ismeretek éppen itt használhatóak fel a megértést ténylegesen elősegítő háttéranyagként.

A szlovákiai magyar irodalmi tananyag nyújtotta direktív lehetőségén kívül azonban a felső tagozat szinte teljes irodalmi tananyagterjedelmében található mód a regionális identitás tudatosítására,

s a regionális és nemzeti identitás egymáshoz való viszonyának tisztázására.

A hetedik, nyolcadik és kilencedik osztályok számára írt tankönyvek kronologikusan tárgyalják az irodalmat.¹⁰ Ez a megoldás az irodalom történeti létmódjára irányítja rá a figyelmet, eleve az irodalomtörténetet előtérbe helyező oktatásnak kedvez, bár az irodalmi művek nyelvi létmódját sem szükségszerűen kendőzi el, hiszen egy kronologikusan felépített struktúrán belül is van mód az irodalmi szövegek nyelvi megalkotottságáról beszélni.

A tankönyvek hagyománykövetítő szemléletének megfelelően az irodalmi szövegek mindig korrajzba és kultúrtörténetbe ágyazva jelennek meg. Ezek a magyarázatok a szépirodalmi szövegek megértéséhez filológiai adatokkal szolgálhatnak, amennyiben a tankönyvszerzők megteremtik az így közvetített ismeretek tényleges felhasználhatóságának feltételeit. Erre elsősorban a szövegek feldolgozását célzó kérdésekben és feladatokban, valamint a szépirodalmi szövegeket követő értelmezésekben nyílik mód.

A nemzeti identitás tankönyvi közvetítettsége szempontjából a másik kimagaslóan fontos korszak a XIX. század. A hetedikes tananyag a honfoglalás korától Arany Jánosig tekinti át a magyar irodalmat, s ehhez járulnak a világirodalmi kitekintést nyújtó fejezetek. Vagyis olyan korszakokra és művekre összpontosít, különösen a XIX. század kapcsán, amelyeknek a történeti nemzeti identitás kialakításában orosz-lánrész jutott, egyrészt a közös irodalmi nyelv, másrészt egy egységes és modern, kultúraalapú nemzettudat létrehozásával. Az ÁMP-ben kitűzött tantárgyi célok vonatkozásában joggal merül fel az a kérdés, hogy kísérletet tesz-e az adott tankönyv a nemzettudat konstruált és történeti jellegének tudatosítására, képes-e rámutatni a folyamat nyelvi jellegére, s konkrétan azokra a szövegformáló eljárásokra, amelyek a nemzettudat nyelvi kódolásában érdekeltek. Magyarán, össze tudja-e kapcsolni az irodalom nyelvi létmódját és történeti jellegét, képes-e olyan olvasási stratégiát felkínálni, amelyben a jelen perspektívájából is értelmezhetővé válnak a tankönyvben szereplő szövegek s a szövegek közti összefüggések.

Fontos leszögezni, hogy a közösségi-nemzeti identitás kialakítását nemcsak azok a szövegek szolgálják, amelyek egyezményesen a közös tudáshoz tartoznak, hanem a közösség múltjára vonatkozó ismeretek is. A virtuális, ismeretalapú nemzet kialakítása már a felvilágosodás korában elkezdődött, az irodalomtanítás ezt a folyamatot terjesztette ki és tetőzte be, a tankönyv pedig ennek megfelelően nemcsak az irodalomról való tu-

dás megszerzésének a segédeszközékként, hanem a magunkra vonatkozó kulturális ismeretek tárházaként is funkcionál.

Ennek megfelelően az alapiskola felső tagozatára szánt tankönyvek azt a szlovákiai tankönyvírásban hagyományosnak tekinthető elvet követik, miszerint az irodalomtankönyv nem csak a szigorúan véve irodalminak tekinthető ismeretek átadásának segédanyaga, hanem a magyar történelem, kultúra és politikatörténet egyes kiemelkedően fontos korszakaiba és eseményeibe is beavatja a tanulókat. Ezeknek az ismereteknek elvileg a szövegértés megalapozása lenne a funkciójuk, amennyiben az irodalmi művek történeti létmódjához való közelebb kerülésben, a jelen olvasója és a mű születése közti időbeli távolságot egyszerre áthidaló és felmutató olvasói horizont megalkotásában nyújtanak segítséget. Tehát a szövegeket felvezető korrajz, szerzői portré nem lehet öncélú, funkciója nem az irodalomtörténeti tudás átadása, hanem a kultúrközösség kiemelten kezelt irodalmi örökségének megértésére való felkészítés. Jelenléte akkor indokolt, ha beépül a megértési folyamatokba.

Az ÁMP, s az ÁMP-n alapuló tankönyvek valószínűleg akkor tudnák sikeresen, a régió jellegzetességeit is figyelembe véve összekapcsolni a hagyománykövetítő és a kompetenciaalapú oktatási modellt a nemzeti és regionális identitás fejlesztésével, ha annak átgondolását is szükségessé tennék, hogy hogyan tekint a nemzeti és regionális örökségre a szlovákiai magyarság. Melyek az áthagyományozott kultúrának azok a pontjai, amelyek kapcsán az anyaországitól részben különböző perspektívájából kifolyólag eltérő értelmezéseket tud létrehozni, hol és milyen módon mutatkoznak meg a nyelvhasználat különbségei, s a nemzeti identitást formáló történelemtudat hogyan épül be nemcsak a térséghez kapcsolódó szépirodalmi szövegek egy részébe, hanem az irodalmi szövegekre vonatkozó értelmezési stratégiákba is.

Jegyzetek

¹ BÓKAY Antal, Az irodalomtanítás irodalomtudományi modelljei. Vázlat az irodalomtanítás elméletéhez = Irodalomtanítás a harmadik évezredben, főszerk. SIPOS Lajos, szerk. FÚZFA Balázs, Krónika Nova Kiadó, 2006, 29.

² SIPOS Lajos, Iskolaszervezet, irodalomfogalom, irodalomtanítás Magyarországon = Uő., *i.m.*, 23.

³ Štátny vzdelávací program, Maďarský jazyk a literatúra (vzdelávacia oblasť: jazyk a komunikácia), Príloha ISCED 2, Štátny Pedagogický Ústav, Bratislava 2010. interneten hozzáférhető: http://www.statpedu.sk/files/documents/svp/2stzs/isced2/vzdelavacie_oblasti/madarsky_jazyk_literatura_isced2.pdf

⁴ Zákon č. 245 Z. z. o výchove a vzdelávaní – školský zákon – a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

⁵ Štátny vzdelávací program, 2.

⁶ SIPOS, Lajos, *i.m.*, 23.

⁷ Uő., 23.

⁸ Vö. Hrbáčsek–Noszek Magdaléna, *Regionális tudat az iskolában*, AB-ART, 2011, 122.

⁹ Csak pár, a témát érintő kötetet kiemelve: Disputák között. Tanulmányok, esszék, kritikák a kortárs (szlovákiai) magyar irodalomról, szerk. H. NAGY Péter, Fórum Kisebbségkutató Intézet – Lilium Aurum Könyvkiadó, Somoja–Dunaszerdahely, 2004., A (cseh) szlovákiai magyar irodalom oktatása, szerk. CSANDA Gábor, Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja, 2006., *Hagyománytör(tén)és. Vita a "szlovákiai magyar" líra értelmezhetőségéről*, szerk. CSANDA Gábor– H. NAGY Péter, Szlovákiai Magyar írók Társasága, 2001.

¹⁰ Az 5., 6., 7. és 8. osztály számára írt tankönyvek szerzője Ádám Borbála, a tankönyvek a TERRA Kiadó gondozásában láttak napvilágot 2009 és 2011 között. A 9. osztály számára a minisztérium által jóváhagyott tankönyvet szerzőpáros írta, N. Tóth Anikó és Jómagam. A könyv 2012-ben látott napvilágot a Slovenské pedagogické nakladateľstvo gondozásában. Alternatív tankönyvként ugyanebben az évben megjelent Ádám Borbála könyve is, a TERRA gondozásában.

Nagy János: Európa elrablása
(Németh László felvétele)

Horváth Gáborné

Módszertani és gyakorlati ajánlások iskolai nyelvkalauzok szerkesztéséhez

Bevezető

A Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület 2010/11. évi konferenciasorozata a kisebbségi oktatásügy pedagógiai, lélektani, társadalmi-politikai és kulturális vonatkozásait választotta témájául. Kiadványa a „Nemzetiségi iskolák Magyarországon, Szlovákiában és Szlovéniában” című gyűjteményes kötet. (Szerkesztette: Ruda Gábor. MBKKE, Pilisvörösvár, 2011., 286 old.)

Jelen ajánlásunk tárgyát megelőző és előkészítésnek is tekinthető tanulmányok körbejárják az eddigi kétnyelvű oktatási formák elméletét és gyakorlatát. Ilyenek pl.: Vančóné Kremmer Ildikó: Az oktatáspolitikai és a kisebbségi nyelvek viszonya (17–20), Jobbágy István: A kisebbségi nyelvi jogok alakulása Szlovákiában 1990–2010 (144–160), Bennük a magyar anyanyelvű kisebbségi lakosság, esetünkben Szlovákia egyik népcsoportjáról van szó. Nem a nyugati idegennyelvekről beszélünk, hanem a történelmi kényszerűségből keletkezett, a törvények szerint „államnyelv” terminussal jelölt és második anyanyelvvé kényszerített nyelvtanulásról. A Magyar Rádió Kossuthadójának Határok nélkül című nemzetiségi műsora számtalan esetben felveti a hasonló kárpátaljai és partiumi-erdélyi magyarság nyelvi gondjait. A „mélyvízbe dobásos” nyelvtanítás és nyelvtanulás látható módon kezd államüggyé alakulni Ukrajnában és Romániában is. Negatív hatását a nemzetek és országok közötti kapcsolatokban érezzük csaknem száz éve. A 2012. március 11-i rádióadás szentenciát mondott ki: „Magyar anya szülte gyermeknek magyar az anyanyelve” – akárhol is lakik.

A szlovákiai állami oktatáspolitikai gyermekekre és tanulóakra gyakorolt hatását és káros következményeit Csicsay Alajos: A szlovákiai magyar iskolák és a nyelvtanítás kérdése című tanulmányában elemzi és értékeli a kötetben, több évtizedes iskolaigazgatói tapasztalat birtokában (100–104). Sajnos, de ugyancsak negatív példákat hoz más idegen, de többnemzetiségű államformák téves nyelvpolitikájáról. Végezetül levezeti a történelmi képletet, azaz – a nyers valóságot és utat mutat a megoldásra. Ajánlásunk szervesen kapcsolódik

lódik ennek egyik lehetőségéhez. Ehhez idézzük az alábbi záróbekezdést.

„A »kettős anyanyelv« fogalmát előszeretettel vette át Csehszlovákia és a többi (most már ki mondhatjuk) csatlós állam is. Szlovákiában ez mai napig így van. Csakhogy az egyik közülük államnyelv. Az államnyelvet pedig, szó sem lehet róla, hogy a magyar iskolákban ne anyanyelvként tanítsák. Idegen nyelvnek nevezni – vallási kifejezéssel élve – halálos bűn, aminek tudvalevő, hogy örök kárhozát a büntetése. Persze nem odaát a túlvilágon, hanem itt. Túlzás lenne, ha poklot emlegetnénk, elegendő a tisztítóútz is. Aki nem tud anyanyelvi szinten szlovácul, azt kiröhögik, kabaré figurát fabrikálnak belőle, megszegyenítik, megalázzák, ha »nem tisztul meg«, még el is üldözik. Kinek hiányzik, ha elmegy? Szüleinek? Azok vesse nek magukra, hiszen adhatták volna szlovák iskolába is, ahol lehetett volna belőle (nem túl sok kivételtől eltekintve) létszámszaporító, amire Dél-Szlovákiában (Isten ments Felvidéket mondani!) feltétlen szükség van.

Ezen áldatlan állapot megszüntetésére is lenne lehetőség. Talán még senki nem vette volna észre, hogy a dél-szlovákiai magyar gyerekek, akik az utóbbi másfél évtized alatt kerültek ki a magyar iskolákból, jobban tudnak angolul, mint szlovácul? Pedig eddig még senki sem mondta, hogy nekik már harmadik anyanyelvük is van. Merthogy nincs is, se második, se harmadik, se sehányadik, de ha több nyelvet is képesek megtanulni (nem kényszerből persze, inkább önként), akkor lesz egy ún. domináns nyelvük, ami nem törvényszerű, de gyakorlati tény, hogy az, az anyanyelv szokott lenni.

Tehát summa summarum, a nyelvtanítás szemléletén kell változtatni – persze nem ártana egy kis tolerancia sem –, s akkor rövid időn belül megszűnhet a több évtizedes probléma.” (103–104)

Ki kell mondanunk tehát, hogy a magyar és más nemzetiségek számára elengedhetetlenül szükséges a szlovák mint idegennyelv tanítása. Egymásra épülő nyelvtanítási rendszert kellene szervezni az óvodától az érettségiig – más EU-országokhoz hasonlóan. Hozzá sajtószerű nyelvkönyveket, ún. nyelvi kalauzokat szerkeszteni, éppen a kétnyelvű környezet miatt.

Nemzetközi kitekintés

Európai viszonylatban az 1975. évi Helsinkii Záróokmány hozott kedvező és óriási változást a rákövetkező években az idegennyelv-oktatás területén. Hasonló intézkedést várunk most is az EU-tól, elsősorban a munkaerő vándorlás okán.

Az államnyelv mint idegennyelv-tanítás-tanulás előkészítéséhez, tapasztalatszerzésre ajánljuk az alábbiakat:

- a korszerű idegennyelvi tanterv- és tankönyvkészítés elméleti és gyakorlati szakirodalmát,
- a szláv típusú idegennyelvek tanításának nemzetközi tapasztalatait,
- a finnugor nyelvű országok szlavista nyelvkönyveinek tanulságait, főként a nyelvtanítás területén,
- a muravidéki kétnyelvű oktatási modellből a hasznos tapasztalatokat,
- a kommunikatív nyelvoktatás mindmáig élő alapelveit és tapasztalatait,
- a nyelvtanárok, módszertani szakemberek, tanterv- és tankönyvírók, szülők személyes tapasztalatait.

Személyes és hasznosítható tapasztalatok, javaslatok az idegennyelvi tankönyvelmélet-tankönyvírás gyakorlatából

Tudományos fokozatom (dr. univ.) gyakorlati bizonyításához az akkori Oktatási Minisztérium 6. sz. kutatási támogatásával három tanéves hazai kísérleti tanításhoz fogtam Debrecen, Hajdunánás, Tata és Esztergom egyes gimnáziumaiban. Másrészt – a kísérleti tankönyvek elméleti és gyakorlati kivitelezéséhez külföldi tanulmányutakon vettem részt (Moszkva, 1983, 1985, 1987) a magyarországi anyagok híján. A hazai tankönyvelméleti kutatás akkoriban még „fű alatt” létezett, tanulmányainkat csakis oroszról fordított anyagokkal együtt adhattuk ki. (L.: Horváth Gáborné: A gimnáziumi orosz nyelvkönyvek metodikai alapjai. Bevezetés és részletek a szerző A gimnáziumi orosz nyelvkönyvek használhatóságának vizsgálata, átdolgozási javaslatok és korszerűsítési ajánlások című egyetemi doktori értekezéséből. Tankönyvelméleti tanulmányok, Tankönyvkiadó, Budapest, 1986, p. 142–167, szerk.: Karlovitz János).

Külföldi tanulmányutaim során a hazaitól jelentősen eltérő orosz idegennyelvi, továbbá angliai, finn-, észt-, franciaországi és udmurtiai nyelvkönyvekből sok hasznos ötletet merítettem. Elemeit a kísérleti tanítás folyamatában a tananyagban és az olvasókönyv szerkesztésében egyaránt alkalmaztam. További hasznosítás céljából közlöm a szlovák, mint idegennyelvtanítás megszervezéséhez és oktatásához a kipróbált és más szláv nyelvben is érvényesíthető tudnivalókat a teljesség igénye nélkül, de esetenként konkrét javaslatokkal.

A készülő tantervnek és tanári kézikönyvnek tartalmaznia kellene a tantárgyi minimumokat. Ily módon az ún. átjárhatóság akadály nélkül megva-

lósulhat. A tananyagszerkesztésnek alkalmazkodnia kell a tanulók életkorához és nem lehet unalmas. Kisiskolás tananyagoknak ajánlhatók Benedek Elek, Balázs Béla, Csukás István szlovák nyelvre fordított meséi, Vércse Miklós szlovák népmeséi, a magyarországi nemzetiségi gyermekirodalom, Gregor Papuček versei. Az ifjúsági korosztálynak a nemzetiségi találkozók, kölcsönös látogatások (?) beszélgetéses anyaggyűjtései. Minden oktatási szakaszban szükségesek a társadalmi élet reáliái (könyvek, újságok, meghívók, jegyek, számlák, igazolások, plakátok, műsorok stb).

Kedvezően fogadták a kísérlet tanítványai a témakörökből a nagyobb kulturális eseményeket, pl. a Tavaszi Fesztivált, időben is egybeesve. A Nyelvi Olimpia is több társalgási témát vonzott, így az előkészületeket, utazásokat repülőn és vonaton, a kollégiumi életet, városi közlekedést, emlékművek, épületek megtekintését, közös programokat a diákvendéglátásban.

Az utazások témakör a szlovák nyelvtanulásban feloldhatná a közös múlt értékelésében az elmentmondásokat. A földrajzi neveket mindkét nyelven szótárban kellene összesíteni, a szócikkekben feltárni a történelmi események és nevezetességek valós voltát és dátumait. Sőt! A konkrét utazások, a szervezett iskolai kirándulások, családi nyaralások elősegítenék egymás megértését.

Az idegennyelvtanulás sokoldalú megoldását szolgálja a tankönyvcsalád, amelynek kivitelezése jóformán mindig az anyagiaktól függ. A tankönyvkritika minden esetben javasolja a szaktanárok szóbeli felkészítését ún. „élő továbbképzéseken”; a tanári módszertani útmutató kiadását, benne a tantárgyi minimumot, a technikai segédeszközöket, gyakorlatrendszeret, ellenőrző feladatokat.

A tankönyvi anyag tagolódása több országban már nem leckékben, hanem *ciklusokban* oszlik meg. Minden tanév 3+3 ciklusra tagolódik és az osztály átlagos haladási szintjéhez igazítva kb. másfél hónapig tart: 1. szept.–okt.; 2. okt.–nov.; 3. nov.–dec.; 4. jan.–febr.; 5. márc.–ápr.; 6. máj.–jún.

A szabad mozgást (gyakorlás, kommunikatív feladatok, ismétlés-ellenőrzés) az évközi szünetek, ünnepek és a hosszabb-rövidebb hónapok is indokolják.

Egy-egy ciklus első oldala az elérhető követelményrendszer sorolja fel a tanuló számára. Minden ciklus eleje kisebb-nagyobb ismétlő rész, ezt követi az új anyag feldolgozása és gyakorlása, részszámonkéréssel (de nem mindig osztályozva!), beszédgyakorlatokból és nyelvtani gyakorlatokból, s a számon kérő kommunikatív feladatokból. A ciklus folyamán azt a készséget fejlesztjük kiemel-

ten, amit a kommunikatív feladatmegoldásban számon kérünk. Hosszabb ismétlő részdőt igényel a tanév eleje, a félévi és az év végi zárás. Ez utóbbi lehet írásbeli és szóbeli vetélkedő. A tanulótól pedig nincs jogunk számon kérni azt, amit nem tanítottunk, érettségén és záróvizsgán sem!

Az idegennyelvtanulás folyamatában a magyar anyanyelvű tanulók legnagyobb gondja a nyelvtani nemek alkalmazása a szláv (flektáló) nyelvek tanulásakor. A finn- és észtországi orosz idegennyelvi tankönyvek ezt kiemelten gyakorolják és a hibajavítást is tanítják a tanulóknak, nem csupán a tanárjelölteknek. További segítséget nyújt a nyelvtanítás korai szakaszában a *szó szerkezetek tanítása*. A *szócsaládok ismerete* pedig előmozdítja a szótárkezelést és gondolkodtatóan hat az új anyag feldolgozásában. A szókinccs tervezése és tanítása három részre oszlik: a produktív, receptív és ún. átvezető szavakra, amelyek csupán pl. az irodalmi szövegértést segítik elő lábjegyzetben.

Az ugyancsak nem könnyű számnévtanítást könnyíti a számnevek (betűvel is írt) rendszerező táblázata, amely egyszerű és szemléletes módon érteti meg a számnevek szerkezetét és egymásra épülését a számrendszer „vízszintes és függőleges” logikájában.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32								40

A fenti számtáblázat tovább folytatható.

A *beszédgyakorlatokhoz* (ún. *lexikai gyakorlatokhoz*) biztos nyelvtani és stilisztikai készséggel kell már rendelkeznie, hogy megfelelően készüljön fel a tanítvány a párbeszéd-alkotáshoz. A tankönyvi párbeszéd szerkesztés alapelveiben egységnek nem a mondat, hanem a *megnyilatkozás* számít, úgy, mint az élőbeszéd mikrodialógusaiban. A megnyilatkozók száma szerint lehet dialógus és polilógus, társas szereplőkkel. Alakilag a dialógus két részből áll: kérdésreplikából és feleletreplikából. A beszéd-szándék szerint képleteket is alkalmazhatunk:

Kérdés-replikák felelet-replikák

1. Kérés a szándék közlése a szándék elfogadása – ellenvélemény kifejezése megtagadása

2. Információkérés az információ megadása – az információ megtagadása

3. Kérdés – feltételezés a feltételezés megerősítése – megtagadása

4. Kérdés – alternatíva az első alternatíva megerősítése – a második megtagadása

5. Valamely objektum helyére pontos vonatkozó kérdés – bizonytalan válaszadás

6. Közlekedési eszközökre pontos vonatkozó kérdés – bizonytalan válaszadás

7. Meghívás igenlés (szívélyesség) – tagadás (okmagyarázat)

8. Javaslat elfogadás, jóváhagyás – ellenkezés (okmagyarázat)

9. Értékelés elfogadás, egyetértés – ellentételezés, saját vélemény

10. Csodálkozás, lelkesedés egyetértés, kiegészítés – ellenvetés kifejtése.

A *kommunikatív feladatok megoldásához* a párbeszédén kívül egyéb előkészítő lexikai gyakorlatok is hozzásegítenek. Ilyenek pl.: válaszadás konkrét kérdéssora, kérdésszerkesztés adott írásbeli, vagy hallott szóbeli szöveghez, mondatszerkesztés megadott szavakkal, szinonima-antoníma gyűjtés, felsorolás, vázlatkészítés, szómagyarázat, szó szerkezetek fordítása, hasonlítás szerkesztése, memoriterek (mondókák, közmondások, egyenes és függő beszéd átváltása, főnév-melléknév illesztése, funkcionális képsorozatok szövegellátása, stílusjegyek – pl. kicsinyítés felismerése és alkalmazása stb). A kommunikatív feladatmegoldás alapja a készséggé fejlesztett nyelvtani és lexikai ismeretek összessége, amelyeknek segítségével a tanuló az idegennyelvi tananyaghoz kapcsolódó bármilyen élethelyzetben beszélgetésre képes. Ez az intézményes idegennyelvoktatás befejező szakasza, amely tovább is fejleszthető. Különösen – éppen esetünkben – szerencsés helyzetben van az, aki kétnyelvű területen él és saját környezetében oldhatja meg nyelvtanulását. E tanulmány címében azért is a nyelvkalauz, és nem a tankönyv szó szerepel. A turizmus számára készültek ugyan kiadványok (társalgási könyv, szótár), de ezek intézményes nyelvoktatásra nem alkalmasak. A folytatásról, a felnőtt nyelvtanulásról a továbbiakban utalunk.

Következtetések

Minden többnyelvű ország számára gazdagodás és emberi-társadalmi erőforrás mind az anyanyelvi, mind pedig az ún. államnyelvi biztos nyelvtudás. Elemi egysége a széleskörű biztos nyelvtudással rendelkező szakember. Az oktatási rendszer-

ben és felnőttkorban legfontosabb a kétféle szaknyelv együttes elsajátítása. Mindkét szakaszban elengedhetetlenül szükséges az egyén törvényes nyelvtanulási szabadsága.

Az Európai Unió jónéhány országában észlelhető a munkaerő vándorlása. Biztonságteremtő alapja és feltétele ugyancsak a szakmai idegennyelvtudás.

A nemzeti kisebbségekkel rendelkező országoknak, így pl. Szlovákiának is jól felfogható saját érdeke, hogy az évtizedek óta szükséges szlovák-idegennyelvi tanítással saját szakembereit mind munkájukban, mind jogos állampolgárságukban, mind emberi méltóságukban megtartsa! Nem lehet érdeke, hogy csonka nyelvkultúrájú, megalázott szakemberek dolgozzanak az országban, vagy eltávozzanak!

Másrészt – az EU jónéhány államának nemzeti-ségi-államnyelvpolitikai gondjait mihamarabb és közös akarattal kell megoldani. A mindmáig fennálló és évtizedek óta húzódó akadályok felszámolásához és a helyes döntésekhez járuljon hozzá a fentiekben közölt szláv idegennyelvi tapasztalataink és módszertani ajánlásunk.

Felhasznált irodalom

HORVÁTH GÁBORNÉ: A gimnáziumi orosz nyelvkönyvek használhatóságának vizsgálata, átdolgozási javaslatok és korszerűsítési ajánlások. Egyetemi doktori értekezés. Kézirat. A debreceni KLTE Szláv Filológiai intézete, 1985.

HORVÁTH GÁBORNÉ: A gimnáziumi orosz nyelvkönyvek metodikai alapjai. Bevezetés és részletek a szerző A gimnáziumi orosz nyelvkönyvek használhatóságának vizsgálata, átdolgozási javaslatok és korszerűsítési ajánlások című egyetemi doktori értekezéséből. Tankönyvelméleti tanulmányok, Tankönyvkiadó, Budapest, 1986. 142–167., szerk.: Karlovitz János.

KOKORIN, ANATOLIJ: Egy festőművész naplója. Utazás orosz és magyar városokban. (Orosz nyelvű) Országismereti segédkönyv magyar nyelvű magyarázatokkal. Didaktikai anyagszerkesztő: HORVÁTH GÁBORNÉ. Russzkij Jazik Kiadó Moszkva, Tankönyvkiadó Budapest 1987.

FÜR LAJOS: Kisebbség és tudomány. Gyorsuló idő. Magvető Kiadó. Budapest, 1989.

TANKÖNYVFEJLESZTÉS. 1. A korszerű tankönyvkészítés. Polifon Kiadó. Budapest, 1993. Szerk.: Csernus László. Ifjúsági Szakképzési Vialábanki Program, 259 old.

NEMZETISÉGI ISKOLÁK MAGYARORSZÁGON, SZLOVÁKIÁBAN ÉS SZLOVÉNIÁBAN.

Szerk.: RUDA GÁBOR, MBKKE. Pilisvörösvár, 2011. L.: Európai Unió „Európa a polgárokért” program konferenciasorozata.

A MAGYAR RÁDIÓ ZRT. KOSSUTH ADÓ HATÁROK NÉLKÜL című nemzetiségi műsora.

Horváth Gáborné felvétele

Bárdos István

Képzőművészeti élet, képzőművészek a Duna jobb és bal partján (1918–1938)¹

A Duna jobb partján

Nyergesújfalun az 1919-es Tanácsköztársaság direktóriumának megbízásából szervezett szabadiskolát Kernstok Károly. Ezzel a vállalkozással a politika a napjainkban mostohán bánik, a művészet-történet pedig nem igazán tudni miért, soha sem értékelte jelentőségéhez méltón. Pedig a résztvevők köre: Derkovits Gyula, Siedwers Emil, Bernáth Ilma, Haranglábi-Nemes József, Czumpf Imre, Friedbauer Béla, Novotni Emil Róbert, Strém Katica, Szilágyi Jolán, Goszthonyi Mária, Quittner Károly, Fleischl Chora, Szenté János, Ehrenthal Blanka, Küinig Dezső, valamint Dombai Viktória és Nyergesi János, mint modell², és a felsoroltak későbbi teljesítménye, igencsak megérdemli az elismerést.

Az esztergomi tanítóképzőben és más iskolákban is tanító Királyfalvi-Kraft Károly, készülve a Nemzeti Szalon 1918. augusztusi kollektív tárlatára, a tanév végén elhagyta a várost.

Királyfalvi távozását követően, 1919 októberében – a háború miatt a szokottnál hosszabbra nyúló (1911–1921 között) akadémiai tanulmányokat folytató – Bajor Ágost tett kísérletet Iparművészeti és Festőiskola megnyitására.³ A művészeti élet korabeli prominensei az 1920-as évektől, a korábbiaknál intenzívebb érdeklődést tanúsítva leltek otthonra Esztergomban és környékén. 1921 nyarán érkezett hír, miszerint iparművészeti műhelytelep létesül Miskolcon és Egeren kívül Esztergomban is.⁴ Ez talán azzal is összefügg, hogy ebben az időben több esztergomi művész – Bajor Ágost (1911–1921), Hellebrandt Béla (1903–1908), Pirchala Imre (1921–1931.), Tipary Dezső (1904–1919) – tanult az 1920-tól Lyka Károly rektorsága alatt működő Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskolán. Lyka elvárta a nyári művésztelepeken való részvételt, a korszakot uraló impresszionista stílus, a természet utáni festészet művelését. Az említettek megjelentek alkotásaikkal a fővárosi kiállításokon, nevük egyre gyakrabban szerepelt a sajtóban. Mindez természetesen pozitívan hatott a helyi amatőr művészeti életre is.

Miként Lyka Károly, úgy a helyi közízlés sem favorizálta az impresszionizmust követően megje-

lent avantgard irányzatokat. Igazán népszerűvé a portrékat, tájképeket, csendéleteket és egyházi témákat választó alkotók váltak. Őket tekintették a pozitív művészet képviselőinek, a valódi értékek egyedüli letéteményeseinek. Erre utal a városban kialakult népszerűségi rangsor, amely az ismeretlen amatőr festő Tolnai Tivadarnétól, Einczinger Ferencen, a Képzőművészeti Főiskolán tanuló Bajor Ágoston át a jeles Vaszary Jánosig ívelt.⁵ A meglehetősen vegyes, ismert és ismeretlen, helyi és más vidékről származó művészeket, amatőröket tartalmazó – végjegyzetben olvasható – névsorból talán nem véletlenül maradt ki az ekkoriban baloldali kötődései miatt még persona non grata Kernstok Károly, vagy az előbbiektől eltérő stílusban alkotó Királyfalvi-Kraft Károly neve.⁶ Új, Esztergomban korábban nem emlegetett alkotóként megjelent Jaschik Álmos, aki a Királyfalvi-Kraft Károly által megkezdett szabadoktatási kísérlet folytatásaként 1924–1932 között iparrajziskolai tanítványaival együtt, évről évre visszatért Esztergomba. Útjának egyengetője, a helyi művésztszadalm vezető egyénisége, Einczinger Ferenc volt. A Jaschik vezette művésztelep munkájába bekapcsolódtak a legjobb helyi amatőrök is. Az együtt töltött idő alatt fogalmazódott meg egy, a Szenttamás-hegyen működő, Bauhaus mintájú műhely létrehozásának gondolata. Eszerint Esztergomban nem festőiskoláról álmodtak „hanem olyan művésztelepről, amelyben kizárólag csak gyakorlati művészet fog érvényesülni. [...] A létesítendő művésztelep, helyesebben művészeti műhelytelep [...] Magában foglalja az építészeti, a kereskedelem, grafika, a festészet, a divattervezés, a fa- és textil iparművészeti és gyakorlati szempontból értékes követelményeit.”⁷ A figyelemre méltó elképzelés anyagi hiánya miatt nem valósult meg. Jaschik elhagyta a várost. 1933-ban már szűkebb pátriájában, Sárospatakon ütötte fel tanyáját, ott folytatta az Esztergomban megkezdett oktatási gyakorlatot.

Ezzel együtt Esztergom, ha országos vállalkozásra nem is, de megyei hatókörű programok lebonyolítására alkalmas volt. A helyi képzőművészek alkotásaiból rendezett kiállítással jelen volt a Faluszövetség megyei értékeket felvonultató, 1925-ös komplex kiállításán. Ez a bemutatkozás jellegében és szervezésének módjában szerves folytatása volt az 1899-es és az 1905-ös amatőr kiállításoknak.

A nagyszabású képzőművészeti bemutatót az akkoriban Esztergomban munkálkodó Hellebrandt Béla ötvösművész szervezte. A régi és kortárművészek festményeit, fotográfiáit, rajzait, szobrai bemutató kiállításnak a Szent Benedek-rendi Főgimnázium három földszinti terme szolgált ottho-

naul.⁸ A korabeli közízlésre jellemző az a vihar, amit az 1922–1926 között a Képzőművészeti Főiskolán tanuló ifj. Vitál István „Vörös hajú akt” című képe váltott ki. A megnyitót követően sajtóhadjárat indult a mű ellen. A konzervatív ízlés képviselői pedagógiailag helytelenítették az akt bemutatást, mondván: „pedagógiailag kell sajnálnunk, hogy a művészileg nem iskolázott egyszerű népet és serdületlen gyermekeket sem kímélik meg a nekik nem való látványosságtól...”⁹ A művészek azal védekeztek, hogy a Szépművészeti Múzeumban is szép számban látható akt kép, s a múzeumot és az alkotókat mégsem vádolja senki pornográfiaival, képeiket egyébként is az Akadémián festették. A sajtóban közzétett választ aláíró Pirchala Imre, ifj. Vitál István, Ölveczky Mihály, Fuchs Hajnalka, Bajor Ágost és Einczinger Ferenc tiltakozásul elvitték képeiket a kiállításról.¹⁰

A képzőművészeti élet szervezettségének erősödését jelzi, hogy az 1926-ban alakult Balassa Bálint Irodalmi és Művészeti Társaságban önálló képzőművészeti szakosztály is működött. Az újonnan alakult társaság egyik első megmozdulása az a kiállítás volt, amelyet a december 12-i közgyűlés záróakkordjaként nyitottak meg a Katolikus Legényegylet nagytermében. A kiállításon Jaschik Álmos „Noé bárkája” c. képe és Ottó király számára készült képeskönyve, Einczinger Ferenc expresszionista alkotásai, Bajor Ágost Csernoch portréja és velencei akvarelljei, Hidegh Béla naturalisztikus esztergomi tájképei, Keplingrné Bach Gizella realizisztikus csendéletei, Maksay Nelly rézkarcai, Hessky Iván, tatai gimnáziumi tanár akvarelljei, a Kernstok tanítvány, Nyergesi (Maul) János portréi, tájképei, valamint Magyarász Imre, Pirchala Imre, ifj. Vitál István, Holló Kornél és Hellebrandt Béla alkotásai szerepeltek.¹¹ Az előző évtizedek tudatos munkálkodása és a társaság szervezőereje minden bizonnyal szerepet játszott abban, hogy a város művészeit mind többet hívták meg országos, sőt külföldi kiállításokra. Einczinger Ferencet például 1928-ban az Ernst Múzeum, 1929-ben egy hannoveri galéria kérte fel önálló kiállítás rendezésére, s választotta tagjai közé a Képzőművészek Új Társasága, a KUT is. A sikerek nyomán a Rudnay tanítvány, Keplingerné Bach Gizella 1927-ben a régi gyakorlat felelevenítésével hirdette meg festőiskoláját. A következő, esztergomi amatőröket is érintő, jelentős kiállításra 1928. november 11-én került sor, amikor Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás védnöksége alatt a Katolikus Legényegylet nagytermében megnyílt a II. Országos Egyházművészeti Kiállítás. Ezen a Balassa Társaság tagjaival együtt húsz művész szerepelt alkotásaival.¹² A

képzőművészek jelenléte kihatott az iskolákban folyó művészeti oktatás színvonalára is. 1932-ben az Érseki Tanítóképzőben sikeres kiállítást rendezett tanítványainak alkotásaiból Hidegh Béla rajztanár. Nem maradt ki a sorból a 75. éves jubileumát ünneplő reáliskola sem. Ott Háber János rajztanár növendékeinek, Király Erzsébet, Kiss Kálmán, Koller Sándor, Raymann János, Salzinger Emil és az igen tehetséges Puxbaum Jenő alkotásai voltak láthatók. A kiállítás rangját emelték a különben bemutatkozó Bajor Ágost, ifj. Toldy János, Mór József (Dorog), Vitál István, Kühner Imre, Kuhn Pál és Einczinger Ferenc képei. A tárlat kiemelkedő darabja Einczinger Ferenc „Esztergomi szintézis”-e és „Babits Mihály portréja” volt.¹³

A kiállítások sora a Gömbös Gyula által 1934-ben meghirdetett Nemzeti Munkahét keretében, az esztergomi Nagyboldogasszony hét programjával folytatódott. E széleskörű művészeti program szervezése Bajor Ágost, Hellebrandt Béla és Magyarász Imre vállaira nehezedett. Erőfeszítésük eredményeként igen értékes anyaggal ismerkedhetett meg a közönség.¹⁴ A legjobbakat, közöttük a Balassa Bálint Társaság Művészeti Osztályát arany, másokat ezüst és bronzéremmel tüntették ki a rendezők.

Nyergesi János augusztus folyamán 28 alkotásával szerepelt a Nemzeti Szalonban rendezett művészeti és népművészeti kiállításon.

1934. október 7–15. között a Széchenyi Kaszinó dísztermében volt látható, és innen indult országos körútjára a Tamás Galéria kitűnő modern képzőművészeti kiállítása. Az igényesen válogatott anyagban a korabeli magyar képzőművészeti élet jeles képviselőinek alkotásai kaptak helyet.¹⁵

A kiállítások sora 1936-ban folytatódott a Kaszinóban Hénel Margittal és Hénel Gusztávval, őket Dvorák Oszkár, Polányi Jolán és Molnár Z. János követte a sorban. 1937-ben Bajor Ágost, Hénel Gusztáv, Hénel Margit és Molnár Z. János állított ki.¹⁶

1937-ben a Szent István Gimnáziumban Horváth Dezső, s a Szent Imre Reálgymnáziumban Szövényi-Lux Géza, a Temesvári Pelbárt Ferences rendi Gimnáziumban, az 1932–1937 között rajztanárként működő Bajor Ágost tanítványainak műveiből rendeztek kiállítást. Ezt követően a város képzőművészeti életének prominensei a Szent István év 1938-as rendezvényeinek a megszervezésére fordították energiájukat. Ez idő tájt rendeztek életmű kiállítást Bajor Ágost és Nyergesi János műveiből. Gyakoribbá váltak, a gimnáziumban a rajztanárok változásai. Így például 1938-ban tűnt fel, a város amatőr képzőművészeti életében később jelentős szerepet játszó, Heil Ferenc, aki ekkor kezdte meg munkáját a Ferences Gimnázium rajztanáraként.

Az 1938-as kettős szent év programjában jelentkezett csendéleteivel, tájképeivel Polányi Jolán, Molnár Z. János, kollektív tárlat keretében lépett közönség elé Áldor János László, Fried Pál, Iványi-Grünwald Béla, Olgyai Ferenc, Lengyel-Reinfuss Ede, Neogrády Antal, Neogrády László, Viski János, Molnár Z. János, Boen Rita és Cserna Károly.¹⁷

Képzőművészeti élet, képzőművészek a Besztercebánya–Ipolyság–Párkány–Komárom–Besztercebánya által határolt területen

Az első világháborút lezáró Saint Germain-i békeszerződések, nyomán létrejött I. Csehszlovák Köztársaságban megtörtént a szellemi, művészeti élet szervezeti rendszerének átalakítása. A korábban Budapest szellemi vonzásában élő térség – amely vizsgálódási szempontunkból a Besztercebánya–Ipolyság–Párkány–Komárom–Besztercebánya által határolt területet foglalja magában – légtérbe került.

Megszakadtak az itt élő művészek korábbi személyi kapcsolatait, megsemmisültek az alkotó munka korábbi szervezeti keretei. A cseh területeken működő intézmények, szakmai társulások, egyesületek tevékenységi rádiusza nem terjedt ki a szlovák területre. Kivételként talán a prágai Képzőművészeti Akadémia és az Iparművészeti Főiskola említhető. Szlovákia területén a német orientációjú pozsonyi Kunstverein egyesület volt a legszervezettebb. További nehézséget okozott, hogy a budapesti Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskola rajztanári szakán szerzett oklevelet az új impérium nem ismerte el képzettségként. 1919-től csak azok tarthatták meg katedrájukat, akik 1919 előtt szereztek oklevelüket és szlovák nyelven tudtak tanítani. Az 1919 után Magyarországon szerzett diplomákat nem ismerték el.

1920-tól induló szerveződés első fecskéje a Túrócszentmártonban alakult Szlovák Művészek Egyesülete (Spolok slovenských umelcov) volt. Ez azonban csak szlovákokat fogadott tagjai közé.

Nyitottabb volt a Besztercebányán, Flaché Gyula festőművész (Budapest, 1892. 11. 07., † Besztercebánya, 1967. 09. 18.) vezetésével 1920. október 16-án megalakult Szlovenszkói Képzőművészek Országos Egyesülete (Zemský spolok slovenských výtvarných umelcov – Slovenskoer Landes-Kunstverein). Ez a szerveződés, amely nemzetiségre tekintet nélkül kívánta összefogni az ország képzőművészeit, később a Kunstverein részeként – a Szlovenszkói Képzőművészek Egyesülete (Jednota výtvarných umelcov Slovenska) néven – működött, majd 1931 körül gyakorlatilag meg-

szűnt. A Kunstverein tagjai az alakuló ülésen üdvözölték az egyesület létrejöttét, de meg kívánták őrizni függetlenségüket. A megoldás a többes tagság elfogadása volt. Az ülésen részt vettek a kassai művészek is. Ők azonban nem léptek be ebbe a szervezetbe, hanem 1923-ban önálló szervezatként létrehozták a Kazinczy Társaság Művészeti Osztályát. Ennek élén előbb Ruttkay József, majd Rákosi Ernő állt. A kelet-szlovákiai művészek közül többen a budapesti Képzőművészeti Főiskolán végzett Krón Jenő (Szobránc, 1882. május 1., † Budapest, 1974. január 7.) szabadiskolája körül csoportosultak. Sajátos szint jelentettek Kassa művészeti életében a Tanácsköztársaság bukását követően emigrált Berény Róbert, Bortnyik Sándor, Krón Jenő, Perlrott-Csaba Vilmos és az Esztergomban is alkotó, a Nyergesújfalui Szabadiskolát működtető Kernstok Károly.

Komáromban az 1911-től működő Jókai Köz-művelődési és Múzeum Egyesület kebelében 1923-tól Harnos Károly elnökletével megkezdte működését a Jókai Egyesület Szépművészeti Osztálya, a JESZO, amelynek titkára Pyber Kálmán volt. Tagjai a budapesti Képzőművészeti Főiskolán és Bécsben, Münchenben, Párizsban, Szentpétervárott vagy Firenzében folytattak művészeti tanulmányokat. Az aktívan dolgozó Királyfalvi 1917 nyarán még meghirdette festőiskoláját, s a következő tanévet is Esztergomban töltötte.¹⁸

Pozsonyban, az 1884-ben megalakult Kunstverein keretein belül 1931-től működött a Szlovenszkói Úttörő Művészek Szövetsége (SZUM).

Prágában, ugyanebben az évben, 1931-ben alakult meg a Csehszlovákiai Magyar Tudományos, Irodalmi és Művészeti Társaság művészeti osztálya Brogyányi Kálmán vezetésével. A Társasághoz kapcsolódó képtár a kiállítások mellett képzőművészeti díjakat, ösztöndíjakat is adományozott.

Áttekintve a budapesti Képzőművészeti Főiskolán végzett hallgatók névsorát, valamint „A (cseh) szlovákiai magyarok lexikona 1918-tól” online változatát, megállapíthatjuk, hogy azokban nem szerepel Párkány térségében alkotó képzőművész.

Kérdés, mi az oka annak, hogy az 1920–1938 közötti időszakban, a vizsgált területről csak a JESZO tagok, valamint a rövid ideig Kassán alkotó Kernstok Károly és Perlrott-Csaba Vilmos nevét említik a fent említett források.

A választ talán annak a két művésznek az életútja adja meg, akik ebben az időszakban az általunk vizsgált térségben alkottak.

Simonyi Lajos az Ipolyság melletti Horvátiban született. Az alapiskola első éveit szülőfalujában

végezte. Képzőművészeti alapismereteit Esztergomban, a Szent Benedek rendi Szent István Főgimnáziumban Királyfalvi-Kraft Károly festőművész, majd Háber János rajztanár növendékeként sajátította el. 1925-ben érettségizett, és ekkor ismerkedett meg Esztergom olyan meghatározó képzőművész egyéniségeivel, mint Tipary Dezső és Einczinger Ferenc festőművészek, Hellebrandt Béla ötvös és Kárpáti Aurél művészeti író. Az esztergomi diákeveket követően 1925–1926-ban két szemesztert végzett Prágában a Német Műszaki Főiskola építészeti karán. 1926. október 1-én bevo-
nult a prágai tűzérkekhez, tanulmányait a litoměřicei tartalékos tiszti iskolában folytatta, majd Ungváron a 12-es tűzérknél szolgált.¹⁹

Szolgálati idejének letelte után, 1929-ben Pozsonyban (Bratislava) tanítói érettségi vizsgát tett. 1929. január 1-től Ipolynyéken (Vinica), 1931-től Naszvadon (Nesvady), Kürtön (Strekov), Udvardon (Dvory nad Žitavou) tanított. Alkotói pályája szempontjából meghatározó szerepe volt annak a tizenkét esztendőnek, amelyet Naszvadon töltött. Ezekben az években számtalan gyermekportrét és tájképet készített. Kedvelt műfaja a ceruza és szénrajz, valamint az olaj, az akvarell és a tempera. Ezeknek az alkotásoknak nagy része a háborúk alatt elpusztult.²⁰ Simonyit a képzőművészet mellett a pedagógia elméleti kérdései is foglalkoztatták. Ennek egyik jele az 1937-ben Prágában készült „Írás” címmel megjelent tanulmánya volt. Szerény és visszahúzódó egyéniségére jellemző, hogy „nem tartotta fontosnak a hírnevet, nem akart mindenáron elismert festőművész lenni. Az egyszerű hétköznapi embereket kedvelte, formálásuk, tanításuk adta meg élete értelmét.”²¹

Bánsághi Vince az első Csehszlovák Köztársaság megalakulását követően nem költözött át Magyarországra, hanem anyagi és családi okokból Helembán (Chlaba) maradt, ahol 1960 márciusában bekövetkezett haláláig élt és alkotott.

A 1920-as évektől folyamatosan törekedett arra, hogy beilleszkedjék az újonnan létrejött állam képzőművészeti életbe. Belépett a Pozsonyi Művészegyletbe, amelyből részben annak szervezetlensége, részben a benne folyó terméketlen viták miatt csakhamar kilépett. Népes családjának fenntartása érdekében a művészeti közéletben való részvétel helyett jövedelmet biztosító festői tevékenységet folytatott. 1926-ban megkapta a csehszlovák állampolgárságot. Ettől kezdve egyre gyakrabban állította ki műveit. Így mutatkozott be 1926-ban Pozsonyban (Bratislava) a Városi Csarnokban, 1929-ben Prágában (Praha) másokkal közösen a Rudolfineumban, 1931-ben Moravska Ostraván a

Művészetek Házában, 1932-ben Liberecbe az Ipari Múzeumban, 1933-ban Brnóban (Brno) az Iparművészeti Múzeumban, 1933-ban Ústí nad Labem Városi Kiállító termében, 1934-ben České Budějovicében, a Tudomány Házában, 1934-ben Pozsonyban (Bratislava) a Földművelési Minisztériumban. Az előbbieket mellett sikeres kiállítása volt Zsolnán (Žilina), Kassán (Košice), Ungváron (Užhorod) és Losoncon (Lučenec).²² A magát impresszionista festőnek tartó művészt ezekben az években rangos portréfestőként is jegyezték.

Jegyzetek

¹ Egy készülő könyv részlete

² Mucsi András: Kernstok Károly és az 1919-es nyergesi szabadiskola. Esztergom, Balassa Bálint Múzeum, 1969. március 21–május 31. A hasonló című kiállítás katalógusa.

³ Képzőművészeti iskola Esztergomban = Esztergom és Vidéke. 1919. 68. sz.

⁴ Iparművészeti alkotóműhely = Esztergom. 1921. 87. sz.

⁵ Anonimus: Művészek Esztergomban = Esztergom és Vidéke. 1924. 78. sz.

⁶ Uo. Poczka Ferenc arcképfestő, Vaszary János festőművész, Liezenmayer Sándor (München), Lippert József építész, Toma József szobrász, Laschinger Károly tájképfestő, Beszédes Kálmán festő, Branneck Szatina festőnő, Ábrányi Lajos arcképfestő, Tóth Gyula szobrász, Kiss György (München) szobrász, Storno Ferenc (Bécs) festő, Mandansz Ferenc festő, Udvari Dominika festőnő, Biki Kvirian papfestő, Haag Rezső tájképfestő, Ébert András papfestő, Holló Kornél szobrász, Kaán János festő, B. Szabó Mihály, Ferenczy György, Murges József, Buzna Sándor, Tolnai Tivadarné, Bajor Ágost, Einczinger Ferenc, Fuchs Hajnalka, Brenner Margit, Hellebrandt Béla, Koszkol Jenő, Reményi József szobrász és Jaschik Álmos grafikus esztergomi jelenléte érdemel említést.

⁷ A Bauhaus mintájára Jaschik Álmos művésztanár a Szenttamáson művésztelepet fog létesíteni = Esztergom és vidéke. 1929. 50. sz.

⁸ Séta a kiállításon = Esztergom. 1925. 74. sz. A kiállítók: Albrecht Ferenc (fényképész), Koszkol Jenő, Hidegh Béla, Bajor Ágost, Einczinger Ferenc (festők), Hellebrandt Béla (ötvös), Ganczer Ferenc (fafaragó), Berényi Zoltánné (szőnyegszövő), Matus Gyuláné (kézimunkák), Burián Erzsébet, ifj. Vitál István, Fuchs Hajnalka, Nagy Ferenc, Pirchala Imre (festők), Szép Béla (szobrász), Klómann Nándor, Szilasi József (festők), Hollósy Sándor (tervrajzok), Ölveczky Mihály (festő), Nyergesi (Maul) István (festett palatálak)

⁹ Akt a kiállításon = Esztergom. 1925. 73. sz.

¹⁰ Milyen művészi kép való a faluszövetségi kiállításokra = Esztergom. 1925. 74. sz.

¹¹ Művészeti kiállítás = Esztergom. 1926. 98. sz.

¹² Egyházművészeti kiállítás = Esztergom és vidéke. 1928. 85. sz. Kiállító művészek: **Bajor Ágost**, Damkó József, Edvi Illés Ödön, Éder Gyula, **Fuchs Hajnalka**,

Hellebrandt Béla, Henek Vince, **Hidegh Béla**, **Holló Kornél**, Horvai János, **Jaschik Álmos**, Kacziány Aladár, Kampis János, **Kontuly Béla**, Leszevszky György, **Nyergesi János**, Orbány Antal, Tóth Gyula, Ungváry Sándor, **ifj. Vitál István** (félkövér betűkkel a Balassa Bálint Társaság tagjai)

¹³ A reáliskola jubileumi rajzkiállítása és tornaversenye. = Esztergom és Vidéke. 1932. 49. sz.

¹⁴ Séta a kiállításon = Esztergom és Vidéke. 1934. 64. sz., Szalva László: Séta a kiállításon = Esztergom és Vidéke. 1934. augusztus 12–19. A kiállítók névsora: Pirchala Imre, Brandsch Mihály, Bauer Imre, Griger János, dr. Katona Gábor, Csókás Erzséber, Einczinger Lívia, Berényi Vilmos (fotó), Gorka Géza (kerámia), Riedly Irén, Hollóné Fuchs Nélli (kézimunka), Gauter József, Miklósy nővérek (iparművészet), Rendessy Józsefné, Bálint Lajosné (textilek), Gárdonyi Sarolta, Katona Sándorné (szőttesek), Ujvári Rózsa, Frank Sándomé (textil), Bajor Ágost, Einczinger Ferenc, Holló Kornél, Holló Kornélné (Fuchs Nélli), Nyergesi (Maul) János, Magasi Németh Gábor (München), Pirchala Imre, Divéki István, Hellebrandt Béla, Magyarász Imre, Dobroszláv Lajos, Leidenhorst Pál, Gáthy Zoltán, Klómann Nándor, Moth Gyula (festők, grafikusok, szobrászok), Szölgvémi Pál (grafikus).

¹⁵ A kaszinói művészeti kiállítás megnyitója = Esztergom. 1934. október 10. 78. sz. A kiállító művészek névsora: Ferenczy Károly, Rippl-Rónai József, Mednyánszky László, Csontváry Kosztka Tivadar, Gulácsy Lajos, Csók István, Rudnay Gyula, Koszta József, Vaszary János, Iványi Grünwald Béla, Fényes Adolf, Kernstok Károly, Egry József, Márffy Ödön, Bernáth Aurél, Berény Róbert, Derkovits Gyula, Czóbel Béla, Szőnyi István, Kmetty János, Szobotka Imre, Kádár Béla, Aba Novák Vilmos, Bornemissza Géza, Perlrott-Csaba Vilmos, Pekári István, Ferenczy Noémi és Scheiber Hugó.

¹⁶ Bárdos István: Képzőművészet és mecénatúra Esztergomban 1919–1945 között. In: Limes. 1990. 1. sz. 26. p.

¹⁷ Uo.

¹⁸ A JESZO tagjai: Berecz Gyula szobrászművész, (Komárom, 1894. 10. 20., † Budapest, 1951. 10. 07.), Komáromi Kacz Endre festő, grafikus, (Komárom, 1880. 06. 09., † Balatonalmádi, 1969. 09. 10.), Reichentál Ferenc festőművész (Nagylég, 1895. 05. 06., † New York-Hollis (USA), 1971. 04. 02.), Feszty Masa festőművész (Budapest, 1895. 01. 31., † Domaháza, 1979. 03. 01.), Nagy Márton festőművész (Komárom, 1901. 08. 31., † Dél-Komárom, 1990. 09. 24.), Lenhardt György festő, grafikus (Komárom, 1901. 01. 27., † Dunaalmás, 1977. 10. 09.), Basilides Sándor festőművész (Balassagyarmat, 1901. 02. 23., † Budapest, 1980. 05. 25.), Basilides Barna festő, grafikus (Tornaalja, 1903. 03. 02., † Budapest, 1967. 02. 12.), Patay László festőművész (Komárom [Komárno, CSSZ], 1932. 05. 02., † Ráckeve, 2002. 01. 10.), Pleidell János festő, grafikus (Hontfüzesgyarmat, 1915. 10. 11., † Dunaújváros, 2007. 04. 11.), Staudt Csengeli Mihály festőművész (Komárom, 1907. 04. 18., † Pozsony, 1970. 03. 03.)

¹⁹ Simonyi Lajos festőművész, válogatás a 90 éves mű-

vész munkáiból. Párkány, Városi Galéria, 1994. november 22–1994. december 9. Életrajzi adatok a kiállítás meghívójában. Összeállította: Csicsay Alajos.

²⁰ Németh Gyula: Egy tanár festményei = Hét. 1986. december 5. 49. sz.

²¹ -Ági-: Simonyi Lajos centenáriuma = Párkány és Vidéke. 2004. december, 8. p.

²² [Bánsághy Vince:] Katalógus előszó. 1956. február 6. In Bánsághy Vince festőművész gyűjteményes kiállítása – Ipolyszalka, 1993. május 23–1993. június 5. Szerk.: Nagy Júlia. Kiad. a Falufejlesztési Társaság, Budapest, 1993.

Nyilasi Tibor: Szőgyéni Makarena

Csiba Zsolt

Tóth Menyhért, túl feketén-fehéren, a beszédes némaságtól a csendes végtelenig...

„...anti-emberek árasztották el a világot, és ezek ellen csak lírával tudunk küzdeni.” (Tóth Menyhért)

Indulása, készülődése, kemény. Erőt kovácsol abból, amibe más belebukna.

Egyik lába elüszkösödik, levágják, fél szemére megvakul, a festőművészeti egyetem (akkor még főiskola) éveit egy hajléktalanszállón küzdi végig. Mindenféle méltatlan kihívások érik. Egyszer például arra ébredt, hogy valaki falábanak bőrborítását fejtegeti egy bicskával...

„A művészet ott kezdődik, ahol az elbeszélő elveszti a fonalat...” – mondja Szerb Antal.

Éppen „sötét” korszakát éli – a fekete különböző árnyalatait tanulmányozza –, amikor látva növendéktársai mohó sikerhajhászását, aszketikus hallgatási fogadalmat tesz, amit két éven keresztül meg is tart. „Amikor kezet fogtam apámmal, éreztem, hogy Ő megért engem.” – írja.

Kultúránk ősi, táltosi egységelményéből, mágius-misztikus mélységeiből indulva, az egyedien keresztülvergődve, emelkedik az általánosig, tudva, hogy végső soron minden jelenség az állandóságnak egy – az érzékszervi káprázatokból fakadó kivetítése – arca, minden ugyanannak a tűznek a szikrája.

Az öregkoráig tartó ismeretlenség, visszhangtalanság és szegénység – amelyet Dr. Supka Magdolna, „Supka Manna” tört meg – letisztítják, lényeglátó egyszerűséggé nemesítik festészetét. Hazai és egyetemes művészi rangját, professzionális képzettsége mellett, kitartó munkálkodása, elmélyült-magasrendű világa és – meg nem alkuvó igazságkereséséből fakadó – hitelessége is tételezi.

Erőteljesen él, figyel. A világgal kapcsolatos együtt-rezgés, beleélés, gömbösödés, áttetszővé válás köreiben eljut a fogalom-fölöttiig, hogy a Kezdet és a Vég, Fejlődés és Hanyatlás, Siker és Kudarc – a Mindenség vonatkozásában – az elkülönültségben rejlő álmoképek csupán.

Ül a fehér vászon előtt, mozdulatlanul... És aláírja..., és elköszön. „Élete, Tézis – Antitézis – Szintézis – és a szintézisen túli Valóság.” – mondta róla Szári Norbert.

Tóth Menyhért Létfestő. Életművén végigkövethető a stációk teljes íve.

Andrzej Walicki: Orosz és lengyel messianizmusok

Attraktor Kiadó. Máriabesnyő-Gödöllő. 2006.
Recenzió:

Pravoszlávia és / vagy római katolicizmus?

A kortárs lengyel, Amerikában élő és tanító – római katolikus – egyetemi professzor írása lényegileg egy nagyon fontos szellemi vonulatot elemez, az orosz isten-központú választ a modernizmus világiasság-központú XIX. századi nyomulására.

A könyv másik erénye, hogy lebilincselő stílusban és komoly tárgyi felkészültséggel tárja elénk fontos bölcselők munkásságát, bizonyos értelemben elősegítve a tájékozódást ebben az izgalmas polémiában, amelynek jelentősége az eltelt évszázadok során csak fokozódott. (1)

Azonban a könyv gondolatiságát talán legmarkánsabban kifejező megállapítás, amennyiben Solovjovot nyugatos, római katolikus barátnak, míg Dosztojevszkijt Nyugat és római katolikus ellenesnek állítja be, hamis törésvonalnak tűnik, mivel Vlagyimir Solovjov „mindenegység” elve a római katolicizmus univerzalista-tradicionalista látásmódjával harmonizál, míg Dosztojevszkij a Nyugat (és a nyugati római katolicizmus) világiasság centrikus, modernista jellegét bírálta, abban torzulást, egyenesen antikrisztusi veszélyt sejtett,

Kovács Géza: Szabadulni vágyó

és ez ellen hirdetett harcot (2), tehát egymásnak nem mondanak ellent, annál kevésbé mivel a két említett szerző spirituális alapállása tulajdonképpen megegyezik. (3)

A valódi törésvonal – úgy tűnik – nem köztük, hanem inkább a nyugatias római katolicizmuson belül sejlik fel. Ezt a problémát – benyomásunk szerint – Walicki nem érzékeli, ebből kifolyólag azonban szándékolatlanul értelmezési zűrzavart, mintegy gondolati kakofóniát állít elő, amivel érezhetően nem tud megbirkózni és amely problémát a bevezető sorokban említett erények sem képesek orvosolni.

Emellett az is a könyv szemléleti esetlegességét támasztja alá, hogy többször tesz hitet a fejlődéselmélet, a vallásbölcselet evolúciójának (4) tana mellett, ezenkívül relativizálja a mózesi etnocentrista és a krisztusi univerzalista messianizmus közötti – a keresztény spiritualitás szempontjából bázikus fontosságú – különbséget (5), továbbá katolikus szempontból vállalhatóan gondolja a judaista „vallási materializmust” – amely a jézusi égi orientációval ellentétes, világiasság felé irányuló tanításnak tekinthető(6) –, valamint etalonként használja a liberalizmus és a „vallási reneszánsz” kifejezéseket(7).

Mindennek betetőződéseként Solovjov felekezetek fölötti misztikáját St. Martin szabadkőműves vonalából eredezteti, holott súlyos zavart képezhet, ha nem láttatjuk világosan a felekezetek fölötti Isten, illetve a felekezetek fölötti felekezet felfogások közötti lényegi különbséget, amely úgy is megközelíthető, hogy az orosz vallásbölcselet a primordiális tradíció talaján áll, míg az utóbbi jellemző példája annak, hogy egy eredetileg szakrális beavató társaság miként válhat a principálisan dualista modernizmus világhódító törekvéseinek egyik fő letéteményesévé, és amely szervezet átlényegülése – fordított szembefordulása – tanulságos lehetne akár a római katolicizmus számára is.

Mindezek alapján erről a tradicionalista érdeklődésűnek tűnő műről az mondható el, hogy valójában egy modernista szemléleti keveredést, kedvezőtlenebb esetben „ellentradicionalitást” (8), egyfajta magas színvonalon interpretált, ámde hamis vallási látásmód képét mutatja, amelytől például Solovjov is óvott, így a könyv lényegében a római katolicizmus spirituális önsorsrontásának újabb megnyilvánulásaként is értékelhető, amit súlyosbít az a tény, hogy a témaválasztás és az elemzett jobbnál-jobb szerzők önmagukban valós alkalmat nyújtanának a látásmód „hazatérésére”.

Mindez azért kitüntetett fontosságú, mert bázikusan még mindig a Római Katolikus Egyház az a

szerveződés, amelyre alapozva a későbbi nyugati spirituális helyreállítás épülhetne, azonban ezzel a hozzáállással a Nyugat a további szellemi ellaposodást, önfelbomlasztást kockáztatja.

Jegyzetek

(1): Vö.: *Czakó Gábor: A Nagy Semmi terv*. Ökotáj. 41–42. szám. 2009.

(2): Uo.

(3): Vö.: *F. M. Dosztojevszkij: Karamazov testvérek, illetve Ördögök*, valamint Solovjov: *Az Antikrisztus története* (Századvég Kiadó, 1993.)

(4): Ha abszolút értelemben nincs halál (tehát abszolút értelemben van Isten), akkor abszolút értelemben nincs evolúció.

A II. vatkáni zsinat kritikáját lásd, Rama P. Coomaraswamy: *A Szent hagyomány evolúciója? A tanítás fejlődése?* című írásában. (Internet)

(5): Vö.: *Buji Ferenc: Egy meghíúsult vita tanulságai*. (Internet)

(6): Amit például az lényegi vita is kifejez, hogy a pap az oltár (Isten) avagy a hívek (a „Világ”) felé forduljon?

(7): A Haladás az, ha valaki közeledik Istenhez, a Hanyatlás pedig, ha távolodik Tőle. (Vö.: Buji Ferenc)

(8): Vö.: 38. fejezet: „*A tradícióellenességtől az ellentradicionalitásig*”. In.: René Guénon: „*A mennyiség uralma és az idők jelei*”. Kvintesszencia Kiadó. Debrecen, 2006.

Kovács Géza: Anyja gyermekével

Gregor Papuček

História

História je rieka neskrotená,
unáša všetko, čo jej príde do cesty:
štrk, piesok, hlinu,
aj nás a naše mená,
núti nás ísť,
nuž všetci sme jej pocestní.

História je rieka zamútená,
aj dravá, úlisná a pažravá:
čo všetko tá už pohltila,
čo všetko požrala!

História, to je aj voda pomalá,
čo po troške, no iste brehy myje,
sme kamienkami
v rieke histórie,
čo po dne prúdom hnaní hopkajú si,
čo voda celý život nielen brúsi,
ale aj láme, melie, drví, trúsi.

História je veľkým šarlatánom:
uspáva, mámi, časom lieči ľuďí...
no beda tomu, kto sa neprebudí!

Szekeres Kovács Béla

A fekete szép

Szépség,
a fekete szép,
igazság.

Születés,
a fekete szép,
szépség.

Igazság,
a fekete szép,
szépség.

Nyilasi Tibor: Halászportré

Béke

A születés
szerelmes az álmaiba,
ez a szépség.

Az ember
szerelmes a szabadságba,
ez a születés.

A szépség
szerelmes a születésbe,
ez a szabadság.

Világ

Szerelem,
örök a születés,
érzés.

Érzés,
örök a pillanat,
gondolat.

Örök a hit.

Marosi Károly

Csodakép

Rozsdás szögön lóg egy keret,
cirádája kopott, a kép helyett
nagy üresség, de nem dobnám ki,
hiszen jó még,
mert ha nézem,
meglátom, mit szeretnék,
ott lesz benne minden szép.
Csodakeret megmutatta,
milyen volt a múltnak árnya,
benézhettem a jövőbe,
és a pokol bugyrába,
láttam magam kisfiúként,
láttam kutyát, hegyet,
hajókat és tengereket,
láttam házat, nyomortanyát,
láttam fákat, levendulát,
papírcsákót, szép frizurát,
mindent láttam, amit lehet,
pedig ki sem nyitottam a szemem
– azt amivel úgysem látok –
beraktam hát a világot
ebbe a kopott és rossz képkeretbe,
nézheti más, neki csúnya,
nekem szebb ez mindennél,
megmutatja hogyan látom,
miként érzem a környező világot.

Mit mondhatok neked?

Ma más dalt fújnak a szelek,
és térden csúszva mennek a hegyek,
mert hívják apró Mohamedek.

Raportra hívja a farkast a kecske,
a nyúl ugráltatja a sakált,
a medve szolgálja bőszen urát,
a mókuskát.

Kifordult a világ, látod!
Kardjába nem dől már az álnok,
tolvaj vágja a kifosztott kezét,
hóhért akaszt a halálra ítélt.

Mit mondjak, mondd!
Még lefelé folyik a Duna,
de dirigál már az ostoba,
és a tűz rakja halomba a szenet.
Már minden inkább belül tágas,
nem fogja senki a kinyújtott kezét,
az asztalra nem tenni, hanem elvenni,
bemutatva, hogy gödör az, miből
minél többet veszel, annál nagyobb lesz.

A semmit soknak kell mondani,
ha veszünk, az nagy nyereség,
mert nem szeretünk koppanni,
s az éhezőnek a duma az eleség!
Itt vagyunk ma, hogy hazudni erény,
lopni csak sokat szabad,
a gyilkosok szabadon járnak,
s a bűnös nem lehet más csak a szegény!

Nyilasi Tibor: Hastánciskola

Kincskereső

Az esztergomi Helischer József Városi Könyvtár és a Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület közös rendezésében, a könyvtári Karácsonyváró keretében 2012. december 10-én Várady Eszter igazgató nyitotta meg a **Kincskereső** című, olvasás és irodalom témájú gyermek- és ifjúsági fotókiállítást. Az összesen 17 magyarországi, felvidéki (szlovákiai) és délvidéki (szerbiai) résztvevőtől kiállított 23 munkát Balla András kertépítész, Balogh Rudolf-díjas fotográfus, Magyar Művészeti Akadémia tag méltatta. A legfiatalabb alkotók 6, ill. 8, a legnagyobbak 15 és 16 évesek voltak.

A Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület 2000-től minden nyáron sikeresen valósít meg alkotótáborokat magyarországi és határon túli gyerekek és fiatalok részvételével. 2000-től 2002-ig a tábor Leányfalun a Móricz Zsigmond Általános Iskolában valósult meg. 2003-tól Pilisszentléleken az esztergomi Babits Mihály Általános Iskola tagiskolája ad otthont a tábornak. A képzőművészeti foglalkozások mellett itt kezdett az irodalomnak is egyre jelentősebb szerep jutni.

A 2012. évi művészeti és irodalmi alkotótábor és a hozzá kapcsolódó **Kincskereső** című kiállítás támogatója az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő.

Németh Melinda: Olvasó lány
16 éves, Párkány (Szlovákia)

Mészáros Zsuzsanna: Jókai
15 éves, Zselíz (Szlovákia)

Szűcs Bogi: Útitárs (15 éves, Esztergom)

Wernke Éva Léna: Természet és irodalom
14 éves, Esztergom

Nagy Ákos István: Ármin, az ikertestvérem
6 éves, Farnad (Szlovákia)

Nagy Ármin János: Ákos, az ikertestvérem
6 éves, Farnad (Szlovákia)

Sabadoš Anđela: A tündérek meséje
9 éves, Újvidék (Szerbia)

Sabadoš Jana: Igaz történet
8 éves, Újvidék (Szerbia)

Balázs Noémi: Meseszőnyegen utazni jó!!!
12 éves, Farnad (Szlovákia)

Ujvári Tímea: Esti mese
10 éves, Esztergom

Lauko Evelin: Mackó olvasni tanul
9 éves, Farnad (Szlovákia)

Lauko Edina: Mesedélután
11 éves, Farnad (Szlovákia)

Molnár Dorina: Bencuuka
13 éves, Esztergom

Szebellai Dániel: Iroda-lom
15 éves, Párkány (Szlovákia)

Hilák Antónia: Lúdas Matyi
14 éves, Esztergom

Németh Andrea: A tudás fája
9 éves, Újvidék (Szerbia)

Piski Richard: Nagyanyám
10 éves, Ebed (Szlovákia)

Esztergomi Környezetkultúra Egyesület – Válaszúton Alapítvány

Óriáserőmű terhelné a levegőt Komárom mellett

Érintettek a vörösiszap tározók is – sajtóközlemény

Komárom mellett, Almásfüzitőn tervezi felépíteni a Bakonyi Erőmű Zrt. 800 MW-os földgáztüzelésű erőművét, amely az ország 5. legnagyobb erőműve lenne. Az erőmű vízigényét a Dunából fedeznék, a vezetékek a fedett vörösiszap-tározókon haladnának keresztül. Az üzem a már jelenleg is terhelt komáromi légszennyezettségi zónába juttatna évi 1600 tonna nitrogén-dioxidot. A tervezett erőmű hatásterülete Komárom lakott területeit is érintené.

Tavaly év végén indította el a Bakonyi Erőmű Zrt., az Almásfüzitőre tervezett erőmű környezetvédelmi engedélyezési eljárását. A tervezett üzem a Duna menti Almásfüzitő külterületén épülne fel. Megítélésünk szerint a tervezett erőmű környezeti szempontból erősen vitatható.

Környezeti szempontból az erőmű egyik legkritikusabb pontja a hűtő- és nyersvízigénye, melyet a Dunából nyernének. A Duna és az erőmű közötti vezeték, amelyben óránként 70 000 köbméter víz áramlana, a már fedett almásfüzitői vörösiszap tározókon haladna keresztül. A kolontári tragédia után ennek a tevékenységnek a kockázata felmérhetetlen és a vízigény ilyen formában véleményünk szerint nem elégíthető ki.

Az erőmű éves szinten 1612 tonna nitrogén-oxidot, 65 tonna kormot és több mint 3000 tonna szén-monoxidot juttatna a levegőbe. Abba a kör-

nyezetbe, amely jelenlegi szennyezettségi állapota miatt egy jogszabályilag kijelölt légszennyezettségi zónába tartozik.

A tervezett kibocsátás nagyságrendjét jól érzékelteti, hogy az erőmű az ország harmadik legnagyobb nitrogén-dioxid kibocsátója lenne.

Az Országos Környezetegészségügyi Intézet tájékoztatója szerint¹ ez a szennyezőanyag csökkent tudófunkciót és különféle légzőszervi tünetek kockázatának növekedését okozza, valamint magas koncentrációja valószínűleg hozzájárul a szív és tüdő betegségeihez.

Tovább rontja a tervezett üzem megítélését, hogy 1 km-es távolságban két lakott terület is található, az ún. Kis- és Nagykolónia, és az üzem, cég által vélelmezett hatásterületébe beleesnének Komárom keleti városrészei is.

Az erőmű direkt környezeti hatásán túl aggasztó az is, hogy olyan energiahordozóra, a földgázra építene ki nagy kapacitást, amely zömében csak külföldi importból szerezhető be. Ezzel jelentős mértékben növelné az ország energiafüggőségét és kiszolgáltatottságát. Ráadásul a földgáz fogyasztó fosszilis energiaforrás, amely felhasználása üvegházhatású gázok kibocsátásával jár és fokozza az éghajlatváltozást.

Szervezeteink a tervezett erőművet nem támogatják, és azt szeretnénk elérni, hogy minél több környéken élő lakos és önkormányzat hírt kapjon az üzemről, és véleményt nyilváníthassanak róla.

Bővebb információ: Szuhai Attila programfelelős, tel.: 30/563-7749, e-mai: szuhia@valaszuton.hu, skype: szuhii.attila

¹ <http://efrirk.antsz.hu/oki/levego/>

Az_egyres_legszennyezok_egeszsegkarosito_hatasai.pdf

Lexikon

Bárczi Zsófia, dr. (Rimaszombat, 1973): író, irodalomtörténész. Magyar nyelv és irodalom, énekzene szakos tanár (Nyitrai Pedagógiai Főiskola, 1996). Tudományos fokozatok: PaedDr., irodalomtudomány (Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, 1999), PhD., irodalomtudomány (ELTE, 2007). 1996-tól a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem oktatója. Érsekújvárott él.

Bárdos István, dr. (Battonya, 1945): művelődéstörténész. Kutatási területe az Esztergomi Érsekség művelődéspolitikája, a megye településeinek és civil szervezeteinek története. Több önálló kötet és számos tanulmány szerzője, kötetek sorának szerkesztője. Az *Átkelő* munkatársa, Esztergomban él.

Bartos Anikó Viktória. Magyar–angol szakon végzett, majd újságíró diplomát szerzett. Piliscsabán él, több civil szervezet munkájában vesz részt. Az *Átkelő* folyóirat főszerkesztője.

Czirok Ferenc (Budapest, 1951): költő, novellista, grafikusművész, festményeket és tűzzománcokat is készít. Hosszú ideig Esztergomban élt, Budapesten és Ausztriában alkot.

Csiba Zsolt (Budapest, 1961) 1989-ben diplomázott az ELTE pszichológia szakán. 1983 óta foglalkozik színházzal, művészetpszichológiával és vesz részt művészeti csoportok munkáiban. Érdeklődési területe: valláspszichológia, misztika, jelképelemzés. Az *Átkelő*, a *Búvópatak* és a *Muravidék* című folyóiratokban jelentek meg tanulmányai. Kötete: *Átbújni az Origón. Esszégyűjtemény* (2010). Piliscsabán él.

Csicsay Alajos, dr. (Csiliznyárad, 1938): párkányi író, nyugdíjas pedagógus. Eddig 12 önálló kötete jelent meg, amelyeknek nagyobb része kamaszoknak írt ismeretterjesztő irodalom. Vannak mese- és novellaskötetei, 2 életrajzi könyve és neveléstörténeti szakmunkái. Önálló kötetein kívül több pedagógiai kiadványnak és antológiának is társszerzője. Rendszeresen publikál kulturális, szépirodalmi és szakfolyóiratokban. Írásaival aktívan részt vesz a szlovákiai magyar kisebbségkutatásban is. Munkásságáért kétszer részesült Katedra-díjban, s 2007-ben elnyerte a Felvidéki Magyar Pedagógusdíjat. Az *Átkelő* munkatársa.

Hagymás István (Újvidék, 1955) 1982-ben diplomázott a Debreceni Orvostudományi Egyetemen. Pszichiáter, író, fotóművész, asztrálmitológiával foglalkozik. A Szlovéniai Magyar Írók Társasága alapító tagja. Legutóbbi kötetei: *A mitikus József Attila* (2007), *Gálics István: az Alsólendvai csillag* (2008), *Az álomlátó fiú* (2012, társszerző: Pápes Éva). Lendván él.

Héregi Eszter (Ács, 1936): pedagógiai főiskolát végzett, 1958-tól 95-ig Tinnyén tanított, ahol ma is él, nyugdíjasként. Életre szóló, meghatározó élménye volt a paraszti származás és 1956.

Horváth Ödön (Budapest, 1938): költő, műfordító. Az Amszterdami Teológiai Főiskolán szerzett hittantanári diplomát 1981-ben. A Kismarosi Teleház Alapítvány vezetője. Műveit folyóiratokban (*Vigília*, 2000, *Kapu*) és a *Dunakanyar költészete* c. antológiában közölte. Kötetei: *Léggömbről a táj* (2006), *Az örök idő nyomában* (2011), *'56 Rekviem* (2012). Kismaroson él.

Horváth Gáborné dr. (Dobos Mária) (Szentés, 1935): nyugdíjas főiskolai tanár, filológus, irodalomtörténész, tankönyvíró. Karcolatokat, műbírálókat, novellákat, magyarságtörténeti tanulmányokat ír. Esztergomban él, az *Esztergom és Vidéke* hetilap és az *Átkelő* munkatársa. Kötete: *Keresztutak* (2008).

Ladislav Hrubý: szlovák–angol szakon végzett a Besztercebányai Főiskola Pedagógiai Karán (1980). Gimnáziumi tanár, szerkesztő folyóiratoknál, újságoknál, regionális tévécsatornánál, 1998-tól szakképző iskolai tanár Csacán (Čadca). Első, főként a Kiszuca (Kysuce) régióval foglalkozó írásai antológiákban jelentek meg, hasonló témájú elbeszélés-gyűjteményét önálló kötetben adta ki. Rádiójátékok szerzője, dokumentumfilm-ötletadó.

Kovács Géza (Marosvásárhely, 1958): egyetemi tanulmányait Kolozsváron végezte. Szobrászművész, művei „érzékeny, mélyre nyúló időmetszet-konfrontációk” (Wehner Tibor). Sepsiszentgyörgyön él.

Marosi Károly (Budapest, 1947) 1983 óta közöl kritikus hangvételű prózai írásokat és verseket. Kötetei: *Létigenem* (2001), *Befejezetlen múlt* (2003), *Múltkór* (2005), *Vélem(l)énytelenül* (2006), *Szárnyaszegett Pegazus* (2009). Dunakeszin él.

Nagyfalusi Tibor (Érsekújvár, 1937): magyar–francia szakos tanár, nyugdíjas könyvtárigazgató. Az Esztergom Barátai Egyesületének tiszteletbeli, a Párkány–Esztergom Baráti Egyesületnek ügyvezető elnöke. Többnyire hely- és irodalomtörténeti témájú publikációi vannak, Esztergomban él. Az *Esztergom és Vidéke* munkatársa volt, az *Átkelő* szerkesztője.

Nagy János (Rákosszentmihály, 1935): szobrász- és éremművész, Pozsonyban végezte a képzőművészeti főiskolát (1961). A szlovákiai Komáromban és Helembán él.

Németh László (Párkány, 1946): kőfaragó mester, 15 éves korától fényképez, saját laborban dolgozta ki képeit. A 80-as évektől részt vesz kiállításokon, első önálló fotókiállítása 1986-ban volt. Jelenleg Nagy János szobrászművész életmű albuma készítésében vesz részt, szülővárosában él.

Nyilasi Tibor (Keszölc, 1936): festőművész, a kanadai Hamiltonban él, művésztanár. Kitüntetések, díjak: Francia kormánykitüntetés (1964), Ontario Arts Council-ösztöndíj (1982–83, 1987).

Nyírfalvi Károly (Békéscsaba, 1960): költő, író, szerkesztő. 1987 óta publikál folyóiratokban és antológiákban. Kötetei: *Testünk jele a papíron* (1998), *Szél és Nap* (2000), *Ülök a küszöbön – Cinkotai versek* (2004), *Kéreg és fátyol* (2008), *Másnapra megnyílt* (2009), *Nyüzsgő nyugalom* (e-könyv, 2009), *A tegnapi honlapja* (e-könyv, 2012) Budapesten él.

Nyitrai Verbók Ilona (Párkány, 1958): szobrokat készít, fest, újabban verseket és prózát is ír. Kőhídgyarmaton él.

Gregor Papuček (Pilisszentkereszt, 1938): költő, publicista, műfordító, a magyarországi szlovák irodalmi élet szervezője, A magyarországi szlovákok első írószervezetének elnöke volt. Első önálló verseskötete, a Pilisske ozveny (Pilisi visszhangok) 1982-ben jelent meg. Budapesten él.

Pénzes István, dr. (Kürt, 1951, †Érsekújvár, 2012): író, magyar–szlovák szakos tanár, mintegy 70 ismeretterjesztő hangjátéka hangzott el a Szlovák Rádió Magyar Adásában. Öt éven át szerkesztette a *Sulinaptár* c. gyermekkalendáriumot. Kötetei: „... s lettem a kicsinyek papja” (Lukács Pál élete és munkássága, 1996), *Anyanyelvi játékok* (1996), *Sulinaptár* (sorozat, 1996–2001), *Lant és kard I–VII.* (verses magyar történelem sorozatot, 1999–2005), *Kürt – monográfia* (2000), *Anyanyelvi kavalkád* (2004). *Szétteretett. A magyar fájdalom és reménykedés versei* (2006).

Pribojszky Mátyás (Okány, 1931) alaperőművekben dolgozott, majd 1971-ben az Országos Filharmoniótól – elsőként az országban – citeraművészi működési engedélyt kapott. Hangszerével bejárta a világot, itthon (beleértve határon túli területeket, mint a szlovéniai Muravidék is) sok-sok ezer gyereket, felnőttet tanított a citera szeretetére. Tizennégy éven keresztül vezette a tiszakécskei Országos-Nemzetközi Citeratábort; tanulmánya: *A citeramozgalomról* (1982). Novellái először 1990-ben a *Kiáltás* című lapban, később más folyóiratokban és antológiákban jelentek meg. Elbeszéléskötetei: *Szulizni tudni kell* (1991), *Ki-ki lelke szerint* (1994), *Csoda Józsefvárosban* (1995), *Zendülés New Hungárián* (1997), *Mesék a mából* (2007). Tatán él.

Ruda Gábor (Budapest, 1953): Piliscsabán nevelkedett, középiskolai tanári (ELTE, 1981) és neveléstudományi diplomát szerzett (FU Berlin, 1993). Kísérleti és dokumentumfilmeket (8, 16 mm és videó) készített, fényképezéssel foglalkozik. Kisebbségkutató, két-nyelvűség és a kisebbségek kultúrája témájú többnyelvű tanulmánykötetek, a *Muravidék* és az *Átkelő* folyóirat szerkesztője.

Sólyom Zsuzsanna Sára (Marosvásárhely, 1973): a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetemen szerzett magyar–német szakos középiskolai tanári oklevelet 1997-ben. Esztergomban tanított 2000–2005 között. Rövidebb novellákat és verseket ír. Az *Átkelő* munkatársa, Marosvásárhelyen él.

Szánthó Barna (Budapest, 1931, †Esztergom, 2012): író, publicista, nyugdíjas testnevelő tanár, az *Esztergom és Vidéke* munkatársa volt. Kötetei: *Hajrá Dorog!* (1964), *A Buda utcai ház titka* (2001, Szathmáry Sz. Barna írói álnéven). Szindarabja: *A híd* (bemutatva 2001-ben, a Mária Valéria híd avatásakor).

Szekeres Kovács Béla (Nova, 1968) az ELTE Szociológiai, Szociálpolitikai és Szociológiai Továbbképző Intézetében végzett tanulmányokat. Versei jelentek meg a Zalai Hírlapban és hangzottak el irodalmi rádióműsorokban. Csömödéren él.

Szui Attila (Esztergom, 1979): geográfus, környezetföldrajz és hidrológia szakirányokon. Jelenleg a Válaszúton Alapítvány és a Hulladék Munkaszövetség munkatársa hulladékégetők, levegőtisztaság témákban.

Tátyi Tibor, dr. (Érsekújvár, 1973): magyar-történelem szakos tanár (brünni Masaryk Egyetem, 1996), uo. 2002-ben bölcsészdoktori címet szerzett. Irodalomtörténész, szerkesztő, fordító, de újságíróként is tevékenykedik (*Önkormányzati Szemle*). Az *Átkelő* indulásától kezdve a lap munkatársa, az *Esztergom és Vidéke* internetes újság szerkesztője. Több írását, tanulmányát saját blogoldalán – www.tatyitibor.blogspot.sk – teszi közzé.

Végh Éva (Budapest, 1955): dorogi festő- és zománcművész, grafikákat és festményeket készít fém, illetve kerámia alapra. Egyedi megoldásként, különleges hatást eredményező folyékony festékekkel dolgozik. Tanulmányok: egri Tanárképző Főiskola (1977), Magyar Képzőművészet Főiskola (1986). 2011 októberében a Szabadkai Iparművészeti Biennálén előadóként és kiállítóként szerepelt.

Vércse Miklós [Lidértejed (Dunaszerdahelyi járás, ma Pódatejed), 1932]: párkányi műfordító, író, nyugdíjas magyar–szlovák szakos tanár. Helytörténeti kutatásokkal, író- és művészportrék megalkotásával foglalkozik, több mint 30 könyve jelent meg. Legutóbbi kötetei: *Párkányi képeslapok* (2005), *Majomkirályfi* (mesefordítás, 2006). Pro Urbane Párkány-díj (1993).

Wernke Bernát (Pincehely, 1954): költő, irodalom-szervező, szerkesztő. Esztergomban él. Verseskötetei: *Esztergomi éj* (2001), *Villanások* (2002), *A síp* (2003), *Délutáni havazás* (2006), *Folyón túl, valahol...* (2007), *...és az elkésettékre is újra-újra vár* (2011), *Egy tékozló ifjú levelei* (2012). Az *Átkelő* munkatársa.

Átkelő

Az Ister-Granum Eurorégió kulturális folyóirata

Kiadó: Észak-Kelet Régió Alapítvány

Felelős kiadó: Muszbek Zoltán

Főszerkesztő: Bartos Anikó Viktória

Munkatársak: Bárdos István, Csicsay Alajos,
Dániel Erzsébet, Horváth Gáborné dr., Juhász Gyula,
Nagyfalusi Tibor, Pénzes István, Ruda Gábor,
Sólyom Zsuzsanna, Tátyi Tibor, Wernke Bernát

Szerkesztőség: H-2081 Piliscsaba, Máriapark u. 38.

Telefon / fax: 00-36-26-375 296

E-mail: e-k.regio@freemail.hu

Borítóterv: Székely Kornél A. D.

Czirok Ferenc grafikai felhasználásával

Címlapkép: A pilisszántói Boldogasszony kápolna, Ruda
Gábor felvétele

Nyomdai kivitelezés: Bodnár Nyomda Bt., Budapest

Példányonkénti ár: 450 Ft / 1,50 €

HU ISSN 1786-4399

Észak-Kelet Régió Alapítvány

2012

A Három Folyó Régiója

ÉSZAK-KELET RÉGIÓ ALAPÍTVÁNY